Historya Polska

Wstęp

Pominąwszy początki niepewne Historyi Polskiey, od Mieczysława Pierwszego iako pewnieysza i wiernieysza zaczynamy, i tę na 3. Epoki podzielamy: pierwsza zamknie w sobie Historyą królów i Xiążąt Polskich począwszy od wprowadzenia Wiary Świętey aż do panowania Familiy Jagellońskiey, druga dzieie teyże Familiy Jagellońskiey, trzecia panowanie wolno obieranych królów.

Epoka Iwsza

Mieczysław Pierwszy

Po Ziemomyśle potomku Piasta Mieczysław pierwszy syn iego godność Xiążęca i rządy po nim objął [illegible]. Religią Chrześciańską za staraniem i namową Dąbrówki żony swoiey a córki Bolesława Xiążęcia Czeskiego wprowadził z zwyczaiem dobywania podczas Ewangeliy do połowy szabel, który z wieku ustał. Za panowania tego Xiążęcia Katedry Gnieźnieńska, Poznańska, Kujawska, Krakowska założone zostały. Posłał ten Xiążę do Rzymu Lamberta Arcybiskupa Krakowskiego prosząc Benedykta VI o koronę dla siebie i swoich następców, lecz prośba iego dla dobijaiących się takiż pod ów czas Węgrów odmówiona została. Syn dopiero iego Bolesław domysłem własnym kazał się koronować w Gnieźnie. Umarł Mieczysław R. 997 pochowany w Poznaniu. Panował lat 30.

Bolesław Chrobry

Bolesław Chrobry to iest waleczny wstąpił na rząd po Mieczysławie Oycu, i zaraz w początkach panowania swego prowadził pomyślnie dla Polski woynę z Ruskiemi Xiążęty, z Czechami i Niemcami, zmowy ustawne na zawojowanie Polski czyniącemi. Przyłączył do Polski [illegible] Łużyckie i Meklemburskie, a na pamiątkę swoich zwycięstw kazał wystawić 3 kolumny na granicach Polskich [illegible] ów czas [illegible] gdzie [illegible]

Polszcze na ów czas za granicę służącym. Bolesław miano:
wał się Królem w Poznaniu i rezydencyą do Krakowa prze:
niosł. Ciało Sgo Woyciecha od Prusaków za opowiadanie
im Ewangeliy zabitego wykupił, i do Gniezna sprowadził,
gdzie dotąd Oto Cesarz wdzięczen okazaney sobie w przyięciu ludz:
kosci za Króla Bolesława uznał. Panował Chrobry z wiel:
ką swoią i Narodu sławą lat 26, pochowany w Poznaniu.

Mieczysław Drugi. Po zeyściu Bolesława Mieczysław 2gi Syn iego nastąpił.
Nie miał on podobnych Oycowskim przymiotów, aby się
przy tem rostropnie i męźnie utrzymał, co Oyciec zdobył,
gnuśny, leniwy i płochy bez własnego zdania, rozwiązał ręce
gminney zuchwałosci wewnątrz, a zewnątrz Niemców, Czechów
i Rusinów do szukania korzysci ze słabosci swoiey pociągnął.
Utracił znaczną część Czechów i Morawiy z Łużacyą. Umarł
Ru 1034 pochowany w Poznaniu, zostawiwszy z żony Ryxy
a Córki Ottona Cesarza Syna Kazimierza i Córkę Ryxę.

Kazimierz Pierwszy. Jeszcze za życia Mieczysława drugiego, gdy ten Monarcha
przed zgonem rozumu postradał, rządził z namiestnictwa wła:
dzą Królowa narodem, który się iuż nieco za gnusnego rządey
od posłuszeństwa uchylał. Znienawidzili Polacy rząd Ryxy,
już to dla tego: że rządząc za życia mężem szkodliwe mu dla
Narodu podsuwała rady, już dla łakomstwa i pomnażania
zdzierstwem swoiey szkatuły, już na ostatek że pominawszy
rodaków Niemcom wolnieyszy do rady i boku swoiego dawała
przystęp. Postępek ten wziętło za wczesne Narodu pod iarz:
mo Niemieckie przygotowanie. Powabny pozor wzgardy i uci:
snienia dał hasło do buntu. Królowa widząc niebezpieczeństwo
gwałtownego wygnania uprzedziła pogróżki, zabrawszy z so:
bą skarby i korony Królewskie uszła do Chonrada drugiego
Cesarza. Nie zaspokoiły się iednak domowe rozruchy ucież:
ką Królowey, zatrzymany w kraiu Kazimierz był raczey cieniem
władzy z próżnym tylko rządzącego imieniem. Ani to było
długo, bo tenże sam duch ambicyi i nienawisci, który matę

kę z kraju wyrzucił, syna do ucieczki przymusił. Schronił
się nayprzód Kazimierz do Węgier, a potem od Piotra następcy
Stefana pod konwoiem do Saxonii był odesłany. Do wewnętrzne-
go zamieszania przystąpiły nieoddzielne od domowych kłótni
sąsiedzów korzyści. Jarosław Xiąże Nowogrodzki ~~[illegible]~~ wzięte posłuszeń-
stwo dla Polski powyganiał z miast Ruskich garnizony Polskie
spustoszył Podlasie i Mazowsze; gdy z drugiey strony Bretysław
Xiąże Czeski rozpoczął rabunki z zachodu celem odzyskania zabra-
nych przodkom swoim od Chrobrego krajów. Zniszczył Kraków, opa-
nował Gniezno, a pokrywaiąc świętokradztwo gorliwością przewiezienia
zwłok Sgo Woyciecha do Pragi, kościół katedralny złupił, i to samo
z Poznaniem Wrocławiem i innemi miastami uczynił. Poruszyły te
klęski naród Polski, gorliwości o dobro powszechne złożyli radę, na
której 3 poselstwa wyprawić postanowiono: iedno do Papieża drugie
do Henryka 3go Cesarza, trzecie do Rusy i Kazimierza. Nie wiele
skutkowało pierwsze poselstwo bo Papież Benedykt 9ty łupieżcę Pol-
ski dyskretnie ukarał, zalecaiąc mu za pokutę wystawić klasztor w Bo-
lesławiu nad Elbą, skuteczniejsze dwa drugie były: Henryk albowiem
i koronę oddał Kazimierzowi i posiłkować go przeciw Czechom obie-
cał co i uczynił, bo Kazimierz powróciwszy do Polski koronowany R.
1041, odzyskał za pomocą Henryka Szląsk i Mazowsze. Przywró-
cił w kraju spokoyność, postanowił w fortecach i zamkach Komen-
dantów, których od wyrazu Słowiańskiego Castel Kastelanami
nazwano. Ostatnim dziełem Kazimierza było przeniesienie katedry
z Byczyny do Wrocławia, resztę panowania ciemna zakryła niepa-
mięć. Dobrodzieystwa Narodowi uczynione zaspokoieniem kraju
oczyszczeniem tegoż z nierządu, szafunkiem sprawiedliwości, nigdy
się w niey nie zagrzebły. Królestwo Polskie liczy go między nayle-
pszemi z swoich Monarchów, i chwalebnieyszym nad chlubne
zwycięzców tytuły Restauratorem nazwiskiem dotąd zaszczyca. Umarł
Kazimierz R.u 1058, żył lat 44, panował 18, pochowany w Poznaniu.
Zostawił z Maryi Xiężniczki Ruskiey córki Włodzimierza 1go
Dobrogniewą potem nazwaney 5ciu dzieci. Bolesława następcę Tronu
Władysława Hermana, Otona, Mieczysława i córkę Świętochnę.

Bolesław 2gi Śmiały Prawnuk Chrobrego

Bolesław drugi dla waleczności serca pospolicie śmiałym zwany
wstąpił po Oycu Kazimierzu na tron w 16 roku wieku swego.
Niedoyrzałe do rządu lata, czyli raczey państwne z zamieszkałow

krajowych dla prywatnych zysków za młodoletniego Ojca były przyczyną mniejszym, że koronacyą jego odwlec chciało. Za usilnem jednak staraniem Dobrogniewy Matki koronował go Stefan Arcybiskup z tymi innemi Biskupami. Przyniósł z sobą Bolesław na tron godne do piastowania berła przymioty: roztropność, męstwo, dowcip żywy i wspaniałość umysłu. Z Rusi, Czechów, Węgrów, którym Belę Króla na tron przywrócił, i z Prusaków znaczne odniósł zwycięstwa. Lecz potem w czasie wyprawy wojennej przeciw Xiążętom Ruskim, zamieszkawszy w Kijowie, i na wszelkie nierządy się puściwszy, strofującego siebie, za powrotem do Krakowa o złe życie Sgo Stanisława Biskupa Krakowskiego R. 1078 dnia 8 Maja ręką własną przy ołtarzu zabił. Znalazł Stanisław pogrzeb nayprzód w progu Kościoła. W lat 9 Lambert następca przeniósł go do Katedry, a po dwóch prawie wiekach Innocenty 4ty, Papież poczet świętych policzył. Po dopełnionym tak strasznym występku, rażony Bolesław piorunem klątwy z Watykanu od Grzegorza siódmego, nie mogąc się odjąć pogardzie i nieposłuszeństwu a nawet spiskowi na życie swoie, uszedł do Władysława króla Węgierskiego w nadziei odzyskania tronu ojczystego za pomocą tego, którego Ojcu Beli dopomagał. Boiaźń i powolność ku papiezkim rozkazom zamknęła Bolesławowi wstęp do miłosierdzia i wdzięczności ~~Bolesława~~ Władysława. Przesiedziawszy tam czas niejaki Bolesław bez nadziei powrotu odmienił mieszkanie i nie wiedzieć gdzie się podział. Za niego Polska wyrokiem Papieża straciwszy tytuł królewski, przez dwa przeszło wieki znowu pod rządami Xiążąt zostawała. Fundował Bolesław klasztor Mogielski w wielkiey Polszcze dla Benedyktynów, cudzoziemcom drogę do urzędów kościelnych zamknął. Zostawił z Wisławy Xiężniczki Ruskiey Syna Mieczysława uciecznika swoiey towarzysza. Panował lat 22.

Władysław Herman — Władysław pierwszy Herman brat Bolesława po iego z kraju ustąpieniu rządy Polskie objął. Tytuł królewski przyjął na żądanie Papieża. Starał się u Grzegorza siódmego o przywrócenie tytułu Królewskiego lecz bezskutecznie. Prowadził woynę z Władysławem Królem Czeskim, którego przez Sieciecha Woiewodę Krakowskiego pokonał. Prusaków także i Pomorzanów wycieczki w granice czyniących poraził. Wiele ten Xiążę od własnych Synów swoich Bolesława i Zbigniewa przykrości poniósł, którzy nie mogąc scierpieć zbytniego kredytu

Henryka Cesarza, któremu w zamieszkach z Sasami i Grzegorzem Siódmym Papieżem dopomagał.

Sieciecha u Oyca, poty sekretne na zgubę tego faworyta czynili zasadzki, póki go Władysław od swego nie oddalił dworu. Umarł ten Król R. 1102, żył lat 99 panował lat 21, pochowany w Płocku, Był to Pan miernych przymiotów, prywatną raczey osobę, aniżeli raczey tron zdobiących.

Bolesław Trzeci.

Bolesław trzeci Krzywousty po Oycu Władysławie rządy Państwa obiął, chwalebnie panował i wiele bataliy szczęśliwie wygrał. Znacznieysze były z Czechami i Pomorzany, których przeciwko niemu brat iego Zbigniew zadrosny władzy naywyższey w swym bracie, ustawicznie podbudzał, za co potem z rozkazu Bolesława zabity został. człek do myśli zapędzony niemu trzeci niemu zostawiony Pomorzanów za staraniem Ottona Biskupa Bamberskiego do wiary Swiętey przywiódł. Henryka piątego Cesarza zemsty Bolesława szukaiącego o to, iż Kolomana Króla Węgierskiego przeciwko niemu posiłkował, pod Wrocławiem na głowę poraził, i do Traktatu przymusił, przez który Cesarz wszystkich pretensyy do Polski odstąpił, i córkę swoią Wszysławę Władysławowi nayStarszemu Synowi Bolesława na dowód stałego z nim przymierza zaślubił. Skarbimir Woiewoda Krakowski więkrzy dotąd prac wiernych Bolesława pomnący ~~bunt~~ ambicyą uniesiony bunt przeciw Bolesławowi podniósł, za co z godności złożony, i śmiercią ukarany został. I od tego to czasu, iak wielu mniema, Kasztelanom Krakowskim pierwszeństwo w Senacie ~~nad~~ przed Woiewodami przyznano. Był Bolesław wielkim woiownikiem, wygrał wstępnych bitew 47, żył lat 54, panował 36, pochowany w Płocku. 1139 Umarł podzielił Państwo fatalnym dla Oyczyzny ~~By~~ losem na 4ch Synów, co było przyczyną kłótni w krajach i familiy iego przez lat blisko 56 nieustannie trwaiących, a nawet skutkiem oderwania Szląska od Polski, podziałem zaś kraiowym wewnętrznie osłabionym, I to jest o co go w Polityce potomność obwinia. Podział ten Polski na Synów był następuiący, Władysławowi oddał ziemie Krakowską, Szląską, Sieradzką, Łęczycką, i Pomeranią z naywyższą nad innemi zwierzchnością, którzy mu iako Monarsze winne posłuszeństwo oddawać mieli. Bolesławowi Kędzierzawemu Mazowsze, Ziemię Dobrzyńską, i Chełmińską z Kujawami Mieczysławowi staremu Ziemię Gnieźnień:

skę Poznańską i Kaliską, Chenrykowi Ziemię Sandomierską i Lubelską, ~~nie mieszczę w tym dziale~~ a naymłodszego Kazimierza nie mieszczęc w tym dziele, opiece Braci polecił; wieszczym duchem przepowiedział, iż Kazimierz z czasem podzielonego na braci swych Xięstwa iednowładnie zostanie rządcą, co skutek ziścił.

Władysław Drugi

Utrata walecznego Monarchy napełniła Królestwo żalem dla miłości osoby, boiaźnią dla przewidzianych w potomstwie niezgod. Otworzyło się Rycerskiemu stanowi pole szukać u słabszych rozłączeniem Xiążąt pomnożenia maiątków i wolności, Krepie powagę Arystokracyi wdawaniem się w ich opiekę i obronę, a tem samem stać się dla nich potrzebnem. Wychodzi przeciwne sobie rozkazy, iako skutki wielości głów rządzących; ieden drugiego nie słuchał, każdy z Xiążąt chciał swoią czemprędzey zagarnąć dzielnicę. Dla zabieżenia dalszym bezprawiom, stanęło między bracią na ziezdzie powszechnym w Krakowie takie postanowienie: że młodszych braci prowincye miały zostać pod iego władzą. Neystarszy Władysław z tytułem Monarchy, pierwszeństwo nad niemi otrzymał. W czasie trwogi powszechney, wszystkie siły narodowe łączyć mieli na wspólną obronę. Woynę iednak wypowiadać sam tylko Władysław był mocen, przy którym i opieka nad małoletnim Kazimierzem została. Po takowey ugodzie każdy z Xiążąt udał się do swoiey własności. Wszakże nie długo trwała między nimi spokoyność. Chciwy Władysław za radą nienoszoney w ambicyi żony swoiey Agnieszki z pomocą Xiążąt Ruskich woynę braciom wydał i w Poznaniu ich obległ. Lecz niespodzianie od nich porażony uciekać musiał nayprzód do Krakowa, a potem do Niemiec do Konrada trzeciego, Cesarza brata żony swoiey, którą wkrótce za mężem bracia Władysława tamże odesłali, R.u 1148.

Bolesław Kędzierzawy

Po ucieczce Władysława drugiego do Niemiec zgromadzeni w Krakowie Biskupi z obywatelstwem R.u 1149 oddali rząd Naywyższy Bolesławowi Kędzierzawemu, młodszemu bratu Władysława,

z przydatkiem do iego własności Ziemi Krakowskiey i innych prowincyy od wygnańca posiadanych, tudzież opieki nad Kazimierzem. Nowy Monarcha chcąc sobie braterskie serca pozyskać, oddał im wyznaczone od Oyca dzierżawy. Prowadził Bolesław woynę z Konradem trzecim i Fryderykiem pierwszym Barbarossą, Cesarzami, staraiącemi się o przywrócenie Władysława na tron. Skutkiem iey było odstąpienie Szląska, którym się trzey synowie Władysława drugiego tak podzielili: Bolesław naystarszy wziął Xięstwo Wrocławskie, Lignicku, Opolskie i Krosnowskie. Mieczysław Raciborskie, Opawskie i Cieszyńskie. Konrad Głogowskie i Sagańskie. Z tych ci to rozrodzeni potomkowie R^{ku} 1289 poddawszy się Czechom na zawsze od Polski odpadli. Uspokoiwszy Bolesław kłótnie z Niemcami obrócił oręż na wiarołomnych Prusaków, i do hołdu ich przymusił. Lecz za powtórną wyprawą zdradliwie wprowadzony na błota sam przed nieprzyiacielem uciekać musiał, a Henryk Xiąże Sandomierski mężnie potykaiąc się zginął, ustąpiwszy Ziem swoich bratu Kazimierzowi. Wkrótce też potem Bolesław umarł, uczyniwszy przed kresem życia Testament, którym Państwo i Syna Leszka opiece Kazimierza oddał. Pochowany w Krakowie 1173. R^{ku}. Panowanie iego dla wszystkich wdzięcznych Piastów niezgod, dla nie nader dzielnego w rządzeniu umysłu i serca, tudzież dla klęski w Prusiech odniesioney i zelżywego z Cesarzem pokoju, nie uczyniły mu sławy w Narodzie. Za Panowania Bolesława osadzeni w Polszcze Kanonicy Grobu Chrystusowego, zbudowane miasto Kielce od Gedeona Biskupa Krakowskiego, przeniesiona Katedra Biskupia z Kruszwicy do Wrocławia.

Mieczysław Trzeci Stary) Kazimierz Xiąże Sandomierski i Lubelski strzegąc ustawy Oycowskiey nie chciał się podiąć rządu offiarowanego sobie od Szlachty Krakowskiey. Zstąpił zatem na tron Mieczysław Xiąże Wielkopolski i Pomeranii. Przez pierwsze lata w rodzeństwie i męstwa na woynach zalecały go powierzchowne cnoty, powaga i rostropność dla których go starym w młodości nazwano. Wszakże ukazał wkrótce Mieczysław, że mniemane cnoty były tylko obłudną pokrywką zemsty, dumy i ła:

Kowalstwa. Nowy Monarcha rozpoczął panowanie od nowych gwałtów, okrucieństw i niesprawiedliwości. Ziawiły się za niego niesłychane na gmin i szlachtę daniny, podatki, cła i inne ciężary. Ustanowiono sądy po prowincyach, przemocą tylko lub łakomstwem sprawowane, namnożono szpiegów i instygatorów ludzi podłych i niecnych, którzy samą niewinność dla zysków własnych ściągmierzali. Nayświęcey te zbrodnie dokuczały Ziemi Krakowskiey za to, że iey Szlachta do Rządu wzywała Kazimierza. Giedeon Biskup Krakowski upominał Mieczysława o uczynione nad poddanymi bezprawia. Lecz Mieczysław rozjątrzony Biskupowi wygnaniem, a stronnikom iego śmiercią pogroził. Przechwatki te zrobiły taiemny na Mieczysława spisek. Możnieysi Obywatele maiąc na czele Stefana Woiewodę i Giedeona Biskupa Krakowskich zgodzili się na oddanie Monarchiy Kazimierzowi. Wymawiał się Kazimierz przybyłemu w poselstwie do Sandomierza Giedeonowi z tey powabney ofiary, a nakoniec i przyiął, po czem udał się do Krakowa gdzie zastał bramy dla siebie otwarte. Garnizon broń złożywszy za Pana go uznał, poddany Zamek z miastem od Urzędników. Głos powszechny rozlegał się po mieście, niech żyie nowy Monarcha wybawca z niewoli.

Kazimierz Sprawiedliwy.

Pozbawiony Mieczysław Monarchiy przez poddanie się Kazimierzowi Ziemi Krakowskiey schronił się do Wielkopolskiey dziedzicznego swego udziału. Gdzie złożywszy z celnemi Wielkopolany radę wyprawił poselstwo do Sobiesława Czeskiego i dwu innych Xiążąt Niemieckich zięciów swoich, prosząc o woienne posiłki przeciw Kazimierzowi bratu i Ziemi Krakowskiey, lecz bezskutecznie. Otto syn Mieczysława porozumiawszy się z Wielkopolany, zamki wielkopolskie pobrał, Oyca z Gniezna wygnał, Kazimierzowi się poddał, i tem raniey złączenie się przyspieszył. Kazimierz rząd Królewstwa zaczął od skasowania podwód i żywności dostarczaney przez Włościan bezpłatnie na potrzeby dworu. Nakazał potem zjazd do Łęczycy, na którym podatki przez Mieczysława narzucone zniósł, a powinności duchowieństwa i rycerstwa po miarkowaniem określił. Aleksander 3ci Papież ustawy te potwierdził, oycowskie postanowienie Bolesława Krzywoustego uchylił, i list do Kazimierza z pochwałą pobożności iego napisał. Poskromił Kazimierz, Wszewłoda Xiążęcia Cze-

skiego i Włodzimierza Xiążęcia Halickiego do Polski wycieczkę czyniących
Uciszone domowe i zagraniczne rozruchy otwierały Kazimierzowi
pole do dopełnienia sławy Ojca Narodu. Zamyślał o naprawie Miast
i Zamków woynami skołatanych, o wprowadzeniu Nauk i dźwignieniu
sprawiedliwości, kiedy go R.= 1194. w samych chwalebnych przedsięwzię-
ciach Śmierć sprzątnęła, z niewymownym wszystkich żalem, dla
wielkich cnot a osobliwie sprawiedliwości w zdaniach, skąd był
sprawiedliwym nazwany. Żył Kazimierz lat 46, panował blisko
18. Zostawił z Heleny Córki Wszewłoda Xiążęcia Betzkiego dwoch
Synów, Leszka Białego, i Konrada szczep Xiążąt Mazowieckich.
Był-to pan łaskawy, w gniewie pomiarkowany i na urazy niepamiętny.
Oddanie Bratu Mieczysławowi Xięstwa Wielkopolskiego i zniesienie
zbytków Krajów sprawiedliwości iego przyznaią. Nie zbywało mu na
mężnym sercu w bitwach, a na roztropności w kierowaniu interessow
publicznych. Kochali go swoi i obcy. Duchowieństwo zaklonne z iego
hoyności otrzymało fundusze w Sulejowie, Płocku, i Koprzywnicy, a Swię-
X. kie w Krakowie na Kleparzu. Około tych czasów żył Wincenty Kadłubek
pierwszy Dziejów Polskich Pisarz, który opuściwszy Biskupstwo
Krakowskie resztę dni swoich na spokoyności w Klasztorze Jędrzejow-
skim świątobliwie dokończył.

Leszek Biały } Po Śmierci Kazimierza Leszek Biały Syn iego po długich
sporach z Mieczysławem Starym, na tron był wzięty który
gdy dla młodości nie był zdolny do rządów, władza Xiążęcia Matce
Helenie powierzoną została z przydaniem iey do rady Fulkona
czyli Pełkę Biskupa i Mikołaia brata iego Woiewodę Kra-
kowskich, którzy się mężnie Mieczysławowi mocą na tron wdzie-
raiącemu stawili, i pod Mozgawą Rzeczką woyska iego rozpro-
szyli, gdzie Mieczysław ciężko raniony, a Bolesław Syn iego za-
bitym został. Atoli mimo tę klęskę, Mieczysław Matkę Le-
szka umiał tak podeyść, iż mu powabnemi obietnicami u-
wiedziona wraz z Synem Leszkiem tronu ustąpiła. Gdy ie-
dnak przyrzeczonych kondycyy nie pełnił rozjątrzeni Pola-
cy znowu Leszka do rządu wzywaią. Lecz nie tu koniec
Mieczysława chytrości, gdyż cieszcze pozornie z niedotrzymanych
obietnic Helenie wymówiwszy się, po trzeci raz do tronu był
przypuszczony. Wprędce iednak z tym się pożegnał światem.
Po iego więc śmierci Polacy znowu Leszka Białego na tron
zapraszaią. Lecz Mikołay Woiewoda temuż się sprzeciwia póty
póki Leszek Gaworka Woiewodę Sandomierskiego od siebie nie oddali
i niedyskredytuie. Na co aż Gawerek chętnie przystaie, Leszek iednak

mocno iego wiernoscią i przywiązaniem ku sobie uięty, odstąpić pretensyi do tronu, i na oddanie Rządów Państwa Władysławowi Laskonogiemu Synowi Mieczysława Starego zezwalał. Wszakże nie długo Władysław cieszył się tronem, bo Leszek poraziwszy pod Zawichostem Haliczanów znowu Polaków tak sobie uięł, iż go iednomyslnie do Rządu zapraszali. Władysław też znaiąc prawo iego do tronu dobrowolnie mu z niego ustąpił. Leszek po trzeci raz na tron wstąpiwszy, Pomorską krainę bunty wszczynaiącą usmierzył, i rządy w niey Swiatopełkowi oddał. Mazowsza i Kujaw Konradowi bratu swemu zupełnie ustąpił, który ustawiczne od Prusaków naiazdy cierpiąc, Roku 1227go wezwał przeciwko nim Krzyżaków, osadziwszy ie w kraju Chełmińskim którzy z czasem całe Prusy zawoiowali. W tym Swiatopełk Rządca Pomeranii płacić daniny Leszkowi powinney wzbraniał się, i nalega o tytuł Xiążęcia Pomorskiego dla siebie i swoich następców. Leszek naznacza do Gonzawy ziazd, na którym by sprawę Swiatopełka rozsądzono. Tym czasem wiarołomca Swiatopełk nagle do Gonzawy z Pomorzany wpada i Leszka zabija. Ten koniec miał Leszek biały. Doznał różnych szczęscia koleį, zwierzchnictw i podległości. Dla chytrosci Stryiowskiey, staraniu Matki i własney cnoty, ustępował i wchodził na tron po trzy razy. Miłosnik bardziey pokoiu niż woyny, w obuim razie mało co chwalebnego uczynił, bardziey od drugich niżeli od siebie rządzony. Żył lat 40 przeszło panował 33. Zostawił z Grzymisławy Xiężniczki Ruskiey Syna Bolesława i Corkę Salomeę. Za iego panowania wprowadzone do Polski rożne Zakony, mianowicie Dominikanie z Franciszkanami na przepowiadanie wiary Ruskiemu i Tatarskiemu Pogaństwu, i na pomoc w posługach duchownych Biskupom.

Bolesław 5. Wstydliwy.

Po Smierci Leszka Białego wiek dziecinny Bolesława Syna iego naraził Polskę na domowe woyny. Przyznawali mu wszyscy owi Xiążęcia prawo do Monarchii, lecz kto miał bydź iego opiekunem, na to niebyło zgody. Zaszły więc kłotnie o opiekę między Konradem Xiążęciem Mazowieckim Stryiem, a Henrykiem Xiążęciem Wrocławskim bratem stryiecznym Bolesława. Henryk wsparty popularnoscią obywateli, i życzeniem Grzymisławy Matki Bolesława zwyciężywszy po dwa razy Konrada, utrzymał się wprawdzie przy Regen:

cyi Państwa, wkrótce atoli iednak od Konrada schwytany, zrzec się musiał opieki. Bolesław doszedłszy lat zdolnych do Rządu, żeby się tem mocniey ubezpieczył na tronie, zawarł traktat z Belą 4tym Królem Węgierskim i córkę iego Konegundę zaślubił. W tym Tatarowie znowu zdewawszy Azyą południową do Polski wpadaią, i Kray ten ogniem i mieczem pustoszą. Zaszli im drogę pod Szydłowem Polacy, ale porażeni na głowę. Nie oparli się Barbarzyńcy aż w Szląsku, spotkały się wprawdzie z nimi Woyska Xiążąt Szląskich lecz nieprzemyślnie, bo Chrześcianie pobici, a Henryk pobożny Xiążę Wrocławski i Pompon mistrz Krzyżacki na placu polegli. Przestraszony Bolesław uchodzi z Krakowa do Węgier, tron zaś iego nayprzód Bolesław Łysy syn Henryka pobożnego, a potem Stryy Konrad sobie przywłaszczaią. Za powrotem iednak Bolesława Wstydliwego odstąpić go przymuszeni. Za panowania Bolesława sol Kopalnia w Bochni i Wieliczce odkryta. Święty Stanisław Biskup w poczet świętych policzony. Żydzi do Polski zjawieni. Prawo Saskie czyli Magdeburskie do Krakowa wniesione, Biskupstwo Łuckie założone. Jadźwingowie posiadaiący Podlasie na głowę zbici, do wiary Świętey nawróceni, i do Polski przyłączeni. Bolesław nie maiąc żadnego potomstwa, przybrał za Syna i następcę tronu Leszka Czarnego Synowca, i wkrótce potem umarł. Pochowany w Krakowie u Franciszkanów.

Leszek Czarny

Leszek Biały czarnym od czarnych włosów nazwany, objąwszy po stryiu swoim rządy Państwa, Leona Króla Halickiego wspartego posiłkami Litwinów poraził, i Jadźwingów do reszty pokonał. Tatarowie znowu Polskę bezkarnie pustoszą, i z sobą niezmierne mnóstwo ludu obojey płci wyprowadzaią. Za Panowania Leszka Czarnego Królestwo Halickie założone Roku 1208 zostało, pierwszym tego Xięstwa Królem był Koloman Syn Jędrzeia Króla Węgierskiego. Drugim Daniel Syn Romana Xiążęcia Rusi Czerwoney, trzecim i ostatnim Leo Syn Daniela, założyciel Lwowa. Po zmarłym bezpotomnie lat 10 panuiącym Leszku Polska przez lat kilka w wielkim zostawała zamieszaniu dla niezgody Polaków, którzy iuż Bolesławowi Xiążęciu Płockiemu, iuż Henrykowi Wrocławskiemu zwanemu Probus, a po iego nagłey śmierci Przemysławowi Poznańskiemu rządy Państwa ofiarowali. Przemysław widząc swoie siły niewystarczaiące do utrzymania się przy Monarchii, ustąpił prawa swego Wacławowi Królowi Czeskiemu. Z tey okazyi wybuchnęła woyna między Wacławem, i Władysławem Łokietkiem Xiążęciem Sieradzkim, Bratem Leszka Czarnego, która Polskę przez trzy lata w zatrudnieniu trzymała. Nakoniec znużeni woyną Polacy wzywaią Przemysława do Rządu, doradzaiąc mu, aby dla przywrócenia pokoiu, i oddalenia kłótni tytuł Królewski wskrzesił, co i uczynił, każąc się w Gnie-

znie koronować i żonę swoię Ryxę królową Szwedzką. Nie dłu-
go iednak cieszył się tą godnością, gdyż w 7mym Panowania swego
miesiącu przez zdradę Margrabiów Brandeburskich zazdrosnych
wzrastaiącey iego potęgi, w Rogoźnie 1295 zabity został.

Władysław Łokietek } Władysław Łokietek na ziezdzie Poznańskim do Rządow
wybrany zaszczycił początki panowania swego dowodami męstwa,
które naród Polski zostawiło; obiechawszy Pomorze, przepi-
sawszy mu prawa, i dawszy rządce opanował Wielkopolskę i do
siebie iako twierdził po żonie należącą. Lecz gdy przez swoię rozpustę
i woyska niekarność przykrym bądź dla poddanych początkiem, że zbunto-
wawszy się przeciwko niemu, poddaią się znowu Wacławowi Królowi
Czeskiemu Zięciowi Przemysława, który spiesznie do Polski ziechawszy
w Gnieznie koronował się w roku potem udał się Wacław z woyskiem
do Węgier na uśmierzenie buntu przeciw Królowi Węgierskiemu Synowi
swoiemu wszczętego. Łokietek profituiąc z zamięszania posiłkowany od
Amadeja Woiewody Węgierskiego wpada do Polski i znowu rząd obeymuie.
Margrabiowie Magdeburscy przywłaszczaią sobie Pomorze, i Gdańsk pod-
biwszy w oblężeniu trzymaią. Krzyżacy na prośbę Łokietka odpędzaią
ich od oblężenia. A gdy Łokietek trudność czyni w powróceniu im na-
kładow woiennych, Krzyżacy Gdańsk i część znaczną Pomorze sobie przy-
trzymuią. Łokietek udaie się do Jana 22 Papieża z żalem na Krzyżaków.
Oyciec Święty przykazuie im wrócić ziemię Pomorską Polakom.
Krzyżacy stąd okazya dalszych kłotni i woien wynikła. Gromią się
Krzyżaków pod Płowcami w Kujawach na 20000 trupem położył.
Po którey potyczce, przez traktat Wyszogrodzki R. 1335 za pośrednictwem
Karola Węgierskiego i Jana Czeskiego Królów zawarty, Krzyżacy Pomorze
sobie zatrzymawszy, Polakom Chełmińską i Dobrzyńską ziemię powrócili
i 15000 Grzywien groszy Praskich za koszta woienne pod karą żało-
żoney klątwy wyliczyć obowiązani byli. Za panowania Władysława Ło-
kietka order Orła Białego ustanowiony 1325 R., koronacya Królów
z Gniezna do Krakowa przeniesiona, Szląsk zupełnie od Polski odpadł.
Zszedł z tego świata Władysław 1333 R. Niczego bardziey umieraiąc nie ża-
łował, iako tego iż ziemię Pomorską Krzyżacy posiadali, i przeto usilnie Synowi
Kazimierzowi zalecał, ażeby wszelkich sposobów na odzyskanie kraju tego
użył. Zostawił po sobie Syna iednego Kazimierza i Corkę Elżbietę wyda-
daną za Karoberta Króla Węgierskiego, którey Syn Ludwik w Polszcze
potem panował, i Małgorzatę zaślubioną Bernardowi Xiążęciu Swidni-
ckiemu. Król ten po śmierci Leszka Czarnego walczył o tron z Henrykiem
Xiążęciem Wrocławskim, który otrzymawszy przez męstwo władzę potem
utracił przez rozwiozłość. Nauczyło to Władysława wstydu i poprawy
także, że gdy potem obiął panowanie, nie o co więcey, iako poddanych swoich
starał się szczęśliwość. Naybardziey zaszczycał się ludzkością, wspołitowaniem
nadgradzał zasługi, a takoż przebaczał winy. Łagodny i przystępny. Te były gło-
wnieysze Władysława cnoty [illegible]

Kazimierz 3ci Wielki

Kazimierz trzeci przez miłość ludu i sławę z męstwa
otrzymanego w woynie z Krzyżakami iednomyślnie po Oycu
Władysławie Łokietku Królem ogłoszony i koronowany
wraz z żoną Anną księżniczką Litewską w Krakowie. Widząc
Kazimierz w kraiu niesworność, przemoc możnieyszych, mało
zamków i miast warownych, niedostatek skarbie, niesprawiedli-
wość magistratur sądowych, rozboie po drogach, częste od Litwy
i Tatarów naiazdy, przekłada pokóy nad woynę, potwierdza
1344 R. traktat z Krzyżakami, wypuszcza im mimo zalecenia
Oycowskie Pomorze Czechom także do Szlązka wszelkiey preten-
syi zrzeka się, a Jan Król Czeski nawzaiem tytułu Króla Pol-
skiego, którego Królowie Czescy po Wacławie używali, i wszelkich
do Królestwa tego praw odstępuie, Ziemię iednak Wschowską na-
leżącą do Szlązka, po uczynionym z Czechami pokoiu. Kazimierz
zbroyną ręką Henrykowi Xiążęciu Żegańskiemu odebrał, i do Xię-
stwa Poznańskiego przyłączył. Po śmierci Bolesława Xiężęcia
Rusi Czerwoney, Kazimierz do Xięstwa tego z woyskiem wpada
Lwów miedzy innemi całą Ruś sobie przywłaszcza, i urzędników stanowi, przyrzekłszy
obywatelów kraiu zwyczaie i obrzędki Greckie na Rusi w całości
zachowane będą. Nakazał potem ziazd do Wiślicy, na którym wie-
le bezprawiów ukrócił, i kształt gruntownieyszych praw przepi-
sał. Cokolwiek miast i miasteczek porządnieyszych, kościołów
wspanialszych, gmachów publicznych, fortec i zamków co było
i iest w Polszcze, wszystko to prawie Królowi temu przypisać
należy. Uspokoiwszy zaś Kazimierz wewnątrz i zewnątrz Króle-
stwo, uzbroiwszy zamkami i prawami przeciwko obcym i domo-
wym gwałtom, umyślił założyć początki Akademii Krakowskiey.
wydał na ten koniec dyplomą publiczne, mieysce, rząd bezpieczeń-
stwo i dochody dla uczących się wyznaczaiące. Urban Papież powagą
Stolicy Apostolskiey tę szkołę główną potwierdził, i list do Kazi-
mierza z pochwałami napisał. Nie wzięła atoli skutku zupełnego
ta fundacya Kazimierza, a sława iey dopełnienia dopiero w lat 34
Władysławowi Jagielle zachowana. Za tego Króla znał dobrze
kmieć do roli zrodzony powinności poddanego i stan swóy, lecz nie
czuł się być bydlęciem, i stąd to Kazimierza nazywano Królem Chło-
pów, że ich nie dopuszczał ciemiężyć. Królestwo Polskie

dwawiecznemi prawie woynami z bogactw i mieszkańców ogołocone,
uczynił Kazimierz ludnieyszem przez lokacyie prawem Teutonskiem
wsi i miasteczek na gruntach tak swoich iak szlacheckich i du:
chownych, do których się obcy łagodnością praw i nadzieią własności
zneceni, w znaczney liczbie garnęli. Z okazyi zaślubienia Eliz:
biety córki Bogusława Xiążęcia Pomorskiego wnuczki swoiey z Karo:
lem czwartym Cesarzem, dawał Kazimierz w Krakowie wspaniałą ucz:
tę, na którey prócz Cesarza znaydowali się Duński, Węgierski i Cypry:
ski Królowie, tudzież wielu innych Xiążąt udzielnych, po tey uczcie
Wierzynek naybogatszy obywatel Krakowski zapragnął chluby mienia
na obiedzie w domu swoim Królów. Nie odmówili mu tey grzeczności
Monarchowie pewni darów i nadgrody honoru. Jakoż po obiedzie do 100000
ƒ. w upominkach od chełpliwego niemca zyskali. Bezpotomny Kazimierz
przekładał Polakom na ziezdzie narodowym w Krakowie 1339 Ru
potrzebę opatrzenia następcy, ażeby w przypadku śmierci swoiey bez
zostawienia potomka płci męzkiey znowu kray w rozszarpanie
nie poszedł. Po długich sporach utrzymał się następca Ludwik,
Królewicz Węgierski Siostrzeniec Kazimierza pod trzema znacznieysze:
mi kondycyami od siebie i Oyca swoiego Karola na ziezdzie Wyszehradz
kim zaprzysiężonemi. Pierwsza iż Ludwik wszystkie kraie odpadłe
a mianowicie Pomeranią własnemi siłami i kosztem do Polski przy:
wróci. Druga iż żadnego obcego człowieka na urzędach Starościńskich
stawiać nie będzie prócz samych rodowitych Polaków. Trzecie że
żadnych podatków nowych na stan Rycerski nie włoży, prawa zaś, przy:
wileie i wolności onemu służącemu w swoiey mocy zachowa, niespra:
wiedliwie uchylone zwróci, a potrzebne i dogodne nada. Polacy nawzaiem
Ludwikowi zaprzysięgli wierność, posłuszeństwo, i wyłączenie od nastę:
pstwa córek, ieśliby iakie po Kazimierzu zostały. I ten był początek
paktu Konwentów, które napotem w Narodzie naszym, mianowicie za
Królów obieralnych we zwyczay weszły. Za Kazimierza Arcybiskupowi
Gnieźnieńskiemu tytuł pierwszego Xiążęcia w Polszcze przyznany, któ:
ry Zygmunt August w Warszawie 1550 Ru ponowił: Żydzi naywiększych
swobód i wolności nabyli. Miał ten Król swoie przywary, lecz umiał
ie nadgradzać przez wielkie cnoty i czyny, dla których go Wielkim nazwa:
no: a względem na zasługi tego Monarchy potomność prywatne iego
darowała przestępstwa. Umarł Kazimierz Ru 1370, pochowany w Ko:

sciele Katedralnym w Krakowie, gdzie widzieć dotąd nadgrobek, osobę
iego i twarz iaką miał za życia, wyrażaiący. Żył lat 60, panował 37.

Ludwik Krol Węgierski

Po śmierci Kazimierza zagrożeni Polacy z strony Rusi od Kieysztuta
Xiążęcia Litewskiego, a ze strony Wielkopolskiey od Niemców, wysłali
Delegatów Floryana Mokrskiego Biskupa Krakowskiego i Janusza
Kanclerza Koronnego do Wyszohradu, zapraszaiąc na tron Polski
Ludwika ieszcze za życia Kazimierza obranego następcę. Wzbraniaiąc się Ludwik
na pozór niemożności wydołania rządom dwoch Krolestw, a w rzeczy samey wy:
bieraiąc się, wysyła tym czasem Matkę Elżbietę, za ktorą i sam w krotce do
Krakowa przyśpiesza, i koronuie się. Po Koronacyi zabrawszy Koronę i insze
znaki dostoieństwa Krolów, wyiechał do Węgier z przyczyny buntów Wołoskich,
a Matce rządy zostawił, u ktorey ani przymioty ani podeszłości nie miały szacun
ku. Poczęła natychmiast zrzucać z urzędów zacnych Polaków, a osadzać ie
zausznikami Krolowey. Przekupstwo zabrało mieysce sprawiedliwości. Zagę:
ściły się łupiestwa, kradzieże i mordy od ludzi obcych kupami z zagranicy
przychodzących. W tem Ludwik zaleca Starostom wybierać poradlne, toiest
podatek od każdego Łanu po 6 groszy srebrnych Praskich, tudzież po korcu
żyta i owsa. Polacy proszą przez Posłów Ludwika o uchylenie tey uciążliwości
Krol nie chce tylko z kondycyą, aby Polacy skasowali dawnieyszy układ
względem wyłączenia płci żeńskiey od następstwa, i iedną z trzech corek iego
w niedostatku syna wzięli za dziedziczkę tronu. Wezwał na ten koniec Se
natorow do Koszyc. Rozdwoiły się zdania. Wielkopolanie nie przyięli propozycyi
Krolewskiey, Małopolanie stali przy Krolu. W takiey umysłu niezgodzie
Kazał Krol bramy miasta zamknąć, i niewypuszczać nikogo aż się zgodzą
przeciwni na iego żądanie. Musieli więc Polacy przez gwałt przystać na
przyięcie w następstwo Maryi corki z przydanym dla niey za męża Zygmun-
tem synem Karola IV Cesarza z Elżbiety wnuczki Kazimierza Wielkiego.
To Krol zawdzięczaiąc od wszelkich podatków Polaków uwolnił, z obo:
wiązkiem iednak corocznego płacenia z Łanu 2 gr: srebrnych Polskich,
na znak naywyższego panowania: warował także dla nich ~~profere~~
pierwszeństwo nad wszystkie urzędy, dożywocia zamków, etc. I ten to iest
przywiley Ludwika, ktory założył fundament dalszey
coraz w narodzie Polskim wolności szlacheckiey, i większey
władzy, dał powod paktom konwentom, nadwerężył Krolów
rządu przybliżył. Po śmierci Matki Ludwika i narod do wspolnego z Krolami
Polski postanowił Krol w Budzie. Wielkorządny regentki
Tryumwirat czyli trzech gubernatorów

na rządzenie Polską to iest Zawiszę Biskupa, Dobiesława Kasztelana, i Sę-
dziwoia Starostę Krakowskich, ludzi podłych i naiemnych do tego aby
niskiego podatkow, wymogli na nich odstąpienie przywileiow przez Ludwika
w Polszcze nadanych. W tem Ludwik czuiąc się bydź bliskim śmierci, naka-
zuie ziazd Starostow do Zwolenia, skąd Zięcia Zygmunta w assystencyi Sta-
rostow wysyła do Polski na odebranie od Polakow hołdu i wierności i po-
słuszeństwa nowemu Monarsze. Sam zaś zjechawszy do Tyrnawy wśrzod
oczekiwania wiadomości z Polski umiera Roku 1382. Żył on lat 90, pano-
wał w Węgrzech 40, a w Polszcze 12. Pochowany w Białogrodzie. Był
w Polszcze iakby nie był, rządził nią przez ~~nią~~ Matkę, albo ludzi złych
i w społeczności życia niegodnych siebielubców. A kiedy gospodarz nie dbał
o czeladź, takież były i skutki 12letniey Anarchiy, to iest ucisk ubo-
gich, wzgarda praw, przedayna sprawiedliwość, naiazd cudzoziemców,
oderwanie Rusi, osłabienie Państwa zbytecznemi wolnościami etc. Z tego
to Krolestwa panowania elekcye Krolow, konfederacye, bezkrolewia i przemoc Ary-
stokratyczna wypłynąwszy stały się w Polszcze nowych coraz a tych nie-
zliczonych swowolności nasieniem.

Panowanie Familiy Jagiellonskiey.

Śmierć Ludwika była hasłem rozruchow w Polszcze. Starostowie zam-
kow Ruskich Węgrzy zaprzedali ie Lubardowi Xięciu Litewskiemu.
Zygmunt Brandeburczyk naznaczony następca za życia Ludwika, udał się
do Poznania a potem do Gniezna dla odebrania od Obywatelow Przysięgi
złożyły ią Miasta niektore, lecz Szlachta nie chciała, pokiby Zygmunt
chciwego Demarata z Generalstwa nie złożył. W tem Krolowa Elżbieta
życząc tronu młodszey corce Jadwidze dla ujęcia Polakow ~~się~~ ukarała surowo
Starostow Ruskich. Miło przyięli Polacy względem ~~Jadwigi~~ poselstwo Krolowey
a Zygmunta z kraiu wyprosiwszy Demarata z Generalstwa złożyli. Po zbyciu
tym obeym pretendentow do tronu, ziawił się drugi domowy Ziemowit Xiążę
Mazowiecki, nie było zgody Polakow na Ziemowita gwałtem dobiiaiącego
się tronu, ani na Władysława Xiążęcia Opolskiego ieszcze za życia Ludwika
Polakom narażonego. Wilhelm także Xiążę Austryacki upoważniony
Mąż Jadwigi od Ludwika pod zakładem 200000 ꝉ, dla różnych przeci-
wności zbyty od tronu, iż iż Polacy w Tranzakcyi Koszyckiey z Elżbietą waro-
wali sobie wybor męża Jadwidze. Sprowadzona więc sama Jadwiga do Kra-
kowa i koronowana od Bodzanta Arcybiskupa Gnieznieńskiego, obięła

rządy Polski 1384. R. Naygodnieyszym bydź zdawał się pod ten
czas na Tron Polski Jagiełło W. Xiążę Litewski, więc Polacy za
Męża Jadwidze przybrali z kondycyą, aby Litwę do Polski przyłączył,
Wiarę Świętą z całem Xięstwem przyiął, przywileie Polaków potwierdził,
w Polszcze zawsze mieszkał i 200000 ft. Wilhelmowi za niedoszły
maryaż z Jadwigą wypłacił. Na co Jagiełło chętnie przystawszy, ziechał
do Krakowa, gdzie z braćią Wigundem Korygiełłem, i Swidrygiełłem
ochrzczony Władysławem nazwany, Jadwidze zaślubiony, Królem uzna-
ny, i koronowany został R. 1386. Po koronacyi udał się do Litwy
Wiarę Chrześciańską zaszczepił, Biskupstwa Wileńskie i Żmudzkie
założył, a brata swego Kazimierza Skirgiełłę z dependencyą od siebie
na godności W. Xięż. Litewskiego wyniosł. Urażony tem Witołt stryieczny
brat Władysława udaie się pod protekcyą Krzyżaków, i wymaga na Królu
rządy Xięstwa Litewskiego, których mu chętnie Władysław powierzył, widząc
ze Skirgiełły powszechne nieukontentowanie dla rozpustnych obyczaiów
i okrucieństwa. Krzyżacy do tey między Królem i Witołdem zgody nie
będąc wezwani, szukaią zemsty na Władysławie, i Swidrygiełła drugiego
brata przeciw niemu buntuią. Rośnie stąd okazya nowych między Polską
i Krzyżakami woien, które po wielu z obydwoch stron utarczkach
zakończyły się pamiętnem zwycięstwem między Tanenbergiem i Grun-
waldem w Prusiech, gdzie Władysława Krzyżaków z Mistrzem ich Ulry-
kiem na 40000 trupem położył, a potem pod Koronowem na 8000 zwyciężył.
Władysław zaproszony do Lubowli od Zygmunta Cesarza i razem
Króla Węgierskiego, Krakowsko Spiskie dane niegdyś od Bolesława Krzy-
woustego w posagu za Judytą córką swoią Stefanowi synowi Kolomana
Króla Węgierskiego zastawnym sposobem odzyskał, pożyczywszy Zygmun-
towi 37000 kop groszy Praskich. Zygmunt zaś Władysławowi powrócił
korony i Insygnia Polskie, które Król Ludwik do Węgier był wywiozł. Witołd
Xiążę Litewski chcąc się Królem Litewskim mianować, szukał protekcyi
u Zygmunta Cesarza, Zygmunt wysyła do niego uroczyste poselstwo
z przyznaniem mu Korony. Polacy Posłom Cesarskim przeprawy przez
kray swoy zabraniaią. A tak Witołd w nadziei swoiey omylony z smu-
tku i zgryzoty umarł. Xiążę ten wezwany od Tatarów na pomoc
przeciw strasznemu Tamerlanowi zwyciężył i postrachowi Kry-

Tozyjstwo Jagiellońs nad Krzyżakami.

i z nimi wespoł porażony sprowadził znaczną liczbę Familiy
Tatarskich do Litwy, gdzie ich pokolenie do naszych trwa czasow
Władysław Akademią w Krakowie od Kazimierza W. zaczętą a od Ja=
dwigi pierwszey żony swoiey usilnie sobie zaleconą dokonczył. Za

Seym Korczyński

niego pierwszy raz posłowie z Woiewodztw i Ziem zwołani byli do
Korczyna na Seym albo Nowego Miasta dla naradzenia się z Krolem
i Senatem względem wykupna Ziemi dobrzynskiey zastawiony w Sum=
mie 40000 Zł. Pol: przez Xiążęcia Opolskiego ktory pod niebytność
w Kraiu Ludwika urząd Wiceryja sprawował, ~~po smierci matki iego.~~
ten seym można poczytać za ~~po~~ Epokę początku Seymow i prawa
wchodzenia Stanu Szlacheckiego w obrady publiczne.

Pod panowaniem Władysław Mikołay Trąba Arcybiskup Gnieznienski
posel od Krola i Narodu Polskiego na Sobor Konstancyenski wy=
robił sobie i następcom swoim tytuł Prymasa i Korony i X. Litewskiego
z okazyi wynikłych zamieszek pomiędzy nim a Janem Rzeszowskim
Arcybiskupem Lwowskim, ktory Elżbietę Pileczka Woiewodziankę
Sandomirską wdowę po Hrabiu Granowskim Kasztelanie Nakielskim
trzecią Władysława Jagiełły żonę, ważył się koronować bez dołożenia
się Arcybiskupa Gnieznienskiego. W 48 roku Panowania swego umarł
Władysław w Grodku na Podlasiu 1434. Pochowany w Krakowie.
Zostawił z Zofiy Xiężniczki Kiiowskiey czwartey żony swoiey 2: Synow
Władysława i Kazimierza, a z Anny corki Hrabi Cyleyskiego wnuczki
Kazimierza W. corkę iedną Jadwigę ktora za Fryderyka Mar=
grabię Brandeburskiego wydana była.

Władysław Trzeci Warneńczyk

Władysław dziesięcioletni Syn Jagiełły po Oycu na Krolestwo nastąpił.
Potwierdzenie iego na tronie poparł w Poznaniu Zbigniew Oleśnicki
Biskup krakowski, gdyż wielu w wybraniu Władysława dla młodo=
ści lat iego przeczyło. Swidrigełło Stryy Władysława korzystaiąc
z iego młodości woynę przeciwko Zygmuntowi po Witoldzie w Litwie
panuiącemu podniosł, lecz zbity na głowę do Węgier na wygnanie
uszedł. Krzyżacy widząc Swidrygełły partyą upadłą, zawarli z Wła=
dysławem pokoy w Brześciu kujawskim.

Lenność Wołoch i Multan

Po śmierci Alexandra Woiewody Wołoskiego Władysław synow iego
kłocących się między sobą godzi i Państwo oycowskiem dzieli

Eliaszowi Wołoskie, a Stefanowi Multańskie naznacza z obowiązkiem
płacenia daniny corocznej dla Polski.

Władysław zostaie Krolem Węgierskim

Po Śmierci Alberta który był po Zygmuncie Cesarzem tudzież
Krolem Węgierskim i Czeskim Władysław Krolem obrany
spieszy do Węgier, gdzie uspokoiwszy domowe rozterki iednych
za obraniem sobie Polaka drugich za utrzymaniem na tronie Elżbiety
żony Alberta, wydał woynę Amuratowi pierwszemu Cesarzowi Tu-
reckiemu Węgry podbić zamyślaiącemu, którego szczęśliwie pora-
ziwszy, do zawarcia Traktatu na lat 10 przymusił; lecz Władysław
za uwolnieniem siebie od przysięgi przez Eugeniusza 4go Papieża
który tymże końcem Kardynała Cezaryni do Węgier zesłał
nowo przeciw Amuratowi po wszystkich 4ch leciech przymierza
woynę podniosłszy w bataliy pod Warną zewsząd od Janczarów otoczony
mężnie do upadłej potykaiąc się na placu poległ. A Kardynał w u-
cieczce zabity. Smierć nagła i niewczesna rada Węgrów z Pa-
pieżem pozbawiła Polaków Krola, po którym sobie wiele obie-
cywali, i który to tylko miał wadę iż ufaiąc nazbyt wojennemu
szczęściu w bitwach raczey walecznego żołnierza niż roztro-
pnego wodza pełnił powinność. Panował w Polsce lat 10 a w Węgrzech
lat 3. Za niego Zbigniew Oleśnicki Kardynał Biskup Krakowski
kupił X: Siewierskie od Wacława X:cia Cieszyńskiego za 60000 grzy-
wien gr: Praskich, i na wieczne czasy one do Biskupstwa Krakowskiego
przyłączył, i od tego to czasu Biskupi Krakowscy tytuł Xiążąt Sie-
wierskich noszą.

Kazimierz 4ty Jagiellończyk

Dowiedziawszy się Polacy o śmierci Władysława, złożyli
Seym w Sieradzu i Kazimierzowi W: X: Litewskiemu,
bratu Władysława prawo do Korony przyznali. Ten z początku
wzbraniał się, nareszcie do Krakowa ziechał i koronował się. Prowadził z Krzy-
żakami woynę lat 14, mocą którey Krzyżakom Województwa Pomorskie, Cheł-
mińskie, Malborskie i Biskupstwo Warmińskie odebrawszy do Polski przez
Traktat Toruński 1466 przyłączył, część zaś wschodnią Prus zostawił
przy Krzyżakach z obowiązkiem hołdowniczey lenności dla Polski.
Rudolf Biskup Lawantu w Karyntyi Poseł Papiezki, który się do zgody w
pokoiu z Krzyżakami na awanturę Polaków znacznie przyłożył, gdy nowe

Kardynalską na interesowanie się za nim Papieża otrzymał, i od tego
to czasu Królowie Polscy prawa nominacyi na Kardynalstwo nabyli.
Wszakże tego prawa rzadko względem rodowitych Polaków używali Królowie
celem zapobieżenia nadal kłótni, która z tey okkazyi między Oleśnickim
Kardynałem i Prymasem Oporowskim o pierwszeństwo w Senacie zaszła,
a którą Kazimierz w ten sposób zaspokoił, aby koleyno do Senatu przy:
chodzili, i żeby odtąd żaden z Biskupów Polskich nie ważył się starać
o Kardynalstwo bez wiadomości Króla. Kazimierz ~~IV~~ z Królów Polskich
zaczął nominować Biskupów, których dotąd Kapituły obierały, a to z okka:
zyi sporów zaszłych o Biskupstwo Krakowskie między Sienińskim od Sto:
licy Świętey, Lutkiem od Kapituły obranym i Gruszczyńskim Kanclerzem
od Króla zaleconym, z których ostatni się utrzymał. Kazimierz prócz
nabytych ograniem Prus zachodnich, powiększył granice Królestwa przez
zakupienie Xię: Oświecimskiego, od Jana ~~tegoż im~~ Xiążęcia tegoż imie:
nia za 50000 grzywien gr: Praskich. Wtenczas Xiążę Zatorski brat
Jana hołdownikiem Polski wyznał się. Tatarzy Ruś i Podole pladru:
iący przez Jana Olbrychta Królewicza szczęśliwie odparci. Po śmierci
Podiebradzkiego Króla Czeskiego, Czechowie offiarowali tron Władysła:
wowi neystarszemu Kazimierza synowi, który w Pradze koronował się.
Węgrzy także niekontenci z Króla swego Hunniady wzywali Olbry:
chta na tron, którego on przez późne wybranie się chybił, a Włady:
sław Król Czeski pokonawszy brata późniey, przy nim się utrzymał.
Za co ~~od~~ Oyca od Korony Polskiey wydziedziczony został. Zszedł
z tego przez świata Kazimierz w Grodnie 1492. z niewymownym żalem
tak Polaków, których nigdy nie kochał, lubo ich sobie mieć zawsze
przychylnych, iako też i Litwy, dla którey z dobrem był zawsze ser:
cem, chociaż iey doznał niewierności. Zostawił z Elżbiety córki
Alberta ~~Arcyksiążęcia~~ Xiążęcia Austryackiego synów ~~6~~ Władys:
ława Króla Czeskiego, Sgo Kazimierza, którego ciało w Wilnie
spoczywa, Jana Olbrychta, Alexandra, Zygmunta, z których
iednym po drugim panowali, Fryderyka Kardynała Prymasa
i razem Biskupa Krak: Prócz synów zostawił córek VI. Za niego
uchwalono, ażeby Król bez wiedzy Senatu i rycerstwa żadnego
prawa nie ważył się stanowić. Podczas urodził się Mikołay Ko:
pernik w Toruniu sławny Matematyk i Astronom. Około tych
czasów żył także Jan Długosz Dziejopis Polski Nauczyciel synów Kazimierza.
Był naypierw Kanonikiem Krak: a umarł nominatem Arcybiskupem Lwowskim.

Jan Albrycht Po Smierci Kazimierza 4go zgromadzili się Polacy
do Piotrkowa na Seym, i tam po wielu sporach
obrali na tron Jana Albrychta Syna Kazimierza
za usilnem Matki Krolowey staraniem, Albrycht
w Roku 1494. kupił za 80000 ✠ Xięstwo Zatorskie
od Janusza Xiążęcia Zatorskiego, Ziemię zaś Płocką po zeszłym bezpoto-
mnie Janie Xiążęciu Mazowieckim do Korony przyłączył, a resztę Ma-
zowsza przy Konradzie bracie iego zostawił. Albrycht złączywszy
Woysko Polskie z Litewskiem, ktore mu Alexander Xiąże na pomoc
przysłał podnosi woynę przeciwko Turkom lecz bezskutecznie, bo zdra-
dliwie od Wiarołomcy Stefana Wołowskiego Woiwody wprowadzony
wgłąb nieznaiomego kraiu w Bukowinach tak nazwanym lesie srogą
klęską porażony zostaie. Po takowey woyska Polskiego porażce Stefan
z Turkami i Tatarami do Polski wpada, Podole i Pokucie aż po sam
Lwow pustoszy. Szczęściem zima nadzwyczaynie mroźna uwalnia Pola-
kow od tych nieprzyiacioł ktorych przeszło 40000 wymarzło. Osłabieni
Turcy Hospodara posiłkować przestaią, co go przymusiło prosić Polakow
o pokoy, na ktory i Sułtan Turecki Bajazet 2gi zezwala, obiecuiąc
nigdy więcey Polski nienaieżdzać, ani Wołochow posiłkować. W tem
Moskwa poniepzyiaźni Jwana Wasilewicza pierwszego Cara z Krolem
przez zaszlubienie Corki swoiey Heleny i Alexandrem Xiążęciem Litew-
skim bratem Albrychta wpada do Litwy, gdzie poraziwszy Woysko Ale-
xandra i pomknąwszy się aż do Wisły Xięstwo Siewierskie opanowała.
Jerzy Sołohub i Mikołay Paż zawiaduiący Garnizonem Smoleńskiem
odpieraią szczęśliwie Moskali od obleżenia tego Miasta przymierze zatem
z Moskwą na 6 lat stanęło. Albrycht w zamysłach woiennych przeciw-
ko Krzyżakom, o to że ich Mistrz Fryderyk Xiąże Saski wzbra-
niał się od hołdu. Nagle w Toruniu umarł 1501, pochowany w Krakowie.
Za niego uchwalono aby nikt z Wieyskiego lub z Mieyskiego stanu dobr
Ziemskich w Kraju nie ważył się kupować.

Alexander Po zmarłym bezpotomnie Janie Albrychcie Ale-
xander brat iego wielki Xiąże Litewski tron osiadł,
Koronował go w Krakowie Fryderyk Arcybiskup
Gnieznieński. Zonie zaś Jego Hellenie dla Schizma-
tyckiey religii chowanie tego nie pozwolono wprędce po koronacyi udał
się Krol do Litwy, posłyszawszy o wtargnieniu tam Woyska Moskiew-
skiego, a Fryderykowi Kardynałowi zlecił rząd w Polszcze, do ktorey

także za namową Stefana czwartomey woiewody Wołowskiego Tatarzy wpadli i zwykłym sobie łotrowstwa sposobem one zrabowały. Za przybyciem króla do Litwy z moskwą przymierze potwierdzone zostało, W tym wybuchły domowe rozterki między familiami Litewskiemi, z okazyi Glinskiego, z Familii Ruskich Xząt pochodzącego, który z zacnością urodzenia i woiennemi talentami łączył nieznośną pychę, i w taki popadł u króla kredyt, iż cała Litwa trząsłszy do opanowania się zmierzał familie między sobą skłócił, potwarze na obywateli przeciw królowi rzucał, i do wskazania wielu Senatorów na śmierć, króla namówił, lecz za staraniem Kanclerza Łaskiego dekret śmierci na karę utraty krzeseł Senatorskich odmieniony, a zczasem za przeproszeniem Glinskiego zupełnie skasowany. Wkrótce potem nastąpił Seym w Lublinie, na którym sprzeczka o pierwsze w Senacie mieysce między duchownymi i Swieckiemi Senatorami z przyznaniem pierwszeństwa duchownym uspokoiona została. Tatarzy zrabowawszy wprzód Polskę znowu do Litwy wpadli, nakazane przeciw nim pospolite ruszenie. Alexander śmiertelną chorobą złożony, oddaie komendę Glinskiemu, który dosięgnąwszy nieprzyiaciela pod Kłeckiem, ubił Tatarów 20,000, zdobył Koni 23,000, a Jeńców Polskich do 40000 z więzów oswobodził. Alexander na wieść tego zwycięztwa, maiąc zamkniętą mowę przed skonaniem, z radości zapłakał, i umarł pochowany w Wilnie. Panował lat 5 był on w stroiach zbytkuiący, w szafunku nadgród nieuważny i rozrzutny, bo ledwie nie wszystkie dobra stołu Królewskiego rozdał, mało sobie prawdziwie obowiązanych pozyskał. Darowizny te dóbr dopiero przy końcu panowania Zygmunta Augusta za nieważne uznano, i do korony znowu przyłączono. Za Alexandra wolność narodowa nowy wzrost wzięła przez uchwalenie prawa waruiącego aby w materyach tyczących się stanu, nic zgoła sam król przez się nieczynił, ani stanowił bez zezwolenia Senatorów i Posłów. Od tego krótko nazwisko wziął sławny zbior ustaw za panowania iego uchwalonych statutem Alexandra pospolicie mianowany. On pierwszy postanowił w Woiewodztwach i Ziemiach urzędników ziemskich i sądowych. Za niego Juliusz drugi Papież pozwolił Kanclerzom i Podkanclerzom Duchownym sądzić sprawy kryminalne na głowę. Pod też czasy urząd Sekretarzów wielkich postawiony.

67 Zygmunt Pierwszy

Po Smierci Alexandra Zygmuntowi Imu Xiążeciu Głogowskiemu bratu Jego rządy Państwa na Seymie Piotrkowskim przyznali, którego też Litwa uprzedzaiąc Polaków w Wilnie przytomnego Xiążęciem swym ogłosiła. Glinski niespokoynego umysłu człowiek, ustawnie się kłócąc z Panami Litewskiemi Jana Zabrzezinskiego pierwey z godności Woiewodzkiey

wyzutego w domu naiechawszy zabił za co z Oyczyzny wywołany został.

Nie spodziewaiąc się więc do dóbr skonfiskowanych powrócić, szuka zasłony swym zbrodniom u Bazylego Cara, i z całą partyą swoią do Moskwy Litwę na ów czas pladruiący przechodzi. Czem gdy się Król dowiedział, wysłał nayprzód Mikołaia Firleia z woyskiem, a potem wkrótce i sam przyciągnął pod Mińsk obleżony od Glinskiego, który za przybyciem Króla od miasta odstąpił. Nadeszło wprawdzie Glińskiemu 40,000 Moskwy na sukurs, lecz ta nie śmieiąc się spotkać, niezmierną klęskę w ucieczce poniosła. Polacy niedobitków aż pod samą stolicę Moskwę zapędzili kray ogniem i mieczem pustosząc. Car przerażony tą klęską prosi o pokóy, i otrzymuie go do czasu wracaiąc Polakom wszystkie w Litwie zdobyte zamki. Ledwie Polacy z Moskwą zaczepki skończyli, gdy Bogdan Woiewoda Wołowski wpadł na Pokucie, kray ten pustoszył, i o wzięcie Lwowa kilkakrotnie kusił się. Mikołay Kamieniecki pierwszy w Polszcze Hetman Wielki koronny wpada z woyskiem do Wołoch, pustoszy ie nawzaiem, przymusza Bogdana do powrotu w kray własny i do przymierza, którym hołd z Multan i Wołoch Polakom warowany. Wkrótce Moskwa podniecona od Maxymiliana Cesarza wpada powtórnie pod komendą Glińskiego do Litwy i Smoleńsk osiada. Przysługa ta Glińskiego dla Moskwy nie wyszła mu na dobre, bo gdy Car ociągał się z powierzeniem Glińskiemu obiecanych rządów i komendy w Smoleńsku, Gliński zamyślaiąc się iednać z Zygmuntem wpadł w podeyrzenie u Cara, za co schwytany i do więzienia wtrącony nędznie zginął. Wszakże Polacy acz kilkakrotnie Moskwę porazili, mało iednak na tem wskórali, gdyż Smoleńsk przy Moskwie pozostał.

Maxymilian Cesarz widząc z iedney strony zamysły swoie względem pognębienia Polaków daremne: z drugiey boiąc się aby Polacy ośmieleni swem szczęściem nie przenieśli woiennego pożaru do Austryi, składa ziazd walny w Wiedniu, dokąd Zygmunta zaprasza, z nim się za pośrednictwem Władysława Króla Czeskiego godzi i przyrzeka mu pomoc w przypadku woyny z Krzyżakami; Zygmunt zaś obiecuie wzaiemnie Cesarza przeciw Turkom posiłkować. Jakoż przyszło wkrótce do woyny między Krzyżakami i Polską, gdy Albert Mistrz nowo obrany, nie tylko hołdu powinnego Królowi nie opłaci, ale nieprzyiacielsko Żmudź naieżdża, wiarołomny Cesarz posiłkuie Krzyżaków, Jan Radziwiłł Gubernator Żmudzki gromi Krzyżaków, wiele miast w ziemi Pomorskiey przez Krzyżaków zawoiowanych odbiera i nawet własne ich prowincye podbiia; Albert Siestrzeniec Zygmunta sprzykrzywszy sobie woynę prosi o pokóy, który otrzymuie. A przyiąwszy sektę Luterską zrzeka się tytułu Wielkiego Mistrza, zostaie Xiążęciem Prus Wschodnich, na które osobiście od Zygmunta uroczyście w Krakowie 1525 odbiera inwestyturę; i ten obowiązek na swoich potomków płci męzkiey rozciąga, za których wygaśnieniem kray ten znowu miał należeć do Polski.

Zygmunt powiaty Bytowski i Lemburski Jerzemu i Barninowi Xiąż-
tom Pomorskim siostrzeńcom swoim prawem lenności oddaie. A Mazowsze
po wygasłym zupełnie na Januszu Xiążąt Mazowieckich domu, który przez
400 lat blisko to Xięstwo dziedziczył, do korony przyłącza.
Zygmunt obawiając się ażeby po iego śmierci nie usunęli Polacy Syna Zygmunta
Augusta od tronu, starał się ubezpieczyć mu koronę za życia. Dokazał tego
tak wo kochany od Narodu Monarcha iż Zygmunta Augusta naypierw Wiel-
kim Xiążęciem Litewskim, a potem następcą tronu ogłoszono, i 9 lat na ów
czas maiącego w Krakowie koronowano z warunkiem, aby za życia Oyca do
rządów się nie mieszał.
Woiewoda Multański zapomniawszy o swoich ku Polszcze obowiązkach
wpadł znowu na Pokucie i onże opanował. Jan Tarnowski Wielki Hetman
koronny przymusił go przez porażkę do cofnienia się w swoie granice. Zygmunt
chcąc się skuteczniey zabezpieczyć od Wołoch złożył Seym w Krakowie na któ-
rym się miano naradzić o sposobie popierania Woyny Wołowskiey, lecz Seym ten
pierwszym, a dla następuiących wieków gorszącym przykładem bezskutecznie
rozszedł się przez Intrygę Królowey Bony drugiey żony Królewskiey, tudzieży Kmity
Woiewody Krakowskiego i Jędrzeia Krzyckiego Prymasa urażonych o to na
Króla, iż Kanclerstwo wakuiące nie Gamratowi Faworytowi Królowey lecz Janowi
Choińskiemu oddał. Gdy tedy nic nie obmyślono na obronę i zabezpieczenie kraiu
z Wołoszczyzny naznaczył Król pospolite ruszenie. Stanęło wprędce pod Lwowem
150000 Szlachty zbroyney wraz z Królem. Lecz wszczęły rozruchy między tąż
Szlachtą tyczące powagi maiestatu z podburzenia Kmitów, Zborowskich i Odrowążów
przymusiły Króla po dwumiesięczney niezgodzie rozpuście tę gminną masse do domów
a Turcy korzystaiąc z tak pogodney pory Wołochy im się poddaiące opanowali,
i zaraz następuiącego roku Woiewodę czyli hospodara swego w onych osadzili.
Wnet potem Zygmunt laty obciążony i zmartwiony że staranie Jego o dobro Oy-
czyzny było bezskuteczne, umarł w Krakowie 1548 R[u] panował lat 42
żył 82. Zostawił z Barbary de Zapol pierwszey żony swoiey Córkę Jadwigę
wydaną za Joachima 2go Xcia Brandeburskiego. A z Bony Xiężniczki
Medyolańskiey Syna Zygmunta Augusta, i córek 4, z których Elżbieta
była za Janem de Zapol Królem Węgierskim, Zofia za Henrykiem Xią-
żęciem Brunswickim, Anna za Stefanem Batorym Królem Polskim, a Ka-
tarzyna za Janem IIIcim w Finlandyi który potem pod imieniem Jana 3go
w Szwecyi panował, i był Oycem Zygmunta 3go Króla Polskiego.
Zygmunt Stary był Pan pełen wielkich przymiotów, od całey Europy poważa-
ny i czczony. Panowanie Jego było panowaniem cnoty i talentów. Umiał

powagę Królewską doskonale i pożytecznie utrzymać, do czego mu nie mało
dopomogło, wiek iego w nader wielkich ludzi obfity, iacy byli Jan Łaski,
i Jędrzey Krzycki Arcybiskupi Gnieźnieńscy, Kanclerz Maciejowski,
Podkanclerzy Tomicki, Mikołay Kamieniecki, Krzysztof Szydłowiecki, Jan
Tarnowski, Mikołay Firley, Piotr Myszkowski, Konstanty Xże Ostrowski
i inni. Słusznie więc Paulus Jovius napisał, iż Karol 5ty Cesarz,
Franciszek 1szy Krol Francuzki, i Zygmunt 1szy Krol Polski pierwszeby
między wspołczesnemi Monarchami trzymali mieysce, gdyby razem nie żyli.
Za przyczyną Zygmunta Augusta Leo 10ty Papież nadał Janowi Łaskie-
mu Arcybiskupowi Gnieźnieńskiemu i następcom Jego tytuł Legatynaty
czyli urodzonego Stolicy Apostolskiey Posła, ta godność rownie iako i prymas-
syalna daie im zwierzchność i władzę nad duchowieństwem Polskiem.
Za tego panowania Hetmaństwa dożywotnie postanowiono. Sekta Luterska
do Polski wdzierać się zaczęła. Pierwsi Gdańszczanie chwycili się tey nowości,
a zrzuciwszy dawne magistraty z urzędow, na kościoły się katolickie targnęli.
Ukarał te bezprawia Zygmunt skazawszy 14 pryncypalnych hersztow
na śmierć, a innych na wygnanie. Mało to iednak pomogło, bo w krotce nie
tylko Gdańsk, ale i całe Prusy fałszywemi naukami iadem zarażone zostały.
Pod Zygmuntem żył Marcin Kromer Biskup Warminski sławny Dziejow
Polskich Pisarz, ktory dla gładkości i wyboru stylu Łacinskiego Liwiuszem
Polskim iest zwany.

Zygmunt August

Jak tylko Zygmunt August dowiedział się o śmierci Oyca swoiego natychmiast z wielką paradą Barbarę Radziwiłłownę dawniey potaiemnie bez wiedzy Oyca i Narodu zaślubioną do Zamku Wileńskiego sprowadził i z nią do Krakowa przybywszy Oyca zmarłego wspaniale pochował. Po pogrzebie zwołał Seym do Piotrkowa, ale ten z okazyi nalegania Senatorów i Posłów niektórych na króla o rozwód z Radziwiłłową zerwany został. Powróciwszy król do Krakowa zmartwił się jeszcze bardziey następującym przypadkiem. Studenci krakowscy nie mogąc zyskać sprawiedliwości o zaboystwo kilku współkolegów swoich przez służących Czarnkowskiego popełnione porzucili szkoły, szturmem z miasta wyszli i rozszedłszy się po sąsiedzkich Państwach Kacerstwem Lutra zarażonych błąd za powrotem swoim do kraju rozsiali. Tatarowie korzystaiąc z domowego zamieszania i niegotowości Polaków wpadli na Ruś czerwoną, i kray ten niszczyli. Atoli od Hrabi Tarnowskiego pod Tarnopolem doścignieni, na głowę porażeni zostali. Tym czasem Panowie i Szlachta, nieszczęściami które za nierządem idą zwykły, przycisnieni seymu żądać poczęli. Złożył go August uwagami Tarnowskiego nakłoniony, w Piotrkowie. Wszakże i ten spełzł na kłótniach wzaiemnych między świeckimi i duchownymi o władzę Biskupią w sądzeniu Szlachty w sprawach do wiary należących. Okazyą tych niesnasek był Stanisław Orzechowski, który chwyciwszy się nowości heretyckich stan duchowny porzucił, na bezżeństwo ięzą nastawał, i sam żonę poiął, za co od Jana Dziaduskiego Biskupa Przemyślskiego Pasterza swego wyklętym został. Polityka Augusta dokazała tego w Szlachcie na Seymie iż wkrótce za powszechną wszystkich zgodą królowa Barbara koronowaną została; wszakże się nie długo tą dostoynością cieszyła, bo w roku po koronacyi umarła. Gdy się w Polszcze błędy Lutra i Kalwina coraz bardziey szerzą, Dzierzkowski Prymas żeby im zapobieżeć złożył Synod w Piotrkowie, na którym wyznanie Wiary katolickiey od sławnego Hozyusza złożone pod imieniem Arcybiskupim wyszło. Poczem król znowu zwołał Seym do Piotrkowa dla opatrzenia w obronę granic Państwa, gdzie rozpoczęte na przeszłym Seymie w sprawach wiary zatargi. Król na stronę Biskupów osądził. Biskupi jednak chcąc ułagodzić rozjątrzone świeckich umysły Juryzdykcyą swoią na cały rok zawiesili. Tamże Orzechowski z Biskupem swoim

i Prymasem poiednany wrocił się do iedności Kościoła i bronił mężnie
teyże Ducha w niey władzy, którey naruszenia sam był neywiększą
podnietą. Człowiek ten był osobliwszey Nauki, dla pięknéy i mocnéy
wymowy, Demostenesem Polskim pospolicie nazwany. Ototo tych cza:
sów 1555 pierwsza była schadzka tych co od wiary katolickiey odstą:
pili pod Kaliszem w Koźminie, druga w Pinczowie a trzecia przy
Końcu panowania Augusta w Sandomierzu, na którey Husytowie Kal:
wini, i Dyssydenci nayściśleyszy między sobą uczynili związek. W tym
czasie Królowa Bona po otrzymanym z trudnością pozwoleniu odiecha:
chała z Polski do Włoch oyczyzny swoiey, gdzie w Barze miasteczku Apu:
lii osiadła, pożyczywszy Filipowi drugiemu Królowi Hiszpańskiemu i Ne:
apolitańskiemu 430000 * pod obowiązkiem odbierania z nich prowizyi
na komorze celnéy w Fogia, Summa ta na Zygmunta Augusta i iego
iego spadaiąca znaioma iest pod imieniem Summ Neapolitańskich.
Spokoyne dotąd od napaści postronnéy panowanie Augusta zakłóciły In:
flanty stawszy się przeciw Moskwie woyny Teatrem. Od tego czasu iak
Waltera de Pletenberg Mistrza Kawalerów Inflanckich Albert
W: Mistrz Krzyżacki w Prusiech od hołdu uwolnił, a Karol V[ty] Cesarz
Xięciem go Niemieckim uczynił, Mistrzowie Inflanccy całemi Inflan:
tami z władzą Naywyższą rządzić poczęli. Gdy Gwilhelm Arcybiskup
Ryski brat rodzony Alberta Xiążęcia Pruskiego a cioteczny Zygmun:
ta Augusta chwyciwszy się naypierwszy błędów Luterskich władzy
Gwilhelma de Firstemberg Mistrza Inflanckiego ubliżał, i w rza:
dy Inflant wdawał się; Firstemberg wydaie Arcybiskupowi woynę,
obleżonego w Kokenhausie chwyta, i w niewoli przez cały rok
trzyma. August nieszczęściem krewnego wzruszony upominał się
o uwolnienie Arcybiskupa przez wyprawionego w poselstwie Łądzkiego
którego, gdy Inflantczykowie gwałtem praw Narodów zabili, uchwalo:
no przeciwko nim pospolite ruszenie w Warszawie lecz to nie przyszło
do skutku. Ruszył więc Król z samem woyskiem nadwornem i zacięż:
nym przeciw mistrzowi. Dowiedziawszy się o tem Firstemberg offiarował
zgodę pod cięzkiemi na swoie strone kondycyami, to iest iż Arcybiskupa wy:
puści, dobra mu iego wróci, podległość Arcybiskupów Ryskich cywilney
władzy Mistrzów Inflanckich skasuie; Królowi zaś w nagrodę woien:
nych nakładów 600000 Talerow wyliczy, co i uskutecznił, po takowey
ugodzie stanęło między Litwą i Inflantami przymierze ściśle, związek ten

tak niezmiernie uraził Iwana Wasilewicza Cara, iż wpadł z ogromnym woyskiem do Inflant, poszło wiele pod moc Moskiewską bardzo świetne Miast, a waleczny Firstemberg schwytany i do Moskwy odesłany w więzieniu życia dokonał. Kawalerowie Inflantcy nie mogąc się oprzeć tak wielkiey potędze poddali się z całym swoym krajem Augustowi, który przez to wplątał się w długą woynę z Moskwą i Połock utracił.

Unia Litwy z Polską R^u 1569

Pod Zygmuntem Augustem R^u 1569 stanęła ścisła Unia czyli nierozdzielne ziednoczenie Litwy z Polską na Seymie Lubelskim, a Xiążęta Kurlandzcy równie Korony iak i Xięstwa Litewskiego stali się hołdownikami. Pod tym Królem zakończył się sławny Sobor Trydentski, który się ciągnął przez lat 18 przeciwko Lutra i Kalwina kacerstwou. Ustawy Koncylium Trydentskiego za staraniem Komendoniego Nuncyusza zostały przyięte w Polszcze na Synodzie od Pawła Tarły Arcybiskupa Lwowskiego złożonym. Za panowania Augusta ustanowiono na Seymie Piotrkowskim 1562 R^u woysko Kwarciane, toiest z czwartey części dochodow krolewskich płacę maiące, którego powinnością było pilnować granic Państwa od naiazdów Tatarskich. Za Zygmunta Augusta przez wielu innych nauką zaszczyconych ludzi wsławili się Klemens Janicki Rymotworstwem, Modrzewski Sekretarz Krola Dziełem de emendanda Republica, Stanisław Hozyusz Kardynał Biskup Warmiński Prezes Koncylium Trydentskiego sławny Dziełami które na Francuzki Angielski etc i inne ięzyki znayduią się tłumaczone. Umarł Zygmunt August R^u 1572. Żadnego z powtorzonego po trzykroć małżeństwa nie zostawiwszy potomstwa. Rządy Jego dosyć były dobre iednakże przypisuią mu niektore wady i te to: iż był w zdaniach swoich nadto upartym i przeciwko wszystkim sektom zbyt pobłażaiącym. Wady te pochodziły z niedostatku przyzwoitey Edukacyi. Zostawał on przy Matce do lat 17 a potem oddany w dozór i edukacyą Opalińskiemu Kasztelanowi Gnieznieńskiemu z trudnością mądre iego przyymował zdania i przestrogi.

Epoka Trzecia.

Panowanie Wolnie obieranych Krolów.

Henryk Walezyusz. Za Panowania Familii Piastow Krolowie Polscy dziedzicznem prawem po sobie na tron następowali. W familii Jagellonskiey trwała elekcya z następstwem złączona przez lat 190. blisko. Po wygasłey zaś familii Jagellonskiey na Zygmuncie Auguście nastąpiło w Polszcze wolne obieranie Krolów nieprzywiązuiące się do żadnego domu. Bezkrolewie to będące wzorem wszystkich następnych bez Krola czasow i elekcyy w krotkości opiszemy. A nayprzod Mała i Wielka Polska, Prusy, Ruś i Litwa zjazdy i Seymiki swoie osobno odprawiły, na ktorych dla bezpieczeństwa i spokoyności wewnętrzney w Kraiu Konfederacyą Kaptur zwaną iednomyślnie przyięli, ale zgodzić się nie mogli względem czasu na Seym przedelekcyyny. Po długich sprzeczkach gdy Seym od Prymasa Uchańskiego na 9 Paździerznika naznaczony dla szczupłey Senatorow liczby zacząć się nie mogł. Zgodzono się na zaczęcie onego dnia 6. Stycznia R.u 1573. a przed niem Seymikow partykularnym dzień 13 Grudnia oznaczono na ktorychby każdego Woiewodztwa Rycerstwo dwoch Posłow obrało na Seym z mocą usttanowienia nowey formy rządu i zaradzenia o wszystkich Kraiu potrzebach. Seym ten nazwano Convocationis i odtąd każdy Seym po śmierci Krola zwołany Konwokacyynym się nazywał, i zawsze w Warszawie miał mieysce.

Zaczął się Seym Konwokacyyny od sporu, czyli Prymas podczas bezkrolewia ma mieć władzę składania Seymow i Seymikow czyli Marszałek Koronny, ktorym był naowczas Jan Firley. Uspokoiły stany wspomnioną wątpliwość przysądzaiąc zwoływanie Seymow i Seymikow, i ludziey Krola nowego podług danych głosow mianowanie Prymasowi, a Marszałkowi obranego iuż Krola ogłoszenie zostawuiąc. Elekcyynemu zatem Seymowi dzień 5 Kwietnia, a mieysce pole pod Warszawą przy wsi Kamienia nad Wisłą wyznaczono. Uczyniono wzmiankę o sposobie obierania Krola z zapytaniem, czyli każdy Szlachcic, czyli tylko wybrani z każdego Woiewodztwa posłowie maią mieć prawo głosowania. Jan Zamoyski Starosta i Poseł Bełzki tak go rozwiązał: Szlachta z Senatorami podług praw Polskich są rowni, rownie więc bydź powinni uczestnikami wszystkich swobod, a zatem i nayceleniyszego przywileiu iakim iest obieranie Krola, przydał nadto iż sprawiedliwa iest rzecz, ażeby iako do

wszystkich bronic Oyczyzny należy, tak do obierania onegoż głosy i rządy wszyscy się przykładali. Głos ten podchlebny trafił do serca wszystkich, i był początkiem owey powagi, do którey szlachta Polska w czasach poźnieyszych wygorowała. Możnieysi Panowie zamyślali Krolewnę Annę opiekunką Krolestwa ogłosić, i sami pod tem imieniem Polską rządzić obawiać się zatem potrzeba było wielkiego zamieszania na Seymie elekcyynym, do którego wchodzić chcieli Xże Pruski i Kurlandzki, ale im miejsca odmowiono, i zakończono Seym konwokacyyny w tym od inszych tego rodzaiu Seymow rożny, że na niem Posłowie Marszałka nie obierali, lecz koleyno z każdego Woiewodztwa inszy poseł codzień funkcyą tę sprawował. Uprzedzaiące dzień elekcyi zjechała się taka mnogość Senatorów i Szlachty pod Warszawę, iż zdawało się, że raczey obce iakie zawoiować Krolestwo, aniżeli swoiego rządy komu oddawać maią.

Seym elekcyyny zaczął się od obwarowania publicznego bezpieczeństwa ustanowione na ten koniec sądy kapturowe z trzech Senatorow i 12 posłow złożone, do których należało sądzić wszystkich bądź to Polaków, bądź cudzoziemców na pole elekcyyne wykraczaiących, potem dano audyencyą posłom dworow postronnych, a naypierwey słuchany był Kardynał Kommendoni, który imieniem Grzegorza 13 Papieża radził Stanom obrać gorliwego o całość religii katolickiey krola, po Kardynale posłowie Papiezkim mowili Cesarscy Wilhelm Rozenberg, i Władysław Pernstein popieraiące interes Ernesta Arcyxiążęcia Rakuskiego Syna Maxymiliana 2go Cesarza. Między innemi korzyściami, ktoreby na Polskę z obrania Ernesta spłynęły wyliczali następuiące: że Ernest prawa i swobody Narodu potwierdzi, odpadłe kraie odzyszcze, sprzeczki dawne między Polską i Niemcami o Prusy i Inflanty uspokoi, Szkołę dla 100 Szlachty Polaków, w Niemczech lub w inney Państwie własnym kosztem utrzyma, a nakoniec od brata swoiego Rudolfa Krola Węgierskiego wolne win z Węgier do Polski sprowadzenie wyrobi. Poseł Hiszpański miał także popierać wyniesienie na tron Ernesta, ale uprzedzony w pierwszeństwie audyencyi od Monluka Posła Francuzkiego, z pola elekcyalnego nie miewszy audyencyi do Warszawy ustąpił. Jan Monluk Biskup Walencyi Poseł Francuzki Henryka Xcia Andegaweńskiego usilnie zalecał na Krola Rzeczypospolitey. Po Monluku Jan Lorch Poseł Szwedzki Jana

Syna Krola swoiego lub Zygmunta Syna wsparty pokrewieństwem domu
Jagellońskiego do tronu podawał, obiecuiąc ustąpienie z niektorych
miast Inflantskich posiadanych na ówczas przez Szwecyą i wspolną
pomoc przeciwko Moskwie. Car Moskiewski doniosł stanom iż widząc
drobnych Monarchow ubiegaiących się o tron Polski nie wątpi że Polacy
Monarchow starożytnych i czci naygodnieyszych w ktorych liczbie siebie tylko
i Cesarza Tureckiego mieścił przekładać będą. A ieżeli tego honoru
dostąpić pragną, aby on lub syn iego nad nimi panował, nie będą po nim
wymagać, aby z uszczerbkiem godności swoiey prosił Polakow o berło
ale mu raczey dobrowolnie oddadzą, i na wieczne czasy Inflanty i Kiiowa
za fatygę Moskwie odstąpią. Niemniey Cesarz Turecki w liście zuchwało-
ści pełnym prawie rozkazywał aby Austryaka nie obierano, brata zaś
Krola Francuzkiego można zalecał, a gdyby się ten stanom nie zdawał
Piasta koniecznie aklamował. Po wysłuchanych poselstwach odczytanych
listach i zniewazeniu przesłanego Dumnego Moskwicina uformowały się 4 partye: Au-
stryacka, Francuzka, Szwedzka i Piasta. Dwie ostatnie wkrotce upadły.
Francuzka też Austryacką przemogła. Posłowie Francuzcy podpisali
i zaprzysięgli skwapliwie Imieniem Henryka Walezyusza kondycye pod
ktoremi korone mu offiarowano. Kondycye zaś te były następuiące, 1mo
ażeby wieczne między Francyą i Polską było przymierze przeciw Mo-
skwie lub innemu nieprzyiacielowi, 2do, ażeby Francya utrzymywała
swym kosztem flotte dla zachowania Polakow przy panowaniu nad
Morzem Baltyckiem, 3o ażeby Henryk długi od Zygmunta Augusta
zaciągnione wypłacił. 4to ażeby w Paryżu założył szkołę dla 100 Kawale-
rów Polskich, 5to ażeby sprowadził z Francyi Rzemieślnikow dla
rozkrzewienia Manufaktur w Polszcze 6to ażeby utrzymywał na swym
żołdzie 4000 Waskonow, 7o aby z dobr swoich posiadanych we Francyi
450000 Złł Pol: do skarbu Rzpltey corocznie wnosił. 8o naostatniec
aby prawa i swobody Narodowe osobnym instrumentem potwierdził.
Po uroczystem takowych Kondycyi podpisaniu i zaprzysiężeniu miano-
wany od Prymasa krol ogłoszony został Krolem Polskim i W. Księciem
Litewskim od Marszałkow Jana Firleia, Andrzeia Opalińskiego, i Jana
Chodkiewicza. Za troistem obwołaniem Krola nastąpiło zaraz ułożenie
praw podług ktorych nowo obrany Krol i wszyscy Jego następcy rządzić
mieli Rzeczpospolitą. Na Artykuły tych praw Henrykowi przepi-
sanych wszyscy iego następcy na tron Polski zwykli byli przysięgać.
Prawa te zowią się pospolicie Pacta conventa. Treść zaś tych

iest następuiąca: Krol następcy na tron za życia swoiego mianować
i obierać, ani Seymu na ten koniec składać, ani komu do tego dopo=
magać nie ma, aby stany R. P. po śmierci Krola miały wolność przystą=
pienia do nowey elekcyi. Krol Pana i dziedzica tytułu od naydawniey=
szych Krolow aż do Zygmunta Augusta używanego nosić nie będzie. Dyfy=
dentow w pokoiu zachowa, Woyny nie podniesie, Szlachty na żadną generalną
wyprawę nie weźmie, poboru nie nałoży, ceł nowych nie postanowi bez dozwo=
lenia się stanow R. P. na Seymie. W rozdwoionych zdaniach Senatu Krol
przychyli się do tego, ktore z prawami i pożytkiem R. P. zgadzać się będzie. Sey=
my walne co dwa lata, a gdyby tego wyciągała by potrzeba, to i częściey składane
będą, trwać zaś dłużey nad 6 niedziel nie maią. Urzędy i godności Krolew=
stwa i Krolewszczyzny samym tylko zasłużonym Polakom Szlachcie a nie
cudzoziemcom dawane będą. Krol ani żony nie poymie ani z nią rozwodzić się
nie będzie bez wiadomości i zezwolenia Senatu. Ostatni Paktow tych artykuł
to w sobie zawierał, iż gdyby Krol prawo ktore z pomienionych gwałtownie
i rozmyślnie przestąpił, poddani tem samem wolni mieli być od wierności
i zaprzysiężonego posłuszeństwa Krolowi. Po napisaniu tych praw wyznacze=
ni z obydwoch stanow liczni posłowie, a na ich czele Adam Konarski Bi=
skup Poznański udali się do Paryża zapraszaiąc Henryka do obięcia
Krolestwa. Mieli naypierw audyencyą u Karola IX go Krola Francuskiego
potem u Katarzyny de Medecis Matki iego i Henryka, do ktorego
Biskup Konarski miał mowę oznaymuiącą że go Narod Polski zgodnie
Krolem obrał. Na co Henryk sam naypierw, a potem przez Kanclerza
swoiego po łacinie odpowiedział. Dziwowano się wszędzie Posłow Polskich
wspaniałości, ludzkości a nadewszystko w mowieniu rozmaytemi ięzykami
łatwości. Wszystkie kondycye, pacta conventa, i artykuły od Montluka
podpisane Henryk przyiął i przysięgą stwierdził. Po czem we 3 dni
posłowie Polscy z wielką uroczystością oddali mu w izbie Parlamentu
wey diploma Elekcyi. Wkrotce ~~potem~~ potem na prośbę Posłow Polskich i Krola
Francuzkiego uwagi wyiechał Henryk do Polski, a dnia 18 Lutego w licznym
Senatu i stanu Rycerskiego assystencyi wiazd wspaniały do Krakowa odpra=
wił, i we 3 dni koronował się. Przed końcem Seymu koronacyynego smu=
tna w Zamku i prawie przed oczyma Krolewskiemi zdarzyła się scena.
Jan Tenczyński Kasztelan Wovnicki wyzwany został od Samuela Zborow=
skiego na poiedynek, Wapowski Kasztelan Przemyślski chcąc ich poiednać
raz śmiertelnie od Zborowskiego czyli sługi iego raniony umarł.
Zborowski od Krola z kraiu wywołany, ale ta kara zbyt się lekka Senato=

rom zdawało, przeto Henrykowi zbyteczne przywiązanie do Zborowskich
zadawano. Powstały między Krolem i Stanami rozterki; stany przyganiały
mu wielką rozrzutność, przywiązanie do zausznikow, ozbytki rozmayte
w biesiadach, tańcach i innych rozrywkach. Krol wzaiemnie narzekał na
niespokoyne Polakow umysły, i chciwość niezmierną tak dalece iż o iedno
starostwo więcey niż 30 osob ubiegało się zawzięcie. W takich okolicznościach
wiadomość o śmierci Krola Francuzkiego brata Henryka ani iemu ani
Polakom smutku nie przyniosła. Wysłuchał Krol cierpliwie zdania Se-
natorow utrzymuiących iż starać się powinien o pozwolenie stanow na Seym
zgromadzonych, aby do Francyi wyiechał: sam zaś u siebie uradził za rzecz
naybezpiecznieyszą potaiemnie uiechać, co też z Krakowa podroży swey towa-
rzyszami dnia 18 Czerwca 1574 wykonał, zostawiwszy do Senatorow
listy, w ktorych pozorne skrytego uiechania dawał przyczyny, a przytem
radził aby Polacy Posłow do Francyi względem ułożenia się w interesach
Polskich wysłali. Jan Tenczyński dogonił Krola w Pilsnie na Szląsku
lecz go do powrotu żadną miarą skłonić nie potrafił. Pisał Senat do Henryka
w Wiedniu bawiącego prosząc aby przedsięwziętey tak nieprzyzwoitey Kro-
lowi poprzestał podroży, ale Henryk w zamyśle swoim nieodmienny
odpisał z wymowką [iż z ktorey] i powtornie prosił o wysłanie Posłow do siebie, obie-
cał tudzież, że skoro Francyi spokoyność przywroci, do Polski zjechać
nie omieszka. Kiedy więc nie można było skłonić do powrotu Henryka
uchwalono na Seymie zwołanym przez Prymasa w Warszawie, iż ieżeli Krol
na dzień 12 Maia roku przyszłego nie powroci, tedy na Seymie, ktory
do Stężycy naznaczono, bezkrolewie ogłosić i do elekcyi nowego Krola
przystąpić miano. Na te Seymu ustawę przez posłow Henrykowi donie-
siono, odpowiedział Krol, iż przed czasem sobie zamierzonym woli Stanow
zadosyć uczyni. Zamieszki atoli i niepokoie Francuzkie ktorych on
przyiazdem swoim nie tylko nie uspokoił, ale ieszcze pomnożył przy-
wiedzy do skutku tey obietnicy nie dozwoliły. Zaczął się więc Seym
w Stężycy dnia 20 Maia, ktory po ogłoszeniu bezkrolewia prędzey
się rozszedł na kłotniach niż porządnie zakończył.

Stefan Batory.

Acżkolwiek rożnili się między sobą umysłami Polacy, sami iednak scis-
śle przywiązani do Henryka Panowie lękaiąc się okropnych bezkrolewia
skutkow na nową elekcyą przystali. Ernest Arcyxiąże Austryacki Syn Ma-
ximiliana drugo Cesarza, Ferdynand brat tegoż Cesarza, Jan Krol
Szwedzki, i Syn iego Zygmunt, Alfons Xiąże Ferraryi i Modeny, tudzież
Stefan Batory Woiewoda Siedmiogrodzki do tronu się ubiegali. Senat
duchowny ledwie nie cały idąc za Prymasem Uchańskim chciał mieć Krolem
Cesarza choć się on na siebie otwarto nie starał. Z Senatorow Swieckich
iedni Cesarzowi drudzy Synowi iego sprzyiali, a inni Piasta obrać radzili
Sam szczegolnie Jędrzey Zborowski Marszałek Koronny nadworny na
Batorego głosował. Stan Rycerski rozdwoił się także w swych zdaniach
iedni Krola z domu Austryackiego, drudzy Piasta żądali. Jan Zamoyski
był na czele partyi ostatniey, i powagą swoią to sprawił że inne przemo-
gła. Strona Szlachty Austryi przychylna łącznie z Senatem ustąpiwszy
z placu elekcyi na insze mieysce dobrze w broń opatrzone, obwołała przez
Prymasa, i Marszałka Wgo Krolem Polskim Maxymiliana Cesarza.
A ponieważ wielu z nich zaraz obraniu temu przeczyło, przeto Krol ow
wzmocniona znacznie partya Zamoyskiego ktora zamiast Piasta Annę Kro-
lownę Polską za Krolowę obrawszy Batorego iey za męża przydała, i Kro-
lem go Polskim wraz ogłosiła. Ogłoszenie to stało się przez Jana Sienin-
skiego, żadnym ieszcze na ow czas nie będącego Biskupem, z przyczyny iż
Biskupi wszyscy stronie przeciwney sprzyiali. Posłowie Stefana Bato-
rego imieniem pryncypała swego przyrzekli, i on potwierdził i zaprzysiągł
że wszystkie prawa i swobody Narodu mianowicie te, ktore w paktach
konwentach z Henrykiem zawartych są przepisane, że Szlachtę Pol-
ską w niewolą od Tatarow zabraną własnym kosztem wykupi, Z Korony
200000 Zło: do skarbu Rplitey przed swoiem do Polski przybyciem odło-
życ każe, iż się postara o potwierdzenie z Turkiem przymierza, pokoy
od Tatarow ubezpieczy, kraie oderwane przez Moskwę odzyska, wszystkie
sciany Krolestwa obroną przyzwoitą opatrzy, w gwałtowney Rplitey potrze-
bie żołd na 1500 piechoty z dochodow swoich obmyśli. Zaprzysięgły Batory
pacta conventa, i artykuły wszystkie w Miescie Meggies podpisawszy zieżdża
do Krakowa, koronuie się wraz z Anną, i tę nazaiutrz zaślubia. Na Seymie
Koronacyynym stanęło prawo, ażeby podczas każdego Seymu 16 Senatorow
to iest 4, Biskupow, 4 Woiewodow, i 8 Kasztelanow koleią wyznaczono, kto-
rzy co dwa lata po 4 co poł roku przy Krolu do rady iego mieszkali. Po skończo-
nym Seymie usiłował Krol skłonić przeciwnych do [illegible] elekcyi swoiey, zacią-
gnął gwardyą Koronną i Litewską, uformował rodzay trwałego woyska z Koza-

kow, nadawszy im niektore przywileie i wolność obierania Hetmana a tak
narod ow z samego stanu pospolstwa zebrany, rabunkiem przedtem i kra-
dzieżą żyiący czynił Rplty usługi w bronieniu granic Ruskich przeciw
Tatarom, Turkom i Moskwie. Gdy zaś Krol w Warszawie, Litwę od Jana
Chodkiewicza Starosty Żmudzkiego sobie nakłonioną łaskawie przy-
iął, Prymas to widząc z partyą swoią Batoremu poddał się, Hetmanie Ksią-
żęta Stefana za Krola uznały wyiąwszy Gdańsk, a ponieważ za stroną
Maxymiliana obstaiącey. Gdańszczanie więc za nieprzyiacioł Oyczyzny o-
głoszeni, wzięli się do broni, oblężone atoli miasto przymuszone było z godnym sposobem
nakłady woienne powrocić i krola przeprosić.

1577 Trybunał koronny Na Seymie Warszawskim 1577 Rku stanęło założenie Trybunału
głownego koronnego, a w 3 lata poźniey Trybunał Litewski ustano-
wiono. W czasie tego Seymu zapadło prawo, mocą ktorego nikt do Szlachec-
twa przypuszczonym być nie mogł tylko za zgodą stanow na Seymie. Tudzież
woyna Moskwie o zagarnienie Inflant zapowiedziana, i na nię pobor dwu-
krotny zgodnie uchwalony. Po czem krol udaie się z woyskiem do Litwy, gdzie
Moskalom Połock z trzema innemi zamkami odbiera, i wśrzod woienney
czynnosci Akademią Wileńską zakłada. Moskwa widząc szczęście Polakow,
i przygotowania Stefana prosi o pokoy a przynaymniey o Armistycyum.
Lecz Krol nieporuszony w przedsięwzięciu rozpoczętey woyny, wielkie Łuki,
Wieliż i Uswiata szturmem dobywa. Newel zaś, Zawłocie, Jezierzy-
szcza, Porchow, Opoka, Starodubow i inne zamki poddaią się Polakom.
Zatrwożony taką pomyślnością Polakow Moskwicin, prosi Grzegorza 13go
o pośrzednictwo do pokoiu z Polską. Oyciec Sty spodziewaiąc się tym kro-
kiem Schizmę do Unii z Kosciołem Rzymskim pociągnąć, przychylił
się do Medyacyi i natychmiast xiędza Possewina Jezuitę do zawarcia
zgody wyprawił. Stanął zatem pokoy w Kiwerowey Horce, ktory
powrocił Carowi wszystkie w Moskwie zamki zdobyte. Car zaś Posse-
Inflant, Połocka i innych miast w Litwie przez krola odebranych ustąpił.
Po skończoney woynie udał się krol do Rygi dla urządzenia Inflant.
Stamtąd wyprawił poselstwo do Jana krola Szwedzkiego, ~~przy~~ upominaiąc
się o przywrocenie Estonii do Inflant niegdyś należącey, tudzież zamkow
niektorych przez Szwecyą podczas woyny z Moskwą zabranych, lecz bez-
skutecznie, bo Jan nayprzod zwłoczył, a potem o posag Katarzynie Kra-
lewnie Polskiey a żonie swoiey należny domagał się. Poroznienie woynę
grożące między Batorem i Fryderykiem Drugim krolem Duńskim o ziemię
Piltyńską w Kurlandyi skończyło się na zgodzie mocą ktorey Batory
Fryderykowi 20000 talarow wypłacił, a Ziemię Piltyńską w zastaw
Xięciu Pruskiemu oddał, pożyczywszy od niego przyrzeczoney summy.

Uspokoiona Krolewskiem staraniem od postronnych Polska drzwnie wewnątrz przez Zborowskich zamieszana została. Jerzy, Krzysztof, i Samuel Zborowscy rozjątrzeni iż nie podług ich myśli Dostoieństwa rządzone i łaski Krolewskie szafowane były, naprzod serca Szlachty zrazili od Krolów, a potem go tronu albo życia pozbawić postanowili. Jan Zamoyski Starosta Krak: ostrzegł Samuela przez iego przyiacioł aby się w kraiu iako wygnaniec nie ważył znaydować. Samuel z pogardą wyroku i przestrog Zamoyskiego zuchwale się stawił w Krakowie, za co z rozkazu tego Zamoyskiego złapany i ścięty. Oburzyło to mocniey dom Zborowskich przeciw Krolowi i Zamoyskiemu. Seym w Warszawie 1589 po skazaniu Krzysztofa Zborowskiego na wygnanie, fakcyami reszty Zborowskich zniszczony, a tak proiekt poniżenia Moskwy, ktorey rządy rozerwane były naow czas pomiędzy Fedorem Synem zmarłego Cara i opiekunem iego do skutku nie przyszedł. Kiedy zaś to Polszcze też z Zborowskimi kłotnie wrzały, w Inflanciech wprowadzenia Kalendarza Rzymskiego od Grzegorza 13 poprawionego przyczyna niemałego zamieszania było. Krol sam dla uspokoienia buntu zjechał był do Grodna, lecz pilnieysze Rpltey potrzeby znagliły go puścić tę rzecz w odwłokę, i zwołać Seym do Warszawy, względem wydania woyny Turkom i Moskwie. Atoli wpośrzod tych zamysłow niespodzianie w Grodnie umarł i Moskwę z boiazni uwolnił 1586 roku Panował lat niespełna 11, żył 54, żadnego niezostawiwszy potomstwa. Nigdy Polska bardziey iak za tego Krola ościennym Narodom nie była straszna. Był to Pan nie mniey w sztuce woienney iak i w Polityce biegły. Około tych czasow słyneli Nauką Jan Kochanowski Wierszopis, Jan Herbut pisarz prawa Polskiego, Mateusz Stryykowski i Stanisław Sarnicki Dzieiopisowie, tudzież Jan Zamoyski nauk i uczonych opiekun, Akademii Zamoyskiey pod naostrzeyszem panowaniem założyciel.

Zygmunt 3ci Syn Jana Krola Szwedzkiego.

Wszczęte za życia Batorego między Zborowskimi i Zamoyskim niezgody gwałtownieysze podczas bezkrolewia tego wybuchnęły. Zborowscy z Gorką i Czarnkowskim bardzo wziętymi u Szlachty starali się na Seymie Konwokacyynym zemścić Samuela śmierci i banicyi Krzysztofa, tudzież władzę Hetmańską poniżyć; udało im się na czas ostatni, bo zaciąg woyska na zasłonienie granic został przy władzy stanow Rzeczypospolitey, a komenda nad nim Herbustowi oddana. Skończył się Seym Konwokacyyny na obwarowaniu bezpieczeń

stwa dla Dyssydentow. Zborowscy w liczbie 10000, Zamoyski zaś
z mnieyszą ale bitnieyszą partyą na Seym elekcyyny przybył. Sześć
tygodni na samych między nimi kłotniach zeszło, Nakoniec gdy Szla-
chta tknięta dobrem Rpltey żołótką do rokoszu się miała, w tym
tygodniu do elekcyi przystąpiono. Kandydatami byli Maxymilian
Arcyksiążę Austryacki brat Rudolfa IIgo Cesarza, Zygmunt Krolewicz
Szwedzki i Fedor Car Moskiewski. Gorka, Zborowscy, Radziwiłłowie
i Chodkiewicze za Maxymilianem. Krolowa Wdowa, Prymas, Zamoyski
Senatorowie i część znaczna Rycerstwa za Zygmuntem obstawały.
Prymas Karnkowski Zygmunta, a Woroniecki Biskup Kijowski Ma-
xymiliana mianował. Kondycye pod ktoremi Zygmuntowi tron offia-
rowano były następuiące 1o aby między Polską i Szwecyą koniecznie wza-
iemney obrony wieczne trwało przymierze, 2do Aby Estonia Polszcze
przywrocona była, 3o aby Zygmunt części Summ Neapolitańskich
po matce na siebie spadaiącey Rpltey ustąpił. 4te aby flottę na
morzu Baltyckiem utrzymywał, i 5o Fortece na granicach Polski włas-
nym kosztem wystawił, 6te aby niektore długi Rpltey zaspokoił, tu-
dzież wszystkie prawa i swobody Narodowe potwierdził. Maxymilian
chcąc popierać swoiey elekcyi w 6000 woyska do Polski wtargnął, lecz
pod Byczyną od Zamoyskiego Hetmana zbity i schwytany do zamku Kra-
snostawskiego zaprowadzonym został, zkąd potem na wyiazd, pełni
wszelkiey pretensyi do tronu Polskiego zrzekł się. Krol zawdzięcza-
iąc Zamoyskiego usługę darował mu za pozwoleniem stanow dwa Staro-
stwa na Kusr prawem dziedzicznem; Na Seymie koronacyynym synow-
com Stefana Batorego Indygenat pierwszy raz praktykowany nadano: a na
Seymie Warszawskim 1589 uchwalono aby Kurlandya po zeyściu potom-
kow płci męzkiey Kettlera do Polski wcielona została. Podtenże tam-
czas na dobra stołu krolewskiego przeznaczono żupy solne Krakow-
skie, Kruszce Olkuskie, ekonomie Sandomierska, Samborska, Mal-
borska, Grodzińska, Szawelska, Brzeska z Kobrynskiem, i Mohilewska;
Cła koronne, Cła Gdańskie, Elbląskie, Płockie i Ryskie, naostatek
zysk z menniey i podwod wynikaiący. Zaslubienie Krola pomimo
woli stanow z Anną Ferdynanda IIgo Cesarza wnuczką dało po-
wod do zwołania Seymu inkwizycyynym zwanego przeto, iż na nim
w postępki krolewskie i taiemne z dworem Wiedeńskim intrygi
wglądano. Wyparł się krol wszystkich zarzutow, a dla uspokoienia
Narodu przyrzekł na piśmie iż Krolestwa nie opuści, przywileiom
Narodu w niczem nie ubliży, i o następcy po sobie na tron nie po-
myśli. Na Seymie R.u 1593 otrzymał Krol od stanow pozwolenie

wyiechania do Szwecyi dla objęcia tronu dziedzicznego po zmarłym Oycu
pod tym iednak warunkiem aby w rok do kraiu powrocił. Jakoż po koro-
nacyi w Upsalu powierzył rządy Szwecyi Karolowi Xciu Sudermanii Stryjo-
wi swemu z dependencyą od siebie, a sam do ~~[illegible]~~ Polski ziechał. Zygmunt Batory
Xiąże Siedmiogrodzki ziemię Multańską opanował, Zamoyski ię od-
zyskał, 70000 Tatarow zwyciężył i Woiewodą w niey Jeremiasza Mohiłę
postanowił. Kozacy także od Nalewayka zbuntowani Ukrainę rabowali.
Żułkiewski Nalewayka schwytał i bunt uśmierzył. R.u 1595 część Rusi
pod tym niegdyś warunkiem wcielonej do Polski, aby zawsze wolne miała
swoich greckich obrzędkow zachowanie, za staraniem niektorych Biskupow
przystąpiła do iedności z Kosciołem.
Stany Szwedzkie potwierdziły regencyą Karola z dodatkiem że mu nawet
od samego Zygmunta odebrana bydź nie może, a potem na Seymie w Szto-
kolmie temuż Karolowi i potomstwu Jego berło przyznane. Żalił się Zygmunt
przed Stanami Polskiey o wyrządzoną sobie krzywdę, Polacy uważaiąc w tem
tylko szczegolny interes Krola odmowili mu pomocy. W tem Jerzy Faren-
zbach Kommendant Inflantski czy z domysłu swego czy z nam[o]wy Zy-
gmunta wtargnął do Estonii z woyskiem. Karol wyszedł na odsiecz i pra-
wie całe Inflanty opanował. Ważył się długo los woyny, stoczono nakoniec
zwawą pod Kircholmem bitwę, na ktorey Chodkiewicz wsparty
posiłkami Fryderyka Xcia Kurlandzkiego zupełnie odniosł zwycięstwo.
Padło trupem 19000 Szwedow z Jeneratow nayprzerwsi ranieni albo
zabici, sam Karol ranę odniosłszy ledwie z życiem umknął. Pamiętne
to zwycięstwo uwolniło od oblężenia Rygę i całe oswobodziło Inflanty.
Zygmunt iednak korzystać z niego nie umiał, stawszy się przyczyną
zamieszania w kraiu przez powtorne małżeństwo z Konstancyą Au-
stryaczką siostrą pierwszey żony swoiey. Zamoyski dowodził sprzeciwia-
iącego się temu zaslubieniu umarł, opiekę nad synem Tomaszem poruczył
Zamoyskiemu Biskupowi Hełmskiemu, Żułkiewskiemu Hetmanowi, Ze-
brzydowskiemu Staroście Krakowskiemu. Zebrzydowski rozumieiąc że i spra-
wy publiczne i przeciw Krolowi spadła na niego po Zamoyskim obrona,
usiłował zwalić Zygmunta z tronu, żądaiąc mu przestąpienia paktow
konwentow, i zamysłu naznaczenia po sobie następcą syna Władysława.
Przyszło nakoniec do rokoszu w ktorym do 100000 szlachty zbroyney
wchodziło. Unikał Krol zrazu domowey woyny, wyciągał rokoszanow
zwołoka, skłaniał ich do zgody, nareszcie wygrawszy szczęśliwie pod Guzo-
wem bitwę z boiazni ochłonął. Zebrzydowski na radzie Senatu w Krakowie

przeprosił Krola, ponowił senatorska wierności przysięgę i amnestyą z całą swoią partyą otrzymał. Krol Szwedzki korzystaiąc z tego zamięszania wpadł do Inflant, Żołkiewski go wyparł, i Parnawę długo w ręku Szwedow zostaiącą odebrał. Nastąpił pokoy do czasu w Inflantach, a pożar woyny przeniosł się do Moskwy zamięszaney przez zmyślonych Dymitrow o tron Moskiewski ubiegaiących się. Zygmunt chcąc wetować postradany tron Szwecyi przez podbicie Moskwy, wydał woynę Boryso-wi Carowi prawdziwego Dymitra zaboycy, po ktorym Szuyski panował. Dobył Krol Smoleńska, a Żołkiewski Hetman pod Kłuszynem do 40000 Moskali i Szwedow zniosłszy, ku Moskwie Stolicy Państwa poszedł, i mia-sto to obległ, Sciśnieni Moskale przywożą do stolicy Hetmana, wydaią mu Szuyskiego, a Władysława Syna Zygmunta Carem obieraią z kondy-cyą aby wprzod religią Grecką przyiął. Nie zdawało się to Zygmuntowi, kto-ry Moskwę orężem zupełnie chciał zawoiować. Ale gdy się z wyprawą opo-źniał, Moskale spisek uczyniwszy na garnizon Polski uderzyli, i Carem Michała Federowicza obrali. Żołkiewski przybył do Warszawy tryumfal-nie prowadząc za wozem ślepego Szuyskiego Cara, i dwoch braci iego. Po-zostałe woysko w Moskwie broń złożywszy wrociło do Polski. A Gar-nizony miast Polskich niepłatne bunt podniosłszy gwałtem sway kotł z dobr duchownych i krolewskich wybierało. Ustanowiono na ten koniec 1613 Trybunat Skarbowy, aby zaległe długi, Podatki odebrać, i woysko opłacać. Za pośrednictwem Cesarza traktowano z Moskwą o pokoy, lecz gdy ta prawa przyznać do tronu Władysławowi nie chciała, tudzież gdy Smoleńska i innych przez Polakow opanowanych miast, oraz nagrodze-nie szkod i kosztow woiennych domagała się, przyszło z niądo woyny. Udało się Polakom przy dowodztwie Krolewicza posunąć znowu oręż zwyciężki pod Stolicę Moskwy; oblężone miasto przymusiło Moskalow zawrzeć na lat 14 przymierze, w ktorem Smoleńsk, Siewierz, i Czernihow przy Polszcze zostały. Niekarność kozakow i wycieczki ich aż pod Kon-stantynopol przyczyną były wtargnienia woyska Tureckiego do granic Pol-skich. Żołkiewski tychże granic strzegący bez uważenia sił, i ułożenia się z Pa-now Multan i Chocime Porcie ustąpił, przez co chciały swą skazić Polskę sciany od Turkow ią przegradzaiącej pozbawił. Hrabia Dalthan przy-biiawszy Krolowi zaciągnąć 9000 woyska w Niemczech, i one z Prus do Szwecyi posłać kazał z nadzieią Buntu Szwedow przeciw Gustawowi Adolfowi, przyrzekaiąc im sam przybyć na pomoc. Gustaw go uprzedza i woysko swoie pod Rygą wysadziwszy, całe prawie Inflanty za zdradą Farensba-cha podbiia, lecz za przeyściem tegoż Farenzbacha na stronę Zygmunta

Inflanty znowu odzyskane i pokoy na dwa lata z Szwedami zawarty.

W tem dany posiłek w Kozakach Lisowczykach Ferdynandowi 2mu Cesarzowi przeciw buntuiącym się Czechom i Węgrom (uwikłał Polskę w woynę z Turkami. Betlem Gabor Xiąże Siedmiogrodzki tronu Węgierskiego pretendent Turków i Tatarów przeciw Polszcze oburzył; Gaspar Gracyan Hospodar Multański przestrzegł o tem przychylnie Polaków. Sołtan zamysłów poddania się iego doszedłszy, wysłał Basze z woyskiem do Multan na schwytanie Gracyana. Ten zobowiązał sobie Żółkiewskiego iż w 8000 woyska na pomoc mu przyszedł, atoli oba te woyska na głowę zbite przez Turków. Sam Hospodar przy rzece Prut, a Żółkiewski o milę od Dniestru na placu poległ. Koniecpolski zaś Hetman z wielu innymi officerami schwytany i do Stambułu zaprowadzony. Zwycięztwo to otworzyło drogę Turkom na Ruś i Podole. Zygmunt za zgodą stanów wysłał przeciw nim 35000 woyska. Woysko to złączone z 30000 Kozaków (pomimo zaraźliwey w niem choroby na które sam Hetman Chodkiewicz umarł) stawiło się tak mężnie 400000 Turków i Tatarów, iż ci na traktat pokoiu z Polską zgodzili się w Chocimie. Pokoiu tego (do którego ułożenia był pośredniczącym Jakób Sobieski Oyciec Jana 3go Króla): warunki są następujące: aby Tatarowie i Kozacy Lisowczyki wstrzymali się od wzaiemnych naiazdów, aby Traktat dawniey z Żółkiewskim zawarty był potwierdzony, aby Hospodarem Multańskim zawsze odtąd bywał Chrześcianin i Polaków przychylny, aby nakoniec Poseł Polski u Porty Ottomańskiey zawsze się znaydował. Osman Sułtan powróciwszy do Carogrodu z woyskiem, którego 60000 pod Chocimem, a więcey nierównie w marszu zginęło, od Janczarów okrucieństwa znieść iego nie mogących zabity został. Taki był woyny Chocimskiey koniec, na którey wiekuistey pamiątkę Grzegorz 15 dzień 10 Października Polakom do obchodzenia naznaczył, a następca iego Urban ósmy pacierze kapłańskie i mszą na ten dzień na prośbę Władysława Królem iuż będącego Polszcze pozwolił.

Przed końcem Woyny Chocimskiey wszczęła się znowu woyna z Królem Szwedzkim Gustawem, na którey popieranie podatek podymnego uchwalono. Woyna ta podwakroć odnawiana była, nakoniec stanęło przymierze na lat 6 za pośrednictwem Francyi, Anglii i Brandeburgii mocą którego Inflanty aż pod Dźwinę przy Królu Szwedzkim zostały. Synowie Królewscy Władysław oprócz dochodów z niektórych miast Moskwie odebranych, i z dwóch starostw w Prusiech otrzymuie na seymie 15000 pensyi roczney. Jan Kazimierz, Alexander, Anna Katarzyna

Krolewna po dwa starostwa, a Jan Albrycht Biskupstwo Warmi-
nskie zyskuię. Krol to zawdzięczaiąc dochodow z mennicy Rptey ustąpił.
Za Panowania Zygmunta 3go w Sławne w Polszcze ordynacye założone zosta-
ły, Ołyczka od Xiążąt Radziwiłłow, Zamoyska od Zamoyskiego 1589 R., Pin-
czowska od Myszkowskich 1601, Ostrogska czyli Dubieńska od Xiążęcia
Ostrogskiego 1618. Umarł ten Krol 1632, żył lat 66, panował 45.
On pierwszy z Krolow zaczął mieszkać w Warszawie. Władysław Syn i na-
stępca wystawił w tym mieście wspaniałą kolumnę, na ktorey posąg Zy-
gmunta umieścił. Wady Zygmunta są: nay przod zbyteczne iego do domu
Austryiackiego przywiązanie, przez ktore Multan i Wołoch Polskę pozbawił,
powtore nieumieiętność korzystania z podaiących się okoliczności, przez co
tron Moskiewski dla Syna utracił, a sam z postradaniem znaczney czę-
ści Inflant od Szwedzkiego wydziedziczony został; potrzecie, dobieranie osob
niezdatnych i podłych do rady, poczwarte, niepamięć na upadaiący gust
dobry w Naukach. Od tego bowiem czasu zaczął się wkradać styl śmiechu
godny, ucinkami taciny chlubny, erudycyą niedorzeczną i czczą okazałością
nałasowany, w ktorym im kto zawiley i niezrozumialey pisał i mowił,
tem za mędrszego z podziwieniem uchodził.

Władysław IVty

Ogłoszone po śmierci Krola Zygmunta przez Wężyka Prymasa bezkrolewie nad-
zwyczay i niespodziewanie było spokoyne.

Na Seymie konwokacyynym Elektor Brandeburski iako Xiążę Pru-
ski woysko kwarciane i Kozacy domagali się wprowadzić głosu na ele-
kcyą Krola ale pierwszym odmowiono ostatnich zaś strofowano
za chęć zuchwałą rownania się Szlachcie. Podczas Seymu elekcyi, kto-
rey mieysce między Wolą i Warszawą naznaczono, przyiechał Włady-
sław Krolewicz do Warszawy, co się Polakom nie podobało i było powo-
dem do ustanowienia prawa, aby kandydat do Korony podczas elekcyi
obecnym w Warszawie nie znaydował się; kandydatem do tronu ieden
był szczegolnie Władysław, na ktorego wybor wszystkie Woiewodz-
twa i obcych dworow posłowie zgodzili się iednostaynie. Odtąd mia-
sto Gdańsk rownie iak Krakow, Poznań i Lwow zaczął należeć
do podpisywania elekcyi krolow. Obrany i mianowany Krolem Włady-
sław, obowiązał się przez pakta konwenta pierwszy raz na ten czas
po polsku pisane prawa Narodu w całości zachować, Szkołę Rycer-
ską ~~zachować~~ założyć Arsenał w rynsztunek woienny opatrzyć,
kraie oderwane odzyskać, pokoie z Moskwą i Szwedami bez wiedzy

stanów, nie czynić ani przymierza z innemi nie zawierać, braci
swoich do zwykłey Senatorskiey przysięgi wykonania nakłonić, Kamie=
niec nowemi okopami wzmocnić, i cztery twierdze na granicach Ukrainy
wystawić, cudzoziemcom dobr żadnych, ani Urzędów, ani Szarż Offícer=
skich w Gwardyach nie dawać, żony bez dołożenia się Senatu nie brać,
o sporządzeniu flotty na Morzu Baltyckim, tudzież odebraniu interesu
względem summ Neapolitańskich z stanami się naradzić. Po skończonym
w ten sposób seymie elekcyynym nastąpiła Koronacya w Krakowie 1633
Ru. Wypowiedziano woynę Moskalom, którzy pierwsi przymierze złama=
li. Moskale Turków i Tatarów przeciw Polszcze podszczuli. Ci kray Ukra=
pustosza, Koniecpolski wydartszy im łup, i 90000 zbiwszy do ucieczki
przymusił. Władysław Moskalów w oblężeniu Smoleńska trzymaiących
odpędza, a potem w obozie zamknionych opasawszy do poddania się z baga=
żami, bronią i ammunicyą przymusza. Po tey porażce Moskali ponikną=
ły. Król ku ich stolicy oblężeniem pogroził, i zakończył woynę pożyteczny
dla Polski traktatem, mocą którego Władysław wszelkich do Moskwy pre=
tensyy odstąpiwszy, uznał Carem Michała Federowicza: ten zaś na zawsze
ustąpił Polszcze Smoleńska, Siewierza, Czernichowa, Biały, Sta=
roducha i innych miast wyrzekł się tytułu Xcia Smoleńskiego i Czer=
nichowskiego, a na ostatek koszta woienne powrócił. Dowiedziawszy
się Porta o pokoiu z Moskwą, dawne przymierze z Polską potwierdziła.
Ze Szwecyą także za pośrzednictwem Posłów Francuzkiego i Angielskie=
go przymierze dawniey do lat 6ciu zawarte w Rku 1636 do lat 26 prze=
dłużone zostało. Około tegoczasu Powiaty Limburski i Bytowski po
wygasłey Xząt Pomorskich familii do woiewództwa Pomorskiego
przyłączono. Kozacy o wystawienie fortecy Kudak nad Dniestrem dla
utrzymania ich w spokoyności urażeni, tudzież o odięciu sobie nadziei
zdobyczy przez zawarcie traktatu z Turkami a neybardziey podobno o u=
ciążliwe Panów Polskich rządy porwali się do iawnego buntu. Potocki
Hetman polny buntowników uskromił. Pawluk wódz Kozacki
z 4ma innymi buntu herszłami wydani, przyrzeczono im iż Królowi
na Seymie prezentowani wolno będą puszczeni. Z hańbą atoli publi=
czney ufności nie dotrzymano im słowa, bo wszyscy na gardła skaza=
ni. Takowe wiarołomstwo i zaniedbane uczynienie satysfakcyi Koza=
kom z Panów, którzy ich uciemiężali, było przyczyną do wielkich
pod panowaniem następuiących buntów. Za tego panowania poczty
w Polszcze na wzór cudzoziemskich urządzone: zapadło prawo

aby Krol bez wyraznego pozwolenia stanow za granice nie wyiezdzał,
aby Krolowa Polska była religii katolickiey, aby nakoniec szlachta
Polska tytułow cudzoziemskich nie używała. Umarł Władysław bezpo-
tomnie w Mereczu R. 1648, żył lat 52, panował 16. Był to Krol
wspaniały, w sztuce woienney biegły, odważny, cierpliwy, i od obcych Mo-
narchow wielce poważany. Ludwik XIII Krol Francuzki zaszczycił go
Orderem S. go Ducha, a Filip 4, Krol Hiszpański order złotego runa
mu offiarował. Zamyślał Władysław ustanowić w Polszcze order pod tytułem
Niepokalanego Poczęcia i iuż był na to potwierdzenie od Urbana 8go otrzymał
lecz Polacy troskliwi o zachowanie przywileiu rownosci szlacheckiey sprze-
ciwili się temu ustanowieniu.

Jan Kazimierz } Po śmierci Władysława dwaj bracia iego byli Kan-
dydatami do tronu, Jan Kazimierz i Karol Ferdynand Biskup Wro-
cławski i Płocki. Jan Kazimierz ustąpiwszy Karolowi Xięstwo Raciborskie-
go i Opolskiego zastawą od domu Austryackiego w summie 200000 Złł. przez
Władysława po żonie nabyte, zabiegł dwoistey elekcyi i po zaprzysiężonych
paktach konwentach Krolem był ogłoszony. Skoro Władysław umarł
Kozacy pod wodzem Bogdanem Chmielnickim bunt podnieśli, Chmiel-
nicki naypierwszy pod Żołtemi wodami podiazd Polski zagarnął Stefana
Potockiego syna Hetmańskiego zabił, a potem pod Korsuniem obóz Pol-
ski zniosłszy samychże Hetmanow Potockiego i Kalinowskiego w niewolę
zabrał. Na Seymie konwokacyynym wyznaczono trzech Regimenta-
rzów. Ci urząd Hetmański sprawuiąc pod Piławcami ze 40000
woyska pierzchnęli zostawiwszy nieprzyjacielowi na łup bagaże i 80
sztuk Armat. Po tem zwycięstwie Chmielnicki Ruś Czerwoną prze-
biegł, zrabował i z tłumem brańców na Ukrainę powrocił. Na Sey-
mie elekcyynym uchwalone pospolite przeciw kozakom ruszenie, a na
koronacyynym zaś wyznaczono 3 Regimentarzów nad woyskiem
i poselstwo do Chmielnickiego o zgodę. Pod ten czas Elektor Bran-
deburski iako hołdownik rozpoczął przed Krolem przysięgę przez
Posłow, wykupiwszy się od osobistego homagium 3000 X. Krol
zaś do Warszawy ziechawszy akt weselny z pozostałą po bracie
Władysławie wdową Xiężniczką Mantuańską odprawił. Chmielnic-
ki aby większey powagi nabrał z Krolem przymierze w Pereasła-
wiu ogłoszony hetmanem kozakow od Krola Buławę i Chorągiew
[illegible] warował sobie aby [illegible]

Kasztelan i Woiewoda kiiowski greckich byli obrządkow, a Metropolita w Sena-
cie zasiadał. Nie dotrzymał umowy Chmielnicki, gdy po złączeniu się z Tatarami
w 200,000 obległ pod Zbarażem 9000 Polakow. Przybiegł Krol na pomoc ze 20000
woyska stoczył bitwę pod Zborowem, poraził nieprzyiaciół, uwolnił oblężonych
i Hetmanow z niewoli. A tak Chmielnicki przymuszony był znowu pogodzić
się, przysięgę wykonać i przeprosić Krola. Krol swobody i wolności Kozakow potwier-
dził Hetmanowi zaś i iego na tę godność następcom nadał hołdowniczym prawem
Starostwo Czechryńskie. Wkrotce potem Chmielnicki Moskwę i Turkow przeciw
Polszcze buntuie. Nakazano więc powtornie pospolite ruszenie, Krol z woyskiem i szla-
chtą w 100000 pod Sokal przybył. Po wielu mnieyszych utarczkach nastąpiła
walna pod Beresteczkiem bitwa, Kozacy i Tatarowie ktorych przeszło 200000
było, przełamani, oboz cały z plonem i 18 armatami Polakom w zdobyczy
zostawili. Stanął pokoy z Kozakami, mocą ktorego postanowiono, aby woysko
Kozackie z 40000 złożone Krolewskim rozkazom podlegaiąc w Woiewodztwie
Kiiowskim konsystowało, aby obrządki Greckie nienaruszenie zachowane
były, aby nareszcie Kozacy wyrzekli się z Tatarami przymierza. Lecz nieza-
długo zdrayca Chmielnicki przyrzeczoney wierności chwiać się począł i o no-
wych buntach zamyślał. Roku 1651. Seym od Sicińskiego Posła Upitskiego
zerwany, po ktorym wybuchnął nowy kozackiey woyny pożar, gdy Tymote-
usz Syn Bogdana złączywszy się z Tatarami nagle na Kalinowskiego Hetma-
na pod Batowem uderzył, 8000 woyska zniosł, i samego Hetmana
zabił. Stanęła z Tatarami ugoda, przez ktorą Han Tatarski Kozakow
odstąpił, a w względem zabezpieczenia się od Kozakow Seym powtorny zwołany.
Na nim Hieronim Radziejowski Podkanclerzy Koronny za intrygi
z Kozakami osądzony na śmierć, ktorą ucieczką do Szwecyi uprzedził,
i tam Krolowę Krystynę i iey następcę do woyny przeciw Polakom zapalał.
W tym czasie Duchowieństwo złożyło dobrowolney offiary 120000 Złł pod
imieniem subsidii charitativi i łada hiberny po 180 Złł od włoki ustanowiono.
Po Seymie Krol z woyskiem udał się pod Żwaniec, Moskwa z namowy Chmiel-
nickiego wkroczyła do Polski, a lubo pod Humaniem porażona, w Litwie
iednakże Smoleńsk, Mohilow, Połock, Newel i Witebsk opanowała. Nadto
Karol 10ty Krol Szwedzki protestacyą Krola Polskiego o należący sobie tron
rozgniewany wpadł do Polski, 15000 szlachty Poznańskiey i Kaliskiey
z namowy Radziejowskiego poddało się Szwedom, ktorzy Warszawę i Kra-
kow wziąwszy woysko kwarciane pod Woyniczem zniesli. Pod tenże samo czas
Moskwa Wilna dobyła, Chmielnicki Lwow attakował, Szwedzi całe
Prusy prócz Gdańska zagarneli. Elektor Brandeburski Fryderyk Wilhelm
wszedł z niemi w przymierze przeciwko Polszcze, z ktorym mu Karol
obiecał bez lenniczego udział, to iest Warmią, Woiewodztwa Poznańskie
Kaliskie, Łęczyckie, Sieradzkie, i Ziemię Wieluńską. Odpor dany Szwedom

przed Czarneckiego pod Częstochową ożywił w Polakach odwagę. Powsta-
ła Ru 1655 konfederacya Tyszowiecka na obronę Króla i Króle-
stwa. Jan Kazimierz przybył z Szląska do Lwowa, gromadzi się do niego
Szlachta, a nieiezdzey Szwedowi gwałtem wyciśnione posłuszeństwo
wypowiada. Czarnecki woysko szwedzkie ciągłym marszem morduie,
pod Niszkowem z zasadzek na Karola uderzywszy, rzeź wielką w woy-
sku iego czyni, a pod Warką Margrabię Badyńskiego znosi. Jan Kazi-
mierz w 8000 woyska obległ i dobył Warszawę, Feldmarszałek Witten-
berg z wielu innymi Szwedami w niewolę wzięty, i do Zamoyścia odesłany.
W tym Rakocy Xiążę Siedmiogrodzki obietnicą [illegible] i Podgórza od Karola
łudzony wpadł do Polski w 30000 woyska, lecz od Potockiego Hetmana i Ta-
tarów obskoczony ledwie Króla i Rzeczpospolitą przeprosił okupem 12000 Zł. Nie-
szczęśliwy stan Polski przymusił ią do następuiących traktatów, t.j. Ru 1654
z Ferdynandem Cesarzem przez który Cesarz przysłał przeciwko Szwedom
16000 woyska i z Krakowa ich wyparł, Polska za ten posiłek obowią-
zała się po śmierci Jana Kazimierza obrać Królem iednego z Xiążąt
Domu Austryackiego, i 300000 Zł. Ryńskich zapłacić, puszczaiąc zaraz Ce-
sarzowi w tey summie żupy Wielickie zastawą: ludziom na żołd tegoż woyska
póki z Polski nie wyydzie dawać corocznie 300000 Zł. Pol.
Drugi traktat 1657 Ru za pośrzednictwem Cesarza między Polską i Ele-
ktorem Brandeburskim zawarty w Welawie. Elektor uwolniony na zawsze
od hołdu 1500 piechoty i 900 iazdy w każdey potrzebie obiecał Rzpltey, a prze-
ciwko Szwedom na ten ieden raz 6000 woyska przystawić, za co mu Rzplta
powiaty Lemburski i Bytowski lennem prawem nadała, i Starostwo Dra-
chimskie zastawą w summie 120000 Talarów od niego pożyczonych wypuściła.
3ci Traktat wzaiemney obrony przeciw Szwedom był z Danią. Seym War-
szawski 1658 Ru wszystkie te przymierza potwierdził, a dla wspomożenia
Skarbu akcyzy ieneralne po miastach i miasteczkach na wszystkie towary
i wiktuały do przyszłego Seymu uchwalił. Król Duński na mocy Tra-
ktatu wpadł z woyskiem do Szwecyi, Karol na obronę dziedzicznego Pań-
stwa część woyska z Polski wyciągnął. Toruń po sześciomiesięcznem oblę-
żeniu od woysk Polskich i Cesarskich Szwedom odebrany, a Pomerania
Szwedzka od Czarneckiego i Opalińskiego zawoiowana. Ru 1660 śmie[rć]
Króla Szwedzkiego i pośrzednictwo Francyi ~~przymusiło~~ spieszyło między
Polską i Szwecyą traktat Oliwski, tym traktatem ustąpiła Polska
Szwedom Inflant prócz małey części później Województwo Inflantskie
składaiącey, zrzekła się pretensyi do Estonii, Jan Kazimierz sobie tylko
tytuł Króla Szwedzkiego warował. Szwedzi z swoiey strony [illegible] Prus
Polakom wrócili, traktat względem podziału Polski z Elektorem
Brandeburskim zawarty skasowali, Xiążęcia Kurlandzkiego z niewoli

uwolnili, i wszystko mu oddali. Po Smierci Chmielnickiego Wychowski
Hetman, sprzykrzywszy sobie rząd Moskwy, poddał się z Kozakami przeddniepr-
skimi Polszcze, za co go uczyniono Woiewodą Kiiowskim i wieczystym dziedzi-
cem dwoch Starostw Lubomskiego i Barskiego, wszakże mimo tę godność
rozstrzelany został w Korsuniu za zdradę. Moskwa urażona przeyściem Ko-
zakow pod Panowanie Polski wydała Polakom woynę. Sapieha i Czar-
necki hetmaniąc w Litwie położyli na placu 15000 Moskwy, Potocki z Lu-
bomirskim pod Cudnowem na Ukrainie cały oboz Jey zniesli, gdzie Moskali
38000 trupem padło, a Scheremet Wodz ich w niewolą wzięty. Następu-
iąca okoliczność niedozwoliła Polakom korzystać z tych zwycięstw. Jan
Kazimierz z namowy Krolowy podał za następcę po sobie Henrego
Xiążęcia Henryka Dangien Kondeusza Wgo Syna, a Męża siostrzenicy
swey żony. Sprzeciwiło się temu wielu, a naybardziey Lubomirski Mar-
szałek Wielki i Hetman polny koronny. Cała niechęć dworu zwaliła
się na niego, zapozwany na Seym, skazany został na utratę dobr, urzędow
i życia. Jan Sobieski objął po nim Marszałkowstwo, a Czarnecki
buławę polną koronną. Lubomirski uciekł do Wrocławia, ujął sobie Wo-
iewodztwa Wielkopolskie, zebrał partyą woyska, i zniosł oboz przeciwni-
kow pod Częstochową i pogodził się z Krolem pod warunkiem skasowania
zapadłego na siebie dekretu. Niedotrzymał Jmć Krol słowa. Przyszło do rozprawy
pod Mątwami niedaleko Jnowrocławia. Lubomirski 12000 woyska
a Krol 26000 woyska liczył, zwycięstwo przy pierwszym. Po tey porażce
Krola zaszła w Łęgonicach ugoda, Krol dał publicznie zaręczenie
na piśmie iż za życia nikomu dopomagać do tronu nie będzie. Lubomir-
ski amnestyą otrzymał i w Wrocławiu następuiącego Roku 1667
umarł. W tem woysko tak Koronne iako i Litewskie z przyczyny zale-
głego żołdu wyłamuie się z pod posłuszeństwa. Za staraniem Xiążęcia Czarto-
ryyskiego Biskupa Kujawskiego woysko Koronne na 26 milionow długow uka-
godzone dwumilionami. W Litwie nie tak prędko do iedności przyszło z o-
kazyi zaboystwa Zeromskiego związkowego marszałka i Gosiewskiego Het-
mana. Nakoniec Białozor Biskup Wileński zastawiwszy srebra kościelne
dla zasilenia skarbu uspokoił Litwinów. Po takowey z woyskiem ugodzie
uchwalono bicie monety podleyszey, puszczono mennicę Zaręda Boratyniemu
i Tynfowi od ktorego Tynfy wzięły nazwisko. W czasie tych kłotni domo-
wych w Polszcze część znaczna Kozakow pod Doroszenkiem poddała się Porcie.
Rozpoczęta woyna z Turkiem była przyczyną Polakom do zawarcia z Moskwą
na lat 13 Andruszewskiego Traktatu, ktorym Roku 1667, Moskwie Smoleńsk
Czernichow i Siewierz i Ukraina za Dnieprska nazawsze, a Kiiow na dwa lata
ustąpione. Polszcze zaś od Moskwy Woiewodztwa Połockie, Witebskie,

i Inflanty Polskie wrócone, tudzież pomoc wzajemna przeciw Turkom i Ta-
tarom przyrzeczona. Tatarzy z Kozakami Podole, Ruś, i Wołyń pustosza-
cy przez Hetmana Sobieskiego przy Podhaycach zbici zgodzili się z Polską
warując sobie zwykłą donatywę, a Kozakom wracającym do posłuszeństwa
darowanie buntu.

Jan Kazimierz sprzykrzywszy sobie w nieszczęśliwem panowaniu, zwołał
zaraz do Senatu Seym, na którym 1668 R^u^ koronę złożył, uwolnił Naród
od posłuszeństwa, i sam wzajemnie od przysięgi narodowi na pakta konwen-
ta przez stany uwolniony został, a tak 20 R^u^ panowania swego a życia bez-
rządzie Polska przestał, wyiechawszy w R^u^ 1669 przed Seymem elekcyynym
do Francyi, gdzie do należonych sobie od Rzpltey 150,000 Złł: rocznej pen-
syi, Ludwik 14 przydał mu dochody z opactwa S^go^ Germana w Paryżu, i S^go^ Mar-
cina w Niwernie, gdzie tęż R^u^ 1672 umarł, ciało iego sprowadzone do Polski po-
chowano w Krakowie. Za Jana Kazimierza Sekta Aryanów czyli raczey Socynianów
za posiłkowanie Szwedów przeciw Oyczyznie z Polski wygnana, za co Alexander
7^my^ Papież nadał Janowi Kazimierzowi i następowi iego królom Polskim
tytuł Regis Orthodoxi, toiest tytuł Króla prawowiernego. Był to Król
nie mniey w sztuce woienney iak w łatwości mówienia obcemi ięzykami biegły
nie mniey surowy dla Radziejowskiego i Lubomirskiego; iak posłuszny dla
żony.

Michał Korybut Wiszniowiecki.

Po złożeniu korony przez Jana Kazimierza i po konwokacyynym
Seymie zaczęła się R^u^ 1669 elekcya, na której po długich niezgodach
podzieloney Rzeczy=pospolitey za Filipem Xiążęciem Neuburskim i Karolem Xią-
żęciem Lotaryngskim kandydatami do tronu, Michał Wiszniowiecki Syn Je-
remiasza Woiewody Ruskiego zalecony szczególnie od Olszewskiego Podkan-
clerzego i Krzyckiego Podkomorzego Kaliskiego, z podziwieniem Narodu a nie-
ukontentowaniem Prymasa, Sobieskiego, i Marszałka Seymowego Królem
ogłoszony został i koronował się w Krakowie. Na Seymie elekcyi po-
stanowiono, ażeby Król Polski nigdy napotem nie ważył się składać
korony, lub następce po sobie za życia wyznaczać, tudzież aby odtąd ani
dwa ministerya razem, ani ministeryum z buławą iednejże osobie nie
były dawane. Rządy Michała pełne zamieszania były, dla potaiemney
magnatów a osobliwie Prymasa i Sobieskiego zazdrości w szczęściu
i wywyższeniu iego. Jakoż zaraz Seym koronacyyny zerwany był
przez Olizara Posła Kiiowskiego, że nie iemu ale Marsowi Woiewodzie
Sandomierskiemu dostało się Starostwo Krosińskie. Podobnie i Seym
następny R^u^ 1670 zerwał Zabłocki Poseł Podolski. A tak gdy Pol-
ska bez rządu i radzy zatem i obrony została, Machomet 4ty Cesarz

Turecki, wpadł z woyskiem na Ukrainę, wziął Kamieniec i Lwow
obległ, obywatele iednak 100000 Talarow okupili się. Stanął Traktat z Portą
pod tymi warunkami: aby Kamieniec i Ukraina przy Turkach została
aby Kozacy ich rządom podlegali, aby Rzeczpospolita corocznie 12,000 Porcie
płaciła. Woyna z Turkami na czas ustała, nastąpił domowy niepokoy
z przyczyny Prymasa i Sobieskiego na rząd Krola narzekaiących. Sta-
neła Konfederacya Gołębiowska przy Krolu Prymas i dway bracia iego
od Urzędu i dobr odsądzeni, Prymasowski Pałac w Ujazdowie Krolowi o-
dano, a Posłow ktorzy Seymy zrywali za zdraycow Oyczyzny osądzono. Lecz
gdy Prymas i Sobieski Krola przeprosili, Konfederacya rozwiązana zo-
stała. Nastąpił Seym pacyfikacyyny, na ktorym auxcya woyska
do 60000 uchwalono. Po tym Seymie Krol udał się do Lwowa gdzie woy-
sko Polskie i Litewskie przeciwko Turkom zmierzaiące obozowało, tęż
zachorowawszy, we Lwowie został, i tam wkrotce umarł żadnego z Leonory
siostry Leopolda Cesarza nie zostawiwszy potomstwa. Panował lat 5, po-
chowany w Krakowie. Nazajutrz po śmierci Krolewskiey zaszła pod
Chocimem bitwa w ktorey Sobieski do 60000 Turkow zbiwszy, oboz, arma-
ty i cały sprzęt woyskowy zdobył tudzież Chocim odebrał. Nie zbywało
temu Krolowi na przymiotach do Rządu, ale zazdrość w możnieyszych
Panach na przeszkodzie mu była tak, że gdy z swoiey strony chciał być
dobrym Krolem, nigdy takim z przyczyny zazdrosnych być nie mogł.
Pod nim uchwalono, aby każdy 3ci Seym agitował się w Grodnie, tak ie-
dnak, aby Seymy Konwokacyyne w Warszawie, Elekcyyne między War-
szawą i Wolą, a Koronacyyne w Krakowie odbywały się zawsze. Za tego
także panowania Alexander Xiąże Zasławski dziedzic ordynacyi Ostrog-
skiey bezdzietnie umarł, a ordynacya dostała się domowi Xiążąt Lubomir-
skich przez Jozefa Lubomirskiego siostrę Alexandra maiącego za żonę.

Jan IIIci Sobieski Nigdy więcey kandydatow do Korony Polskiey nie
było, iak po śmierci Michała, nayznacznieyszy-
szymi z pomiędzy innych był Karol Xiąże Lotaryński
ktorego Krolowa wdowa z Prymasem Czartoryskim i Hetmanem Litewskim
Pacem utrzymywała, Sobieski będąc duszą obrad i woyska, iże po odnieśio-
nem świeżo nad Turkami zwycięztwie pod pozorem pomagania Xiążęciu
Kondeuszowi, sam sobie drogę do Korony torował. Stanisław Jabłonowski
Woiewoda Ruski pierwszy na Sobieskiego wotował, za nim całe Woiewodz-
two Ruskie a potem i inne poszły. Jednostaynymi więc głosy obrany Krolem
Jan 3ci Sobieski Roku 1674. Zaprzysiągł w paktach konwentach
następuiące artykuły: iż podług praw rządzić będzie, i swobody Narodowe
potwierdzi, iż kosztem własnym Kleynoty Rzpltey w 33,800 Talerach

u Elektora Brandeburskiego zastawione wykupi szkołę Rycerską
w Warszawie założy, dwa zamki ieden w Koronie, drugi w Litwie wystawi;
i Woysku bmiesięczny żołd wypłaci. Krol nowy chcąc dzielnemi iakiemi zna-
komitymi początki panowania swego wsławić, odłożył koronacyą, i do
prowadzenia woyny z Portą na Ukrainę pospieszył. Wzaiemnie Rzeczpo-
spolita pozwoliła mu lata panowania od elekcyi rachować, i pieczęci ga-
binetowey do expedycyi używać. Wnet Sobieski całą Ukrainę z rąk Tu-
reckich wyrwał: Tatarzy podwakroć raz pod Złoczowem od Jabłonow-
skiego drugi raz pod Lwowem od samego Krola porażeni. R.u 1676 Krol
i Krolowa koronowani w Krakowie. Po Koronacyi znowu Sobieski
wybrał się na woynę Turecką. Ibrachim basza wodz Turkow Sobieskiego
w obozie obłężonego attakuie a lubo Polakom na żywności i prochach zby-
wało tak, iż ledwie ieszcze 4 dni szturm mogli wytrzymać, przecież Ibra-
chim skłonił się do pokoiu, ktory w Żurawnie zawarty przywrocił Polszcze
większą połowę Ukrainy, Kamieniec iednak przy Turkach pozostał.
A za powrotem z tey wyprawy do Litwy odebrał Sobieski od Ludwika
14tego Krola Francuzkiego order Sgo Ducha. Szwedow 16,000 z na-
mowy Francyi do Prus Brandeburskich wtargneło, celem odciągnie-
nia Elektora od przymierza z Austryą. Elektor żali się na Krola iż Szwe-
dow przez Żmudź i Kurlandyą przepuścił. Posłowie Szwedzki, i Fran-
cuzki obiecuią Sobieskiemu iż część Prus zawoiowanych dostanie się dzie-
dzictwem dla Jego potomstwa. Elektor Szwedow z Xięstwa swego wypędził
i poraził tak iż ledwie ich do Inflant 2500 uciekło, a tak zamysł
Francyi bezskutecznym został. Jan zas 3ci cale się do domu Austryac-
kiego przywiązał; iakoż R.u 1683 zawarł traktat z Leopoldem Cesarzem
przeciwko Turkom; Przymierze to wnet swoy skutek wzięło gdy Wezer
wielki Kara Mustafa we 300,000 woyska Wiedeń obległ. Uciekać
musiał ze stolicy Leopold wzywaiąc z pokorą na ratunek Sobieskiego.
Sobieski pamiętny Narodu swego zniewagi, odebrawszy od Cesarza sławny
ow skrypt, ktorym Polska za Jana Kazimierza obowiązała się była obierać
Krolow z domu Austryackiego przypadł w 30,000 woyska Polskiego na
obronę Wiednia, złączył się z pułkami Cesarza, objął nad całym woyskiem
do 80000 wynoszącym naywyższą komendę, natarł iazdą Polską na Wezy-
ra, przymusił go do ucieczki, i zupełne nad Turkami odniosł zwycięztwo
tak, iż słusznie od ludu Zbawicielem był powitany. Po zwycięztwie złożył Bo-
gu uroczyste dzięki. Kaznodzieia w czasie tey uroczystości użył za text kazania
słow owych: Fuit homo missus a Deo cui nomen erat Joannes. Sobie-
ski zas donosząc Papieżowi o Wiedenskiey akcyi użył słow Cezara: Veni, vidi
vici.

Powrocił Cesarz po trwodze z Lintzu do Wiednia radził się i iako ceremonią miał
Sobieskiego przyiąć, na kleczkach odpowiedział Xiąże Lotaryński skoro Państwo
od zguby zachował. Po krotkiem i oziębłem przywitaniu które zaszło na otwartem
polu, Sobieski prezentował Cesarzowi Syna swego Jakoba, Cesarz zamiast odpo=
wiedzi uchylił mu głowę, zapomniawszy na to, że go w strachu i boiazni uczynić miał
zięciem. Oswobodziwszy Sobiewski od obleżenia Wiedeń poszedł za Turkami w po=
goń, odniosł wprawdzie klęskę w bitwie pod Parkanami i ledwie nie postradał ży=
cia, lecz za nadciągnieniem woysk Cesarskich znowu Turków na głowę poraził.
Potocki także Kasztelan Krakowski Turkom i Tatarom mężny na Podolu
dał odpor, i Hospodara Multańskiego do poddania się Polszcze przymusił.
W tym czasie Wenetowie w traktat między Austryą i Polską przeciw Turkom
weszli. Francya głowna Austryi nieprzyiaciołka chcąc odwieść Sobieskiego
od przymierza z Cesarzem Turków i Tatarów przeciw Polszcze podżegała, Krol
stale się trzyma Cesarza. Woysko Polskie przez puszczę Bukowińską ciągnąc
wgłąb Multan i Wołoch trafiwszy na 140,000 Turków i Tatarów w zasadzce,
i wytrzymawszy mężnie ich natarczywość, cofnąć się musiało. R^u 1686 Tra=
ktat wieczystego pokoiu z Moskwą zawarty przez Grzymułtowskiego Woie=
wody Poznańskiego, którym stosownie do traktatu Andruszowskiego Woiewodz=
twa Smoleńskie, Siewierskie, Czernichowskie i część znaczna Kiiowskiego
z Kiiowem Moskwie na wieczność ustąpione. Moskwa z swoiey strony 200,000
Rubli Polszcze zapłacić, i do przymierza przystąpić przeciw Turkom i Ta=
tarom przyrzekła. Traktat ogłoszony w Polszcze pod imieniem tra=
ktatu Grzymułtowskiego dopiero w R^u 1764 na Seymie koronacyi
ostatniego Krola w Polszcze potwierdzony został. Traktat ten z Moskwą
tak uciążliwy dla Polski dla tego iedynie przyspieszył Sobiewski, aby cały
moc obrocił na Turka i zawoiowanie Multańskiey i Wołoskiey ziemi dla fa=
milii i potomstwa swoiego. Lecz się w nadziei omylił. Wkraczał on wprawdzie
po dwa razy z woyskiem do Multan ale zawiedziony na posiłkach Cesarza i
Moskwy tudzież na chytrych obietnicach Hospodara Wołoskiego cofnąć się
musiał do Polski, a Tatarzy wpadłszy do dobr iego dziedzicznych ku Żołkwi
one spustoszyli. Krol oddał komendę nad woyskiem dobywaiącem Kamień=
ca Jakubowi Synowi, postrzegłszy zaś urażonych o to Hetmanów Potockie=
go i Jabłonowskiego sam przybył na Podole, gdzie nie mogąc wziąć miasta
kazał sypać okopy stawne pod tytułem okopow S. Troycy dla odięcia Turkom
komunikacyi do Kamieńca, lecz bezskutecznie. Dom Sapiehow w Litwie
przeciw Krolowi powstał, i przeszkodził także z Cesarzem ożenieniu się
Krolewicza Jakuba z Radziwiłłowną wdową po Margrabim Brandeburskim.
Kłotnie te i w samey familii Krolewskiey niezgody zerwały seym
ieden i drugi, a Tatarowie w 60,000 woyska na Ruś wpadli, i przedmieścia
Lwowa spalili, męztwem iednak Jabłonowskiego za Dniestr odpędzeni zostali.

Umarł Jan 3ci w Willanowie R. 1696. żył lat 67, z których panował
22. Król ten umiał wiele języków, kochał się w Naukach i był wielki
swego Bohatyrem. Z atoli znaczniejsze w Polityce popełnił błędy, 1mo był zby-
tecznie do domu Austryi przywiązany choć miał wiele przyczyn uchylić się od
niego 2do zawarł haniebny Traktat z Moskwą dla prywatnego interessu
Mołdawii i Wołoch 3o żonie w rzędy państwa wdawać się pozwalał. Gabi-
net Królowy (mówił Sapieha) stał się grobem praw i wolności, ona
laski Królewskie rozdawała duszą negocjacyi była, seymu obrady kierowała
a zwycięzca Turków żony swojey był niewolnikiem.

R. 1697. Fryderyk August 2gi Elektor Saski.

Po Śmierci Jana 3go Seym konwokacyjny zerwał Horodyń-
ski Poseł Podolski przekupiony 600. # od Królowey; stanęła jednak kon-
federacya stanów na utrzymanie wolney elekcyi, która Piasta od Koro-
ny wyłączyła. Seym elekcyjny zaczął się 1697. R. Kandydaci do tronu
odezwali się ci: Królewicz Jakób, Xiążę de Conti, Fryderyk August
Xżę Elektor Saski, i Xiążęta Neuburski, Lotaryński, Badeński, tu-
dzież Synowiec Papieża Odeschalci. Partya Xiążęcia de Conti przez sprzy-
janie Prymasa Radziejowskiego była nayznacznieysza; po niey zaś
Fryderyka Augusta, którego imieniem Poseł Fleming nay podchlebniey-
sze dla Polski czynił obietnice; jakoto: iż Fryderyk do Skarbu Rpltey
10,000,000 zapłaci, Kamieniec i wszystkie oderwane kraie swoim ko-
sztem odzyska, 6000 woyska swoim żołdem na usługę Rpltey utrzy-
mywać będzie, szkołę Rycerską założy, i inne rzeczy należące do fortec
obmyśli, a nakoniec iż się błędów luterskich wyrzecze, i Religię Kato-
licką przyjmie. Po wielu daremnie podiętych pracach na pogodzenie
podzielonych w zdaniach Rpltey, ten Prymas nominował w zakłóceniu
Królem Xiążęcia de Conti a Dąbski Biskup Kujawski z większą
nierówno liczbą Województw Fryderyka Augusta 2go a sam August w 8000
woyska wszedł do Polski, Pakta konwenta w Piekarach poprzysiągł
Kommunią S. z rąk Biskupa Żmudzkiego przyjął, i wkrótce do Krako-
wa przybywszy koronował się. Na Seymie Koronacyjnym pozwolono
Królowi nakazać pospolite ruszenie, a Litwę z Koroną zupełnie w pra-
wach i przywilejach zrównano. Tym czasem partya przeciwna rokosz
podniosła, sam Xiążę de Conti z flottą pod Gdańsk przybył, ale odcięty
Sasami od woyska Sapiehów na pomoc idących, stracił nadzieję osią-
gnienia tronu i do Francyi powrócił, a Rokoszanie zwięzłe [illegible] pierwszy
Augusta do Warszawy przybyłego za Króla w [illegible] uznali.

Ugruntowawszy się Fryderyk na tronie począł myśleć o odebraniu Kamieńca
Potwierdził tym końcem z Elektorem Brandeburskim traktaty Welawski
i Brumberski oraz possesya lenna powiatów Bytowskiego i Lawenburskiego.
Potem Krol udał się do Lwowa, i w Rawie Województwie Bełzkiem zjechał
się z Carem Piotrem Wielkim powracającym z Wiednia do swego Państwa
na uspokojenie wszczętych tam buntów. Wtedy to skleiła się ścisła owa mię=
dzy tymi Monarchami przyjaźń którą potem między sobą statecznie i wiernie
nawet w potomkach swoich zachowali. Felix Potocki Hetman Polny Ko=
ronny przy Podhaycach z 6000 woyska stojący 60000 Tatarów ku Kamień=
cowi ciągnął. W tem też spóźniona pora, niedostatek żywności, niezgody między
woyskiem Saskiem i Polskiem, odnowienie kłótni między Sapiehami i Ogiń=
skiemi w Litwie przeszkodziły dobyciu Kamieńca. Tym czasem R^u 1699
za pośrednictwem Anglii i Stanów Holenderskich pokoy z Portą przez Sta=
nisława Małachowskiego Wojewodę Poznańskiego w Karłowicach zawarty
został. Przez ten wiecznego pokoju traktat Sułtan Mustafa 2gi wró=
cił Polszcze Kamieniec, i to wszystko co na Podolu i Ukrainie posiadał
wyrzekł się z wszelkiey nad Kozakami protekcyi, i Tatarom surowo przykazał
aby nigdy na potem nie ważyli się na Ruś Polską zbroynie wypadać, zniósł
nawet Daninę, którą Polacy w kożuchach Tatarom dawali. Tym sposo=
bem Fryderyk August 2gi przywrócił Polszcze bez rozlewu krwi to co
Michał Krol stracił, a co Jan 3ci mimo tyle zwycięstw dla nierzetelno=
ści Austryaków w wypełnieniu obowiązków przez traktaty przyjętych od=
zyskać nie mógł.

R^u 1700 Fryderyk August pod pozorem odzyskania krajów odpadłych
od Polski nie zniosłszy się nawet zupełnie z Stanami Rzpltey, woynę Szwe=
dom wydał, i do Inflant z woyskiem wpadłszy wiele miast mocą odebrał. za=
warł z Carem Moskiewskim przymierze ku wzajemney obronie przeciw Szwe=
cyi. W tem dom Sapiehów uzbroiony woyskiem uderzył pod Olkienikami
na Szlachtę Litewską, czego klęską przypłacił, bo Sapieha Koniuszy
rozsiekany po bitwie, Wojewoda zaś Wileński Sapieha z dwoma Synami
i brat iego Podskarbi z Synem Pisarzem Polnym od dóbr odsądzeni, i za nie=
przyjaciół Oyczyzny uznani. Sapiehowie udali się pod protekcyą Karola 12go
Krola Szwedzkiego, Karol w 9000 Woyska 60000 Moskali pod Narwą po=
raziwszy wpadł do Inflant, Sasów znad Dźwiny odpędził, wszystkie od nich
zawojowane mieysca odebrał i całą Kurlandyą pod moc swoią podbił. Po tako=
wem za jednem zawodnem odniesionem zwycięstwie, o niczem Karol 12ty nie myśli tylko
o strąceniu Augusta 2go z tronu, iakoż zaraz wpadł z woyskiem do Litwy.

Posłowie od Rzeczypospolitey wysłani spotkawszy się z Karolem pod Grodnem
prosili go o pokóy, który on nie inaczey offiarował, tylko pod kondycyą złożenia
z tronu Augusta. August za radą Senatu woysko Polskie z Saskiemi złączywszy
do Krakowa uiechał. Szwedzi Warszawę wzięli. Prymas Radziejowski pod po=
zorem traktowania z nieubłaganym Karolem o pokóy utwierdza go w przed=
sięwzięciu. August uprzedzony iż Szwedzi za nim do Krakowa ciągną, zachodzi
im drogę, przegrana pod Kliszowem przymusiła Augusta opuścić Kraków
i przenieść się do Sandomierza, gdzie na utrzymanie jego przy koronie
Województwa Małopolskie konfederacyą Sandomierską podniosły. Karol zniósł=
szy pod Pułtuskiem woyska Saskie obległ Toruń i dobył, a Gdańsk 100000
Tal. okupił się. Prymas nie taiąc się więcey z przywiązaniem swoiem do Szwe=
dów oznaymił w Warszawie 1704 Ro iż August od korony odpadł, i czas
nowey Elekcyi wyznaczył, na którą Karol z Torunia przybywszy podał
za Kandydata do tronu Stanisława Leszczyńskiego Woiewodę Poznań=
skiego. Święcicki Biskup Poznański [illegible] klątwę Papieżką Królem
go ogłosił, a Zieliński Arcybiskup Lwowski koronował w Warszawie
za co potem pierwszy w Castrum Angeli w Rzymie był osadzony, a drugi
w niewoli Moskiewskiey życia dokonał. August tylko [illegible] skołatany,
w samey tylko Cara przyiaźni nadzieię pokładał. Lecz widząc iż Karol
spustoszywszy Litwę i Wołyń wpadł za nim do Saxonii, i bitwę krwawą
pod Altranstandt wygrał, (obawiaiąc się przy tem, aby Elektor Brandebur=
ski: (Król iuż na ten czas Pruski): nie skleił pokoiu między Polską i Szwedami,
zawarł traktat z Karolem w Altranstandt Ro 1706 Odstąpił tronu,
uznał Leszczyńskiego Królem Polskim, i list z powinszowaniem do
niego otrzymaney korony napisał. Jakóba i Konstantyna Sobie=
skich z Aresztu uwolnił, przymierza z Piotrem Wielkim zrzekł się
i Patkula nieszczęśliwego wydał. Po tym traktacie wyciągnął Karol
z Saxonii do Polski, zostawił przy Leszczyńskim 7000 woyska a sam
w 35000 poszedł do Litwy, Grodno odebrał, Moskalów pod Hołowczynem
zniósł i przed sobą ścigał, rozumieiąc iż berło Rossyyskie tak iak Polskie
Cara z tronu złożywszy komu zechce odda. Na czem mocno się zawiódł, gdy
zamiast iść prosto ku stolicy Moskwy udał się na Ukrainę, dla złączenia
się z Mazepem Hetmanem Kozackim zbuntowanym na Cara: tamże cze=
kał na 12000 woyska idącego z Szwecyi z wielkim żywności i amunicyi
zapasem. Jenerał tego woyska napadł niespodzianie w Województwie
Mścisławskim na Moskwę, skąd po przegraney bitwie ledwie się w 5000
do Karola przedarł; wozy których na 8000 z sobą prowadził częścią spalone

częścią od Moskwy zabrane zostały. Mazepa także od Mężykowow zbity, ledwie się z dwiema pułkami Kozaków do Szwedów przyłączył. Zima też tego Roku nadzwyczay przykra na 2000 Szwedów umorzyła. Po skończoney zimie Karol przeszedłszy ukrainę, i Kozaków Zaporozkich na swoią przeciągnąwszy stronę, obległ Pułtawę. Piotr Wielki w 70000 woyska nadciągnął pod miasto; przyszło do bitwy, w którey Karol dobrze zuchwałości swoiey przypłacił, gdy w iednym dniu cały plon, zwycięztw i szczęścia swego pożytek utracił, woysko Jego do szczętu zniesione, sam zaś raniony ledwie z 800 Szwedami nayprzód do Oczakowa, a potem do Benderu uciekł. Potyczka ta stoczona 1709 R., iako się stała grobem potęgi Szwedzkiey, tak Moskwy panowanie na Północy uwieczniła. August dowiedziawszy się o przegraney pod Pułtawą, protestował się uroczyście przeciw traktatowi Altrandsztadzkiemu, a Leszczyński do Szczecina uiechał. August powróciwszy do Polski zawarł traktat w Toruniu: (dokąd i Car Moskiewski przybył) z Krolami Duńskim i Pruskim przeciw Szwecyi, Leszczyński zaś Uniwersały z oswiadczeniem gotowości do złożenia Korony wydał. Na Radzie wielkiey w Warszawie 1710 R. Traktat Altrandsztadzki skasowany, pacta conventa Augusta, i przymierze z Carem potwierdzone, amnestya nakoniec jeneralna ogłoszona zostało, Elbląg z załogą Szwedzką Moskalom się poddał a Gdańsk za sprzyianie Szwedom 600,000 Złł Augustowi zapłacił. R. 1711 wpośrzod naradzania się Augusta z Carem, względem woyny przeciw Turkom, Turczyn iu wypowiedział Moskwie. J chociaż Piotr Wielki w tak krytycznym stanie był nad Prutem iak Karol pod Pułtawą, przezorność iednak żony Jego Katarzyny, a potem Jmperatorowy, i chciwość Wielkiego Wezyra Moskwę z przepaści uwolniła. Zawarty między temi Mocarstwami traktat nad Prutem warował co do Polski, aby z niey Woyska Rossyyskie wyszły. Na Seymie R. 1712 stany Augusta 2go za prawego i iedynego Krola uznały. Chomentowski do Porty wysłany traktat Karłowiecki odnowił. Turcy przy odnowieniu warowali znowu sobie wyciągnienie woysk Moskiewskich z Polski, co też Car na kilkokrotne Rplitey prozby uczynił poźniey. Leszczyński taiemnie z Szwecyi do Turek dla widzenia się z Karolem uiechał lecz w Jassach schwytany i do Benderu odesłany tego prawie czasu, kiedy Karola z Benderu do Demotyki prowadzono. W kilka miesięcy potem Leszczyński otrzymał wolność. R. 1715 Karol z Turek do Stralzunda powróciwszy, zamyślał o nowey przeciw Polszcze woynie,

i się z Piotrem W: na Wyspie Alan, sekretnie przez Barona de
Gortz na wskrzeszenie traktatu Altransztadzkiego negocyacyą ukła:
dał, gdy właśnie w tym czasie przy attaku w forteczy Fryderychschal
zabity został. R:u 1717 niezgoda woysk Saskich z Polskiemi za me:
dyacyą Dołgorukiego posła Rossyyskiego umorzona, Sasi z Polski
wyszli. Nastąpił seym Pacyfikacyi niemym zwany dla tego iż tylko
trwał 7 godzin, i traktat na nim uczyniony iedynie ~~tylko~~ był prze:
czytania bez pozwolenia oppozycyi. Na tym Seymie woysko Polskie do
24,000 zredukowane, i pensye mu nazawsze wyznaczone.
R:u 1720 Traktat przedugodny między Polską i Szwecyą zawarty, którym
Ulryka siostra Króla 12go Augusta 2go za króla uznała, ~~Unia~~
~~Kościoła Greckiego z Łacińskim~~ traktat ten R:u 1732 na traktat
wieczystego pokoju z Fryderykiem Królem Szwedzkim był zamieniony.
Unia Kościoła Greckiego z Łacińskim potwierdzona w Zamościu. Piotr Wiel:
ki wziął tytuł Imperatora wszystkich Rusi, wszakże ten tytuł dopiero
w R:u 1764 Rzeczpospolita Polska Rossyi przyznała za odnieść od niey re:
wersu iż w niczem ubliżać nie miał spokoyney possessyi Rusi należącey do
Polski. R:u 1724 wybuchnął w Toruniu rozruch między Studentami i Po
spólstwem Luterskiem podczas processyi Bożego Ciała. Pospólstwo rozju:
szone wpadłszy do Jezuitów Klasztor do szczętu zrabowało. Komissya
z Seymu do rozstrzygnienia tey sprawy naznaczona skazała Prezydenta
z 9 innymi na gardło, a miasto na karę zapłacenia 22,000 Złł Jezui:
tom za szkodę. R:u 1726 Stany Kurlandzkie zapobiegaiące kłótniom
któreby mogły wyniknąć po śmierci Ferdynanda ostatniego a bezdzie:
nnego Xcia z Familii Kettlerowskiey, obrały Xiążęciem Kurlandzkiem
Maurycego Hrabię Saxonii. Rzeczpospolita tym urażona, wyznaczyła
Kommissyą z Seymu, która stosownie do konstytucyi R:u 1589 za Zygmun:
ta 3go zapadłey uchwaliła, aby Kurlandya po śmierci Ferdynanda
do Polski inkorporowaną została. Ferdynand też dogadzaiące chęci pod:
danych wszedł w związek ślubny z Magdaleną Mieszczanką Saską na Weissen:
felszie. Po Seymie R:u 1720 żaden z następnych aż do R:u 1736 nie doszedł,
a to nayWięcey przez intrygi tych, którzy się o buławy dobiiali. Po śmierci
obydwuch Hetmanów Koronnych, Król R:u 1728 Stanisława Poniatow:
skiego Podskarbiego Litewskiego Regimentarzem Woysk Koronnych uczynił,
toż samo gdy się potem w Litwie stało, Michał Wiszniowiecki Kanclerz

Litewski Regimentarzem został.

August R. 1733 na Seym extraordynaryjny do Warszawy z Saxonii
przybył, i gdy nadzieia była, po tylu niedoszłych Seymach pomyślne-
go obrad skutku śmierć Krolewska w biegu ie swoim przerwała. Żył Au-
gust lat 63, z ktorych Polszcze panował 35. Zostawił z Krystyny Corki
Margrabi Brandeburskiego Syna Fryderyka Augusta, ktory po nim
Tron obiął. Był to Krol w nieszczęściu wyższego nad samą nieprzyiazną
fortunę umysłu, ku nieprzyiaciołom zaś własnym aż do podziwienia
wspaniałym, co mu sam Karol nayiwiększy Jego przeciwnik przyznał.
Załegał oraz usilnie na Seymach przyspieszeniu Sprawiedliwości, zaludnienie
Kraia, rozkrzewienie Manufaktur, pomnożenie handlu, otworzenie Men:
nic, naprawe fortec etc: ale częste Seymów zrywanie tamowało iego gorliwe
zamysły. Za panowania tego Krola R. 1701. Fryderyk III z Elektorow
Brandeburskich został Krolem Pruskim. Ceremonia koronacyi odpra:
wiona w Krolewcu to miało osobliwszego iż Krol Pruski sam sobie Koronę
na głowę włożył, ogłosił on wprawdzie przez publiczne pisma iż ta nowa go:
dność, w niczem dziedzictwu Prus Polskich do Rzpltey należących, ani Sta:
nom Welawskim i Bydgowskim nie ubliży. Z tem wszystkiem Polska iednak nie
przyznała tego tytułu Fryderykowi, aż dopiero w R. 1764 następcy iego
Fryderykowi 2mu po nowych rewersałnych od niego listach. Za tego
także panowania R. 1705 Order Orła Białego został odnowiony z na:
pisem pro fide, lege et rege.

Fryderyk August 3ci R. 1733.

Po Śmierci Augusta 2go Potocki
Prymas zwołał Seym Konwokacyjny,
na ktorym Dyssydentow od Urzędow i Funkcyi Poselskich odsądzono, a o:
branie Piasta Sukcessora przysięgą warowano. Fryderyk August Syn zmar:
łego Krola, z razu był obojętny względem Tronu Polskiego, po wielu
iednak namowach Maryi Jozefy Corki Jozefa I. Cesarza żony swoiey
zaczął skutecznie myśleć o Koronie Polskiey, i tym końcem iako Elektor
Saski zawarł traktat z Karolem 6. Cesarzem i Anną Imperatorową
Rossyiską. Leszczyński listem Krola Francuskiego Stanom zalecony
do Warszawy przybył, i tako znalazł miłość u ziomkow iż za zgodą po:
wszechną Krolem ogłoszony został. Xiążę Wiszniowiecki Kanclerz i Ne-

gimentarz Litewski z kilku innymi Senatorami manifest
przeciw elekcyi Stanisława na Pradze uczynił, wezwawszy pier=
wey na pomoc Imperatorowy. W tem woysko Rossyyskie pod komen=
dą Jenerała Lasey do Litwy wkroczyło celem popierania protestacyi
Dworu swoiego przeciw obraniu Leszczyńskiego. Leszczyński
nie widząc się być bezpiecznym w Warszawie dla zbliżaiących się
ku Pradze Moskali, wiechał z Prymasem i wielu Senatorami, tudzież
Posłami Francuzkim i Szwedzkim do Gdańska, zostawiwszy w Stolicy
Regimentarza Połockiego z woyskiem do 8,000 wynoszącym. Woysko
to długo broniło Moskalom przeprawy przez wisłę do miasta, nao sta=
tek ustępuiąc siłom przewyższaiącym cofnęło się do Piaseczny. Tym
czasem Panowie i Szlachta elekcyi Stanisława przeciwna, zebrała się
pod Kamieniem wsią niegdyś obraniem Henryka wsławioną, gdzie
też Hozyusz Biskup Poznański Augusta 3go Elektora Saskiego
Królem nominował. Na poparcie takowey elekcyi stanęła zaraz
konfederacya pod laską Antoniego Ponińskiego Instygatora Koronnego.
Posłowie Sascy zaprzysięgli uroczyście, oprócz artykułów w pa=
ktach konwentach zwyczaynych kondycye następuiące: iż Król u=
trzyma prawo nominacyi na kardynalstwo, i postara się o zakończe=
nie interesu tyczącego się nominacyi do opactw: iż cudzoziemców
do nobilitacyi, indygenatu i żadnych urzędów bez zalecenia Hetma=
nów i Ministrów nie przypuści iż szkołę rycerską i szpital wo=
ienny założy, Mennicę wystawi, góry Kruszców otworzy, nadto
3,000,000 zaraz, a potem co rok po 100,000 na zagraniczne legacye
do skarbu Rzpltey wnosić będzie, a tak 15 Senatorów i 600 osób
szlachty w pastkach 20,000 Moskwy, przemogli nad całym Narodem
na stronę Stanisława będących. August tym sposobem obrany, wyie=
chał z Saxonii do Polski, i w Krakowie 1734 Ro, po odprawionym Augu=
sta 2go, Jana 3go i Maryi Kazimiry Królowy pogrzebie wraz z żoną
swoią był koronowany. Tym czasem woysko Moskiewskie do 12,000
pod Lascym wynoszące, a potem za przybyciem Feldmarszałka Mi=
nicha do 20,000 przeszło pomnożone, odebrawszy Toruń i 40,000

Talarow kontrybucyi, tudzież Malborg Grudziąż i inne, podstąpiło
pod Gdańsk, i zaparło go z Armat i moździerzy szturmować. Woysko
Francuzkie wylądowawszy pod Minda tak było ściśnione, iż oblężonych
posiłkować nie mogąc po kilku zwadach i utarczkach do Francyi wró-
ciło. Flotta Rossyyska z 15 okrętow i z 6 Fregat złożona do portu Gdań-
skiego zawineła. Forteca Minda tem bardziey ściśniona poddać się na-
koniec i woyskiem Saskiem, ktorego 8 batalionow i 22 szwadronow na
pomoc Munichowi przyszło, osadzoną została. Wkrotce też potem i Gdańsk
niespodziewaiąc się znikąd pomocy poddać się musiał. Leszczyński na 3
dni przed poddaniem miasta taiemnie do Krolewca wiechał. Munich ro-
zgniewany o to, iż Leszczyńskiego ~~[illegible]~~ w Gdańsku nie zastał, skazał mia-
sto na zapłacenie 2,000,000 Rubli, z ktorych potem iednego Imperato-
rowa Gdańszczanom ustąpiła przez litość. Monty Poseł Francuzki u
Rzeczypospolitey bez względu na charakter wraz z Prymasem i Marszałkiem
Seymowym w niewolą zagarniony, i do Torunia odesłany. Rku 1735
Potocki Regimentarz poddał się i woyskiem Krolowi. Prymas i Mar-
szałek uznawszy Augusta za Krola wolnością darowani. Zaczął się Seym
pacyfikacyyny w Warszawie, lecz cały 6 niedzielny czas zszedł na niczem
bo posłowie przystąpić nawet do obrania Marszałka nie chcieli pokiby
woyska obce z kraiu nie wyszły. Konfederacya iednak do przyszłego Seymu
uchwalona została, i wakanse przez Krola rozdane osobliwie Buławy i pie-
częci tak koronnych iako i Litewskich. W tem Francuzi z okazyi interessow
Polskich woynę Austryi wypowiedzieli, Jenerał Moskiewski Lasey
za rozkazem dworu swego wysłał Cesarzowi na pomoc 10,000 woyska
z Polski: lecz to całe Niemcy przeszedłszy, i nic nie zrobiwszy przez Polskę
do Kiiowa wrociło, dla zaszłego między woiuiącemi Mocarstwami traktatu,
w Widniu. Tym traktatem Augustowi tron Polski przyznany, a Leszczyń-
skiemu Lotaryngia i Barem prawem dożywotnim oddana, tytuł Krola
Polskiego zostawiony, i dobra ktore miał w Polszcze wrocone. Krol August
przez Posła swoiego w Widniu wszystko to przyiął i potwierdził, a Le-
szczyński zrzekłszy się pretensyi do tronu Polskiego powrocił do Francyi
Rku 1736 Seym pacyfikacyi dwuniedzielny zaczął się, i szczęśliwie doszedł,
ieden tylko szczegolnik w przeciągu lat 30 panowania Augusta 3go

Na tym Seymie ewakuacya woysk obcych z Polski przyrzeczona, spokoyność wewnętrzna przez powszechną amnestyą ugruntowana: ustawy przeciwko Dyssydentom na Seymie Konwokacyinym zapadłe, potwierdzone. Prawo Koronowania i nominowania Krola Prymasowi ubezpieczone. Mieysce elekcyi między Warszawą i Wolą warowane: Krolowey ieśliby Krola przeżyła 200,000 Złł: rocznego dochodu, a za życia Krola 2000 ✠ z Żup Wielickich i Bocheńskich naznaczone: Krolowi do oddania Xięstwa Kurlandzkiego na ieden raz moc pozwolono, tudzież zatrzymanie 1200 ludzi woyska Saskiego na straż Krola dopuszczone: 12 Opactw i Probostwo Miechowskie, do nominacyi Krolewskiey wydzielone: na ostatek prawo rozdawania buław po ich zawakowaniu Krolowi bez Seymu warowane. Rᵘ 1737, po zmarłym bezpotomnie Ferdynandzie Xiążęciu Kurlandzkim, Szlachta Kurlandzka obrała Xiążęciem Hrabię Birona Nadwornego Podkomorzego Anny Imperatorowey. Krol mimo sprzeciwienia się Senatu przez wzgląd na przyiaźń Imperatorowey oddał Bironowi i potomkom Jego płci męzkiey Xięstwo Kurlandzkie pod następuiącemi warunkami: aby Xiąże na wyznaczonym od Krola mieyscu hołd złożył, dobra stołowe Xiążąt Kurlandzkich z długu oswobodził, Katolikom w zachowaniu ich wiary i nabożeństwa wolność zostawił, i kościoł dla nich w dippawie zbudował; na koniec aby 100 Jazdy lub 500 piechoty, pod czas każdey wyprawy na pomoc Rzeczypospolitey przysyłał. Około tegoż czasu toczył Cesarz woynę z Turkiem, Moskwa pomyślnieyszego pierwszego, opanowała Multany, Wołoszczyznę, Bessarabię i Tartaryą mnieyszą, lecz to wszystko Traktat Belgradzki Porcie przywrocił, a Mostwa Polakom nadgrodziła krzywdy wyrządzone woysk swoich przechodem. Rᵘ 1740 Anna Imperatorowa umarła, a Xiąże Biron stosownie do ostatniey woli teyże Monarchini obiął regencyą Państwa Moskiewskiego i opiekę nad młodym Iwanem, ktorego Anna wyznaczyła następcą, że był synem iey siestrzeńcy za Xiążęciem Brunświckim będącey. Matka Iwana zazdroszcząc regencyi Bironowi, za radą Münicha wysłała Birona z całą Jego familią na Syberyą: a Stany Kurlandzkie przymuszone były obrać Xiążęciem Ludwika. Objęła mięża regentki; w lat kilka Moskale a osobliwie officerowie i starszyzna woyskowa ykaiące się rządow Niemieckich

podniesli bunt przeciw regentce, i Elżbiecie Petrownie tron offiarowali,
a tak i regentka z Synem od rządzenia Moskwą, i Ludwik od Xięstwa Kur:
landzkiego odpadli. Xiąże Biron z Syberyi wrocony, a Munich iego zawi:
stnik tamże wyprawiony został. Atém wszystkiém na życzenie Elżbiety
Imperatorowy Xięstwo Kurlandzkie dostało się Karolowi srzedniemu Syno:
wi Augusta. Po śmierci Elżbiety Siostrzeniec Jéy Piotr Trzeci Xiąże Hol:
sztynski na tron Moskiewski wstąpił R^u^ 1762: w rok objęła rządy Kata:
rzyna Druga Męża z tronu złożywszy. Monarchini ta w liście do Króla
i memoryale tak mocno obstawała za przywroceniem na Xięstwo Kurlandz:
kie Birona, iż mu onego Ludwik Syn Królewski odstąpić musiał, zwłaszcza
gdy i Król Pruski deklarował się nikogo nie uznać Xiążęciem Kurlandzkim
tylko Ernesta Birona. W R^u^ 1763 wyiechał Król August do Saxonii
woysko Pruskie pod pozorem szukania zbiegłych poddanych Pruskich wkro:
czyło do Polski. Imperatorowa deklaracyą swoią przeciw gwałtom przy
rozpoczęciu Trybunatu Litewskiego uczynionym wydała, i woysko swoiemu
marsz od Kurlandyi ku Litwie zaleciła. Prymas Lubiński i inni Se:
natorowie złożyli radę, na którym Minister Rossyyski przyrzekł cofnąć
Woysko Moskiewskie z Polski pod kondycyą, aby Trybunał Litewski
dekretami swoiemi nie dokuczał przyiaciołom Rossyi, ani dawniey za:
padłych nie przywodził do skutku. Gdy czas zwykły Trybunatu Koronne:
go reassumcyi w Piotrkowie nadchodził a strony sobie przeciwne goto:
wały się do utrzymania przy funkcyi deputackiey zbroyno nawet, użyła
każda swey partyi przyiaciół wiadomość o śmierci Królewskiey z Dre:
zna przyniesiona koniec wszystkiemu uczyniła. Żył August 3ci lat 67
panował 30, zostawił Synow 5, Fryderyka Elektora Saskiego który
wkrotce po nim umarł, Franciszka Regenta Elektorstwa Saskiego
Karola Krystyana bywszego Xiążęcia Kurlandzkiego, Alberta Kazi:
mierza Xiążęcia Cieszynskiego i razem Wielkorządcę Królestwa Węgierskie:
go; Klemensa Wacława Elektora Arcybiskupa Trewirskiego. Corek 2,
Marya Amelia zaslubiona Karolowi 3mu nayprzod Sycyliyskiemu a po:
tem Hispańskiemu Królowi; Marya Jozefa zaslubiona ~~Ludwikow~~ Ludwiko:
wi Delfinowi Ludwika 15 Krola Francuzkiego Synowi. Za tego panowania
R^u^ 1749 Trybunał niepraktykowanym przykładem zerwany w Piotrkowie.
Dwor Rzymski pozwolił Prymasom używania Purpury na wzor Kardynałow.
R^u^ 1745 Biblioteka publiczna kosztem Jędrzeia i Jozefa Załuskich ku po:

wszechnemu pożytkowi otworzona, w Warszawie. Stanisław Poniatowski Kasztelan Krakowski umarł. Syn jego nayprzod został Starostą Przemyskim, potem Stolnikiem Litewskim, daley R.u 1756 Kawalerem Orderu orła białego i posłem pełnomocnym do Petersburga, a naostatek w R.u 1764 Krolem Polskim pod imieniem Stanisława Augusta ktorego familii Polska tytuł Xiążęcy przez uchwałę Seymową nadała.

Koniec Historyi.

Prawo Narodow

Co się rozumie przez Prawo Narodow?

Prawo Narodow iest prawo Człowieka czyli prawo Natury Człowieka przeniesione od szczegolnych istot do szczegolnych towarzystw, a od Społeczności ludzi do społeczności tychże towarzystw czyli Narodow. W iakichkolwiek bądź związkach, okolicznościach i położeniach znayduią się ludzie Naród składaiący, wszędzie oni i zawsze iedne maią potrzeby iedne prawa względem własności i wolności, ieden nabywania sposob toiest przez pracę zamianę i ustąpienie: iedne i też same przyczyny bronienia się iakoto: niebezpieczeństwo przewidziane ludziom napaści i gwałt wyraźnie sobie czyniony: iedne nakoniec maią i też same obowiązki dawania sobie pomocy ludzkiey i zobopolney na wzaiemności zasadzoney.

Co iest obiektem Nauki Prawa Narodow?

Poznać, iaki podług przyrodzenia ludzkiego, istoty Społeczeństwa i iednostaynego na świecie porządku, zachodzą między Narodami związki; doyść z tąd wzaiemnych między nimi należytości i powinności, umieć podług nich postępować i obchodzić się z sobą iest treścią Nauki Prawa Narodow. Wszystko to roztrząśnione da iaśniey widzieć, co iest sprawiedliwością, a co niesłusznością w zwyczaiach ugodach i politykach Narodow: ostrzeże co iest potrzebą i rzetelnym pożytkiem, a co fałszywym pozorem: nauczy co iest prawidłem, a co iedynie dziełem i skutkiem gwałtu przemocy i powszechney niewiadomości.

Podział ludzi na Narody nie zniosł między nimi przyrodzoney Społeczności.

Wiemy z Prawa Natury i Politycznego, że stan naturalny ludzi iest stan Społeczności wynikaiący z nieuchronnych potrzeb i przyrodzonego rzeczy porządku. Gdy się ludzi w stanie pierwiastkowym takie pomnożyła liczba, iż im samorodne płody ziemi nie wystarczały na zaspokoienie ich potrzeb, przyszli stopniami do rolnictwa, weszli dla niego w związek towarzyski, uczynili umowy i obrali W: Naywyższą. Tak tedy zebrana ludzi gromada osiadła pewny wydział ziemi, i uformowała społeczeństwo. Inne ludzi gromady w tymże samym i poźnieyszym czasie tworzyły podobne, na wzor pierwszego towarzystwa.

J ta była epoka podzielenia się ludzi na osobne Narody. Wszak-
że tedy podział ludzi na Narody nie zniosł bynaymniey między nimi
naturalney społeczności. Ludzi bowiem podzielonych na Narody można
uważać iak dzieci iednego Oyca. Dzieci rozchodzące się w rożne strony
swiata za szukaniem sposobu do życia, nie zrywaią między sobą bra-
terstwa, nie niszczą obowiązków przyrodnich. Podobnież i ludzie
wszyscy takimi są po utworzeniu Narodów, iakimi byli przed ich
uformowaniem. Jak tedy ludzie w iakimkolwiek swiata mieyscu zostaią
iakokolwiek rządem, religią, obyczaiami, i dowcipem rożnią, podlegaią
zawsze iednym przyrodzonym obowiązkom, ktore są tak stałe i nieod-
mienne, iak iest stała i nieodmienna organizacya i potrzeby ludzi.

Związek Narodów.

Natura dobroczynna Matka chcąc mieć scisle powiązane z sobą
potrzebami Narody, podzieliła tym końcem rożnie swe dary pomiędzy
ludzi. Nierowny udział dowcipu i sił ~~ludzi~~ duszy w ludziach iest skutkiem
iż w iednym Kraiu kunszta i rękodzieła i ~~[illegible]~~ nauki do doskonałey kwi-
tną niż w drugim: niedostatek zatem i uposledzenie drugiego Naro-
du co do istotnych rękodzieł i oswiecenia nadgradza się zbiorkiem
z pierwszym Narodem. Ziemia sama utrzymuiąca swym płodem
ludzi przy życiu nie po wszystkich narodach ani nawet w iednym
rownie iest żyzna: nie wszędzie wszystkie wydaie owoce, lubo każdy
Narod rownie iak każdy człowiek ma prawo poszukiwania tych,
ktore iego potrzebie wygodzie i użytkowi służą. Kray ktoremu zby-
wa na iednym gatunku istotnych owoców obfituie w drugie: przez udziele-
nie więc drugiemu narodowi tego, w co obfituie, odbiera nawzaiem od
niego to, czego ma niedostatek u siebie. J ta to zamiana wzaiemność
wiąże scisle z sobą Narody: a zatem swiat cały uważać należy, iako
dom ieden dany braciom do mieszkania, ludzi zaś na Narody podzielonych
iako iedną familią, bardzo scisle przez związek Natury i potrzeby
łączącą się. Narody więc choć się granicami dzielą, nie wyzuwaią się ie-
dnak z pierwiastkowych obowiązków, bo maią iednakową zawsze naturę
i potrzeby, ktorym prawie nigdy uczynić zadosyć bez związku z sobą
nie mogą.

Wyobrażenie Narodu.

Poznaliśmy w Prawie Polityczném istność Naroda bydź tam gdzie iest
stałe zamieszkanie przywiązane do pewnego ziemi obrębu, gdzie iest wspól=
ność sił, woli i maiątków, gdzie iest ieden i náywyższy rząd przez ludzi dobro=
wolnie przyięty i uznany: słowem gdzie iest według Cycerona: Coetus homi=
num communione juris et Societate utilitatis conjunctus. Takowa udzielna
społeczność, wydaie się bydź iedna osoba, swoie sprawy, interesa, i potrzeby
wspólne maiąca swoią wolę i umysłem zgodnie rządzące się. A kiedy Naród
iako wydaiący iedne wolę, może bydź uważany iak iedna osoba, tyle ile iest
Narodów, tyle takowych osób: co tedy człowiek człowiekowi iest winien
z postanowienia Natury, toż samo Naród ieden drugiemu winien będzie
z prawa Narodów gruntuiącego się na przyrodzonem, a to bez względu czyli
ów drugi Naród iest bliski lub daleki, bogaty lub ubogi, silny lub słaby,
szczupły lub rozległy etc:

O Udzielności i nie podległości Narodów.

Jako każdy człowiek w szczególności iest z przyrodzenia właścicielem, czyli
panem, stróżem i obrońcą swoiey osoby, iako iest wolny i nikomu innemu
niepodległy w używaniu godziwem sił swoich ku potrzebie, wygodzie, i obro=
nie własney; tak wszyscy razem ziednoczeni Naród składaiący obywatele
mają też samą własność i wolność to iest Naród cały iest panem, obrońcą
stróżem i rządzcą swoim wolnym i nikomu niepodległym. Jako także każ=
dy człowiek podług przyrodzenia używaniem sił swoich czyli godziwem
łożeniem osobistey własności, nabywa własności ruchomey i gruntowey
tak wszyscy razem wzięci czyli cały naród iest właścicielem i panem wszystkich
dóbr, i całego kraiu wspomnianym sposobem nabytego, stąd rzecz oczy=
wista, iż każdy Naród uważany co do osób z których się składa, co do dóbr
i kraiu który posiada, co do rządu i zwierzchności, którą dla dobra
całości i obrony swoiey stanowi, iest udzielnym panem, iest właścicielem
zupełnie wolnym, iest sędzią nakoniec środków do uszczęśliwienia swego
dążących, i innym Narodom, bynaymniey nie podległym. Żaden więc
Naród nie ma prawa wdawać się do rządu Narodu drugiego pod iakim=
kolwiek bądź pozorem iakoto celem udoskonalenia onego, celem przy=
muszenia mieszkańców do podlegania temu a nie innemu, celem

zbliżenia go do formy Rządu swoiego, gdy władza legalna Narodu nie
prosi o takową pomoc wyraźnie nie prosi. Rząd atoli zły, gwałtowny, dra:
pieżny, niebezpieczeństwem drugiemu Narodowi ustawnie grożący, rząd do:
zwalaiący naiazdów i rabunków Państw obcych, może ściągnąć na siebie
sprawiedliwe innych Narodów animadwersye, może wspólnym iak
związkiem i staraniem bydź wprowadzony do przyzwoitych karbów
ale własność, wolność i niepodległość iego ocalić nayzupełniey powinna.
Równie żaden Naród nie może naruszać wolności drugiego pod pozorem
religii, sprawa bowiem Boga nie do ludzi należy. Obowiązkiem iest
wprawdzie Narodów przykładać się wszelkimi godziwymi środkami
do oświecenia źle myślącego Narodu, ale bez gwałtu, bez pretensyi,
i tyle, ile tego Naród żąda i na to zezwala. Wszakże chcąc kogo w błę:
dzie poprawić, potrzeba bydź w samym sobie pierwey bezwzględnym, nay:
pewnieyszy zatem zdaie się bydź sposob do oświecenia obłąkanych
zachować się iak nayprzykładniey i naysprawiedliwiey względem
praw innych Narodów. Nakoniec ieżeli Naród iaden uciekła się przy:
padkiem pod opiekę drugiego, naród takową opiekę przyymuiący
nie może i nie powinien więcey czynić iak tylko tyle ile po nim
wymagano: ani oddaiący się w iego protekcyą mocnieyszego
uszczerbku w prawach własności, wolności i niepodległości cier:
pieć nie ma: takdalece, że mu iest wolno każdego czasu nieza prze:
cznie wyrwać się z takowey opieki i udać po nią do kogokolwiek
innego, gdy tak dobro iego wyciąga, dopełniwszy wszystkich warun:
ków względem pierwszego opiekuna swego: które na sprawiedli:
wości zasadzać się powinny, aby do zadosyć uczynienia obowiązy:
wały.

Równość Narodów. Z wolności i niepodległości Narodów
wynika między Narodami naturalna równość. Każdy Naród iak
tylko iest wolny, iak tylko też same mu służą, co drugiem przywi:
leie, iakikolwiek bądź iest rangi w iakieykolwiek formie rządu
zostaie: pierwey czy później został Narodem swe prawa i swoy
rząd maiącym nie może mu bydź zaprzeczona doskonała i zupełna
Równości z drugimi Narodami, a przeto ani którykolwiek z nich

wyższości w prerogatywach pierwszeństwa i honoru sprawiedliwie sobie przywłaszczać nie może.

Z wolności i niepodległości Narodów wynika jeszcze i to, iż każdy Naród niezawisle od kogokolwiek ma moc nadawania swoiey Zwierzchności tytułu takiego, iaki mu się podoba: nie masz bowiem przyczyny, dla którejby inne mocarstwa wolnemu i niepodległemu Państwu tytuł nadawać lub mu go zaprzeczać miały prócz szczerey przemocy. Podług tey maxymy rozdawanie tytułów przez Papieżów i Cesarzów, sama tylko uzurpacya nazywać się powinno. Równie też przyznawanie tytułu Królewskiego panuiącym przez inne Narody, nie ma żadnego fundamentu w prawie Natury, i iest przeciwne przyrodzoney równości Narodów.

Na czém Powaga Narodu zależy?

Powaga więc na tém istotnie Narodu zależeć będzie, aby żadney nie było różnicy tak pomiędzy Naczelnikami onych, iako i ich reprezentantami co do stopnia rangi i pierwszeństwa iednych nad drugimi. Bez takiego warunku nie ustaną nigdy między Narodami zawiści i kłótnie z próżney emulacyi i wyniosłości wynikaiące; a ci, którzy sobie przywłaszczać będą szacunek tytułów dla obcych Zwierzchności, nie przestaną ich używać za sprężyne swych prywatnych interesów, i na uszczerbek praw innych Narodów. Wypada więc aby wszystkie dworów etykiety i formalności iakokolwiek pomiędzy udzielnymi Narodami nierówność oznaczaiące powszechną onych zgodą nazawsze umorzone zostaną.

Jakie są potrzeby Narodu i z nich wynikaiące należytości i Powinności.

Ponieważ tak się ma Naród do Narodu w prawie Narodów iak człowiek do człowieka w prawie Natury, więc iakie obowiązki człowieka iednego względem drugiego wyciągnęliśmy w prawie Natury z potrzeb wzaiemnych człowieka; też same Narodu iednego względem drugiego obowiązki zasadziemy na wzaiemnych potrzebach Narodu. Potrzeby zaś Narodu sciągaią się: albo do tego co Naród ma, albo do tego co mieć może za poprzedzaiącą z drugim umową, albo nakoniec do tego czemu nieprzewidzianie podpaść może. Co do Igo Ponieważ każdy Naród uważamy iak iedne osobę, więc Naród iako osoba ma z prawa natury własność osobistą, ma wolność łożenia iey godziwie na to, co widzi być dla siebie z dobrem, ma prawo sprawiedliwe do tego, na co łożył swą własność, tak, iż mu inne Narody mieszać w tém spokoyności, ani naruszać własności i wolności nie powinny. Szczególnie każdy Naród wzaiemnie ieden od drugiego potrzebuie zupełnego w tém, co ma, zabezpieczenia. Powtóre Też bezpieczeństwo Narodu wymaga, aby wszelkie spory, trudności, pretensye i wątpliwości między iednym a drugim Narodem wynikaiące, były ułatwia-

ne i zaspakaiane zobopolna ugoda. Więc każdy Narod potrzebuie tym końcem
od innych Narodow wiernosci i rzetelnosci w dotrzymaniu tychże zobopolnych
ugod. Potrzecie Bydz może iż Narodowi iakiemu zdarzy się zostawać w bojaźni
o napaść i gwałt mocnieyszego, doznawać rzeczywistego przesladowania lub też
niebezpieczenstwa i przypadku, w ktorym sam sobie radzić nie zdoła: w takich
okolicznosciach Narod ieden potrzebuie od innych wzaiemney pomocy i ratunku.

Należytosci Narodu. Poniewaz wzaiemne Narodow potrzeby pokazuią, co ieden
drugiemu iest winien, więc Należytosci służące Narodom na
fundamencie tych wzaiemnych potrzeb będą następuiące: 1. Każdy Narod
ma prawo bydz zabezpieczonym w swoiey wszelkiey własnosci, nietamowa-
nym w wolnosci łożenia i używania oney, niepodległym w rozporządzeniu
swych interesow, iakoto w poprawie rządu, Edukacji, pomnożeniu woyska,
zawieraniu traktatow etc: 2gie każdy Narod ma niezaprzeczne prawo bronić
się mocą przeciw napasci i gwałtowi Narodow, ktoreby się ważyły naruszać
wspomnioną iego własnosć wolnosć i niepodległosć. 3cie każdy Narod ma
należytosć, aby w ~~umowach lub ugodach~~ traktatach między nim a innymi zawartych
wiernosć i rzetelnosć iak nayswiętszey zachowana była. 4te każdy
Narod ma prawo mieć pomoc od innych Narodow w czasie potrzeby i nie-
bezpieczenstwa. I te są należytosci potrzebne i wzaiemne wszystkim
Narodom. Wzaiemne dla tego iż się iednemu od drugo należą, a zatem powi-
nien ie każdy Narod przyznawać drugiemu przez wzgląd na Sprawiedliwosć
i wzaiemnosć tak dalece, iż gdy Narod ieden szanuie te należytosci w drugim
tem samem zabezpiecza warownieу swe własne, a przeciwnie naruszeniem praw
cudzych podaie prędzey lub poźniey w niebezpieczenstwo swoie własne prawa.
Są zaś potrzebne wspomnione należytosci dla tego: bo gdyby ich Narod ktory
nie miał zabezpieczonych, nie mogłby się w całosci utrzymać a zostaiący
w nim ludzie, nie znayduiąc tego, czego w takowym woli i sił związku szukali,
poszliby w rozsypkę: rozproszeni zaś zostawszy bez sposobu poszukiwania
płodow ziemskich, musieliby cierpieć ostatnią nędzę, a po większey części i ginąć.

Powinnosci Narodow.

Poniewaz służąca iedney stronie należytosć iest zawsze powinnoscią drugiey
przeto gdy wspomnione należytosci służą z przyrodzenia wszystkim i każ-
demu zosobna Narodowi: te są każdego Narodu przyrodzone powinnosci:
1sze Każdego Narodu iest powinnosć nie naruszać, w niczem Własnosci i Wolno
sci innych Narodow: 2ga powinnosć nie używać mocy przeciwko innym

n

Narodow tylko w potrzebie sprawiedliwey obrony. 3cia powinność zachować wierność i rzetelność w zobopólnych ugodach. 4ta nakoniec powinność nie uchylać podług możności obrony i pomocy Narodom w potrzebie zostaiącym. Wzaiemna ta Narodow powinność wynikła z porządku przyrodzonego, podług ktorego wszyscy ludzie maią bydź sobie ku pomocy, i oraz gruntuie się na wzaiemney potrzebie i rzetelnym pożytku. Każdy Narod powinien znać tę Politykę, iż to iest z większem dla niego niebezpieczeństwem gdy Sąsiada swego dozwoli zawoiować drugiemu odległeyszemu, ten bowiem zaraz przez podbicie tego zbliży swoie ku niemu granice, a przeto co z tamtym uczynił, to samo i z nim uczynić może. Własny więc iest interes Narodu dawać pomoc Sąsiadowi, aby przez ocalenie Jego i sam siebie ocalił.

O Związku Sprawiedliwości z prawdziwym interesem Narodów.

Gdy Narody rządziły się u siebie podług przyrodzonego porządku, gdyby układ ich rządu i prawodawstwa był z przyrodzeniem zgodny, natenczasby to wszystko cośmy dotąd o wzaiemnych związkach Narodu mowili, w skutku samym wiernie zachowane było, i żadney w poięciu nie czyniło trudności dla wolnych od uprzedzenia umysłow. Lecz gdy teraz prawidła przyrodzoney sprawiedliwości nie są zgodne z panuiącą Polityką, powszechną Narodow praktyką i utwierdzoną dzieiami opinią, nayoczywistsze prawdy zdaią się bydź próżną teoryą tym ktorych umysł słaby głębiey rzeczy przenikać nie umie, i ze skutkow sądząc odległych nie docieka przyczyn. Rozliczne Narodow rewolucye, niezgody i częste woyny przyćmiły w rządzonych i rządzących wyobrażenie Sprawiedliwości, a Stats-rayza i przewrotna Polityka zaiąwszy iey mieysce wpoiła w umysły panuiących i ludu to szkodliwe omniemanie, że interes Narodu iak w administracyi wewnętrzney, tak bardziey ieszcze w postępkach z postronnemi mocarstwami nie zawsze zgodzić się może z prawidłami surowey sprawiedliwości. Stąd wynika iż nie dosyć iest poznać obowiązki Narodu, ale nadto trzeba zważyć iak iest ścisły Sprawiedliwości związek z rzetelnem ich dobrem i pożytkiem, iak w całości i zachowaniu przyrodzonych obowiązkow wszystkie prawdziwe zamykaią się interesa Narodu. Tym więc końcem rostrząsnąć mamy interesa i obowiązki Narodu w 3 głownych i istotnych względach: 1. co się tycze wzaiemnego między Narodami handlu,

2, co się tycze woyny i zachowania pokoiu, 3 co się tycze związku i wszel-
kich ugod, ktore między Narodami zachodzić mogą.

72